

De verkiezingsprogramma's 2023

Hier vind je een uitgebreid overzicht van de verkiezingsprogramma's per politieke partij voor de Tweede Kamer verkiezingen op 22 november 2023. Ook vind je een directe link per politieke partij naar de pagina met het verkiezingsprogramma. Een paar opmerkingen vooraf:

- We hebben een aantal onderwerpen zoals, klimaat, stikstof, vervoer, asiel, Europa, wonen, bedrijven etc niet opgenomen. Wel kan je in het pdf een link vinden naar de verkiezingsprogramma's zodat je het gehele programma kunt lezen.
- De politieke partijen staan op volgorde van het alfabet, omdat we geen stemadvies willen geven, vonden we dit de beste objectieve oplossing.

Voor het gemak hebben we een inhoudsopgave gemaakt.

BBB, Van vertrouwenscrisis naar Noaberstaat	2
BIJ1	5
CDA, Recht doen	7
BVNL, Nederland Voorop en Vooruit.	11
Christen Unie, Nieuwe Verbondenheid	13
D66, Nieuwe energie voor Nederland	23
GroenLinks /PvdA, Samen voor een hoopvolle toekomst	30
NSC, Tijd voor herstel	36
Partij van de Dieren, een wereld te herwinnen	40
PVV, Nederlanders weer op 1	46
SGP, Woord houden	48
SP, Nu de mensen	54
Volt, Toekomst, nu.	56
VVD, Een vuist tegen onvrijheid	60

BBB, Van vertrouwenscrisis naar Noaberstaat

<https://boerburgerbeweging.nl/verkiezingsprogramma/>

Wonen

- BBB heeft oog voor jongeren die tegenwoordig tot ver na hun 30e thuis moeten blijven wonen en hun kansen op een eigen start in het leven steeds verder zien opschuiven. De doorstroming van de gehele markt zit muurvast. Sociale huurwoningen zijn nauwelijks beschikbaar en er zijn wachtlijsten van meer dan tien jaar. Ook vrije sector huurwoningen worden, ondanks alle mooie ambities, steeds schaarser en de koopmarkt is voor de gemiddelde starter inmiddels onbereikbaar geworden.
- Wij hebben ook oog voor mensen die na een scheiding noodgedwongen nog jaren bij hun ex moeten blijven wonen. Wij hebben oog voor ouderen die eigenlijk de trap niet meer op kunnen komen, maar in de huidige woningmarkt geen gelijkvloerse ouderenwoning kunnen vinden en/of geen informatie hebben over voorzieningen. Wij hebben ook oog voor mensen die dakloos zijn geworden door het woning- tekort, nadat zij door andere omstandigheden hun woning hebben moeten verlaten en soms zelfs noodgedwongen in de auto slapen of in een caravan achter op het erf 'wonen'.
- Ook familie wonen (2 of 3 generaties die elkaar ondersteunen) moet weer mogelijk worden gemaakt, de limiet van 2 adressen per postcode wordt geschrapt. Het moet bijvoorbeeld mogelijk worden gemaakt dat mensen een kangoeroewoning realiseren als zij samen met familieleden willen wonen. Ook moet een extra kleine woning op het erf makkelijker gerealiseerd kunnen worden.
- Om ouderen gelegenheid te bieden om in hun eigen omgeving te blijven wonen gaat BBB fors inzetten op nieuwbouw van moderne bejaardenhuizen. Sociale cohesie heeft daarbij prioriteit en wordt bevorderd door bijvoorbeeld bouw van "hofjes" te stimuleren. We gaan daarbij onderzoeken of we extra zorg- functies kunnen realiseren bij de moderne bejaardenhuizen.
- Vakonderwijs voor de bouw en het enthousiasmeren van jongeren om te kiezen voor een baan in de bouw moet meer aandacht krijgen.
- BBB wil dat de studieschuld zoals eerder is beloofd niet meetelt bij de hypotheekaanvraag.

Werk

- Werk is een van de fundamenten van onze samenleving. Door te werken krijg je financiële ruimte, sociale contacten en voldoening. Je levert een bijdrage aan de samenleving en door de ervaringen die je opdoet heb je de mogelijkheid om je als persoon breder te ontwikkelen. Iedereen krijgt dezelfde kansen en mogelijkheden, maar we realiseren ons ook dat niet iedereen kán werken of in dezelfde mate mag werken. We kijken met evenveel waardering naar werknemers die praktisch werk verrichten als naar werknemers die theoretisch werk verrichten.
- Het huidige toeslagenstelsel afschaffen en vervangen door een systeem waarbij bijvoorbeeld de eerste 30.000 euro inkomen voor werknemer en werkgever belasting- en premievrij is.
- De loonkloof, voor zover die nu nog bestaat en die leidt tot een lager gemiddeld uurloon voor vrouwen die hetzelfde werk verrichten als mannen, dichten we zo snel mogelijk. Een dergelijk verschil in uur- loon is overigens ook verboden op grond van de Wet gelijke behandeling.
- We streven ernaar dat mensen die nu op afstand staan van de arbeidsmarkt actief gekoppeld worden aan passend werk.
- We zorgen ervoor dat niemand buiten zijn schuld onder het bestaansminimum terecht komt en ver- hogen, op lange termijn, de sociale uitkeringen en het minimumloon. We houden daarbij rekening met de inflatie en de gestegen kosten van levensonderhoud. Zo zorgen we voor bestaanszekerheid.
- We willen zo snel mogelijk een stelsel voor kinderopvang invoeren, met een beperkte eigen bijdrage. Dat doen we voor iedereen die aantoonbaar een bijdrage levert in loondienst, als ondernemer of als vrijwilliger of mantelzorger.
- We willen ervoor zorgen dat ook mensen met flexibele diensten voldoende toegang hebben tot gastouderopvang.
- We verhogen de bijstandsuitkering en het minimumloon zodat in voldoende mate rekening wordt gehouden met de inflatie en de gestegen kosten van levensonderhoud.

- We zorgen dat de gezinnen die het slachtoffer zijn van het toeslagenschandaal op korte termijn financieel worden gecompenseerd. We streven naar een snelle gezinshereniging, daar waar kinderen onterecht uit huis zijn geplaatst.
- Werken moet lonen. Dit vergt een aanpassing van ons belastingstelsel. En het vangnet voor mensen die niet kunnen werken moet ruimer worden opgezet. Zo kunnen mensen hun hoofd boven water te houden zonder aangewezen te zijn op allerlei lokale private initiatieven.
- Wij willen het verschil in belastingdruk tussen personeel in vaste dienst en ZZP'ers verkleinen, zodat het aantrekkelijker wordt om mensen in vaste dienst aan te nemen.
- Mantelzorg wordt met liefde gegeven, maar is vaak ook zwaar. BBB wil mantelzorgers ontlasten door tijdelijk vervangende zorg mogelijk te maken, mogelijkheden te bieden voor passende vergoedingen en erkenning. Mantelzorg mag nooit een vervanging zijn voor tekorten in professionele zorg, tenzij families dat zelf graag willen. Dan worden zij ondersteund.

Onderwijs

- BBB streeft naar een inclusief en hoogwaardig onderwijsstelsel dat voor iedereen toegankelijk is, met extra nadruk op het openhouden van scholen, het bevorderen van basisvaardigheden en het behoud van goed onderwijs op alle niveaus. Wat ons betreft zetten we in op hoogwaardig onderwijs zowel voor jongeren als voor volwassenen en zowel op theoretisch als op praktisch gebied. Naast gelijke kansen voor iedereen vinden wij de ontwikkeling van sociale vaardigheden erg belangrijk. Het onderwijs heeft hierin een belangrijke rol.
- Thuisnabij onderwijs wordt de norm. Het openhouden van scholen in de regio krijgt prioriteit.
- Bij nieuw beleid wordt een 'krimpcheck' toegepast. Bijvoorbeeld bij het invoeren van nieuwe onderwijs- regels wordt gecheckt wat deze regels voor gevolgen hebben voor de scholen op het platteland.
- BBB is voor het behoud van basisscholen in de kleinere kernen. Deze basisscholen dienen zo lang mogelijk behouden te blijven, ook al zakt het aantal leerlingen onder de huidige landelijke grens. Hierbij steunt het Rijk de gemeenten zowel financieel als anderszins.
- Elke regio in Nederland heeft een dekkend aanbod van beroepsopleidingen.
- BBB wil (meer) avondscholen voor volwassenen met praktische beroepen realiseren zoals in onze buurlanden al het geval is.
- Om toegankelijkheid voor Nederlandse studenten te verzekeren beperken we de toestroom van studenten uit het buitenland. Zie ook de paragraaf over migratie.
- We vinden het belangrijk dat jongeren beschikken over een goede leesvaardigheid en voldoende kennis van de eigen taal en cultuur. Daarom moet er zowel op de basis- als middelbare school meer aandacht komen voor deze basisvaardigheden.
- Er moet meer voorlichting en positieve aandacht komen voor de praktische sector binnen het onderwijs en daarom komen er meer techniek/praktijklessen op de basis- en middelbare school.
- We praten niet meer over hoogopgeleiden of laagopgeleiden. We praten alleen nog over theoretisch opgeleiden en praktisch opgeleiden. Dit moet ook in de naamstelling naar voren komen, zoals bijvoorbeeld: MBO wordt Praktisch Beroeps Onderwijs (PBO) HBO wordt Theoretisch Beroeps Onderwijs (TBO) WO blijft Wetenschappelijk Onderwijs (WO)
- Op alle onderwijsniveaus, te beginnen in het basisonderwijs dient voorlichting over de digitale samenleving plaats te vinden. Deze moet zowel aan docenten als aan leerlingen gegeven worden. De overheid heeft een rol om informatie over diverse onderwerpen zoals AI, social media gebruik en andere zaken te verstrekken.
- Het aanleren van digitale geletterdheid in het onderwijs is essentieel om ervoor te zorgen dat alle leerlingen de vaardigheden ontwikkelen die nodig zijn om effectief en zelfverzekerd te kunnen navigeren in een steeds veranderende technologische samenleving
- Onderwijsassistenten moeten deelopleidingen met verkrijging van een certificaat op de PABO kunnen volgen. Zo maak je het mogelijk om docenten in het primair onderwijs te krijgen op vakniveau.
- De administratielast voor leraren wordt verlaagd.
- We willen inzetten op beter passend onderwijs voor leerlingen met een ontwikkelingsachterstand. Indien daar extra investeringen, bijvoorbeeld in personeel en/of lesaanbod voor nodig zijn, ondersteunen we deze.
- Passend onderwijs voor leerlingen met een ontwikkelingsachterstand is voor de ene leerling een school die hier speciaal voor is ingericht, voor een andere leerling kan dit een 'reguliere' school zijn.
- BBB geeft absoluut de voorkeur aan de basisvaardigheden rekenen, schrijven en lezen. Daarnaast worden enkele onderdelen uit de oude LTS en Huishoudschool nogal gemist. BBB

- kiest daarom in de eindtermen van het eerste jaar op de middelbare school, voor het het aanleren van praktische vaardigheden. Vaardigheden die nodig zijn voor ons dagelijks privéleven. Dit kan variëren van basis huishoudelijke taken tot aan financieel beheer en zelfzorg.
- Scholen op zowel het platteland als in de stedelijke gebieden krijgen de functie van buurtcentrum. Het concept 'Brede Scholen' wordt via maatwerk per situatie door de eindgebruikers vormgegeven. Wij zijn blij met de herinvoering van de basisbeurs. De hoogte van de nieuw ingevoerde basisbeurs wordt beoordeeld en verhoogd indien blijkt dat deze te laag is.
 - Wij zijn voor een eerlijke compensatie voor de pechgeneratie. De aangekondigde compensatie is wat ons betreft niet voldoende.
 - Er komt geen rente op bestaande studieschuld. En de studieschuld mag niet meegenomen worden bij een hypotheekaanvraag.
 - De Nederlandse samenleving zit veel meer te wachten op meer vakwerk, daarom moeten we opleidingen daarvoor in ere herstellen, zodat werk en onderwijs weer in balans komen.
 - We moeten het aantrekkelijker maken om daar een opleiding in te doen, waarbij leren ik de praktijk van leermeesters centraal staat.
 - Kinderen moet geleerd worden dat zij meer zijn dan 'het label dat de maatschappij ze opplakt'. Iedereen heeft talenten en draagt bij aan deze maatschappij.
 - Het speciaal onderwijs moet er naar streven leerlingen school te laten verlaten met een diploma of baan. Dit is immers de beste garantie voor een goede toekomst.
 - We moeten inzetten op passend onderwijs voor leerlingen met een ontwikkelingsachterstand.
 - Er wordt ingezet op passend onderwijs voor iedereen die dit nodig heeft. Het concept Samen Naar School biedt hier een goede oplossing voor.
 - Het speciaal onderwijs moet kinderen dezelfde kansen bieden als in het reguliere onderwijs. Daarvoor is een investering in het speciaal onderwijs noodzakelijk, zowel in het personeel als in het lesaanbod. Staatsexamens voor het VSO (Voortgezet Speciaal Onderwijs) moeten binnen het schooljaar kunnen worden gemaakt.
 - Er komen strengere eisen aan de uitbesteding van leerlingenvervoer. Om malafide vervoerders tegen te gaan.
 - Als leerlingen in het speciaal onderwijs verklaarbaar meer verzuimen dan 50% kan er geen sprake zijn van het wegvallen van de financiering voor de school.
 - BBB is voor financiële educatie aan kinderen en jongeren en overheidscommunicatie moet hier een belangrijke rol in spelen.
 - We ondersteunen scholen om gezond voedsel, d.w.z. lokaal, van dichtbij en direct van het land, aan te bieden aan hun leerlingen.
 - We stimuleren gemeenten om sportprogramma's op te zetten waarmee het mogelijk wordt om zo veel mogelijk kinderen aan het sporten te krijgen. Hierbij ondersteunen we organisaties als het Jeugd- fonds Sport en Cultuur en stimuleren we gemeenten om met dit soort organisaties samen te werken.
 - In het basisonderwijs komt structureel geld voor meer bewegingsonderwijs, het liefst elke dag. Schoolzwemmen wordt waar mogelijk weer geïntroduceerd.
 - Goede educatie over voedsel is essentieel om ook op termijn met de maatschappij een discussie op basis van feiten te kunnen voeren. BBB vindt dat de overheid hierin een verantwoordelijkheid heeft en zorg moet dragen voor politiek neutrale educatie.
 - Onderwijs over de Tweede Wereldoorlog en de vervolging van Joden is belangrijk voor Nederland om antisemitisme te bestrijden. Kinderen moeten ook begrijpen dat Joden deel uitmaken van de Nederlandse samenleving en dat het Jodendom niet alleen iets uit het verleden is.

Zorg & gezondheid

- Samenwerken met lokale gemeenschappen voor preventie en gerichte zorg. BBB pleit voor een integrale aanpak op wijk- en buurtniveau, waarbij gemeenschapshuizen, wijkcentra en (sport)verenigingen een centrale rol spelen.
- Jeugdzorg richt zich op het hele gezin en heeft als doel om kinderen veilig thuis te laten wonen. Gedrags- problemen bij kinderen zijn vaak verbonden met bredere gezinsproblemen. BBB is een voorstander van het terugbrengen van de vroegere gezinshulp die in gezinnen die dat zelf niet voor elkaar krijgen rust, reinheid en regelmaat brengt, Daardoor ontstaat er ruimte om zelf weer meer voor de kinderen te zorgen.
- Kinderen in de jeugdzorg hebben vaak het gevoel dat zij niet begrepen worden of dat er niet naar hen wordt geluisterd. Kinderen binnen jeugdzorg moeten genoeg aanspreekpunten hebben

- om melding te maken van misstanden. BBB wil daarom een adviesorgaan door jeugdzorg-jongeren die een heldere visie ontwikkelen op communicatie binnen de jeugdzorg.
- Bij de herziening van het beleid rondom jeugdzorg staat het kind (en het gezin) centraal en worden de lessen uit het rapport 'georganiseerde onmacht' van de Algemene Rekenkamer meegenomen:
 - Maak duidelijk waar kinderen met een beschermingsmaatregel minimaal op kunnen rekenen. En werk uit wie wat moet doen als aanspraken niet worden nageleefd.
 - Maak concrete afspraken met gemeenten over het (gestandaardiseerd) verzamelen van gegevens en vorm daarmee een landelijk beeld van de kwaliteit en toegankelijkheid.
 - Versterk samen met de veldpartijen de integrale hulp voor kinderen met een beschermingsmaatregel. Voer de veranderingen in het stelsel zorgvuldig in.
 - We zoeken samen met gemeenten naar nieuwe en andere vormen voor de financiering van sportverenigingen. Sportverenigingen zijn belangrijk voor toegang tot sport, sociale cohesie en gezondheid van mensen. Ze hebben momenteel echter financiële uitdagingen en moeilijkheden met het vinden van vrijwilligers. BBB wil samen met gemeenten structurele oplossingen vinden om deze verenigingen (financieel) te ondersteunen.
 - Topsporters hebben een belangrijke voorbeeldfunctie voor kinderen en we zetten hen daarvoor nog meer dan nu in. Zij kunnen een belangrijke rol vervullen als influencer, onder andere via social media.
 - De prestatiedruk, de nadruk op hoge opleidingsniveaus, schoonheidsidealen en de invloed van sociale media leggen zware druk op jongeren. Als samenleving moeten we erkennen dat elk kind anders is en mag afwijken van de norm, zonder meteen het stempel afwijkend te krijgen. Daarom pleit BBB voor een brede maatschappelijke discussie over dit onderwerp, waarbij we ons afvragen hoe we ervoor kunnen zorgen dat iedereen gewoon zichzelf mag zijn, zonder onnodige druk om aan vastgestelde normen te voldoen.
 - Wij pleiten voor krachtige campagnes om schermverslaving te verminderen en het mentaal welzijn te verbeteren.

Wat er verder nog staat

- Ontmoetingsplaatsen in de directe omgeving: zoals het dorps huis, chillplek voor jongeren, de sport- kantine en de bibliotheek.
- We ondersteunen gemeenschapsorganisaties en vrijwilligersorganisaties die bijdragen aan sociale verbinding.
- Input van jongeren wordt serieus genomen. Vooraf wordt bepaald wat er met hun input gebeurt. We ondersteunen (lokale) initiatieven tegen armoede en eenzaamheid. Eenzaamheid is een groot probleem. In alle leeftijdsgroepen. Op verschillende plekken in Nederland zijn hier goede ervaringen. BBB wil dat gemeenten hier van elkaar leren en stimuleert de invoering daarvan in heel Nederland. Indien nodig, passen wij de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (Wmo) aan zodat dit onderdeel daarvan wordt.
- Op school krijgen jongeren onderwijs in kunst en cultuur en daarmee inzicht in de rijke Nederlandse cultuurgeschiedenis. Dit zorgt niet alleen voor een beter begrip van onze tradities en waarden, maar stimuleert ook de creativiteit.

BIJ1

<https://bij1.org/wp-content/uploads/2023/09/BIJ1-Concept-Partijprogramma-Tweede-Kamer-2023.pdf>

Werk

- We schaffen de 40-urige werkweek af en gaan naar een 30-urige werkweek met loonbehoud. Partnerverlof wordt gelijkgetrokken met het kraam- en bevallingsverlof. Voor alle ouders op verlof wordt er 100% inkomen doorbetaald. Kinderopvang wordt gratis.
- Onbetaald werk dat nog vaak als 'vrouwenwerk' wordt gezien, zoals mantelzorg, huishoudelijk werk of zorg voor kinderen, wordt beter gecompenseerd.
- We gaan strenger toezien op de geldende regels voor het faciliteren van noden van werknemers, zoals kolven of bidden op de werkvloer. We stellen een menstruatieverlof in.
- We werken aan toegankelijke werkplekken. Dit doen we door onder andere het recht op thuiswerk vast te leggen en meer (onafhankelijke) ondersteuning op de werkvloer.
- Krapte op de arbeidsmarkt in sectoren als de zorg, onderwijs en het openbaar vervoer, worden bestreden door flinke loonsverhogingen.

- We creëren vrijheid voor werknemers om eigen werktijden te bepalen of in deeltijd te werken en zorgen voor eerlijke vergoedingen voor stages.
- Er komt meer keuzevrijheid in het opnemen van vrije dagen op basis van religieuze overtuiging.

Zorg en gezondheid

- De 'harde knip' wanneer je 18 wordt, moet uit de Jeugdzorg. De Big 5 gaat daarbij werken als basisaanpak voor bestaanszekerheid in het leven van jongeren. Jongeren die uit het zicht raken van de instanties, ook wel 'spookjongeren', moeten nog steeds aanspraak kunnen maken op alle voorzieningen. We gaan deze jongeren actiever opsporen om ze te kunnen helpen.

Gezin

- Mensen die zwanger zijn en gaan bevallen hebben altijd het recht om zelf beslissingen te nemen over wat er met hun lichaam gebeurt.
- Er komt een wet op draagouderschap op basis van het Wetsvoorstel kind, draagmoederschap en afstamming, met solide bescherming voor kinderen, draagouders en wensouders.
- Er komt een wet voor meerouderschap. Het huidige huwelijksrecht en samenlevingsrecht worden op zo'n manier aangepast, dat er gelijke sociale en financiële rechten worden geboden aan alle gezinnen, samenwonenden en samenlevenden.
- Er wordt een einde gemaakt aan interlandelijke adoptie.
- Adoptie binnen Nederland kan alleen wanneer de gegevens van biologische ouders beschikbaar blijven voor het geadopteerde kind. Ook moet het 100 procent zeker zijn dat het gaat om een vrijwillige adoptie waarbij pleegzorg niet een betere optie is.
- Mensen die in het verleden als kind zijn geadopteerd, hebben het recht om de feiten van hun afstamming te weten en worden hierin waar mogelijk gesteund door de overheid.
- We zorgen voor voldoende betaalbare woningen voor jongeren, studenten en starters. Daarnaast komt er een nationale jeugdstrategie waar jongeren betrokken worden in de ontwikkeling van nieuwe jongerenwoningen. Ook worden jongeren op hun 16e automatisch ingeschreven voor Woningnet in hun woonplaats.

Onderwijs en kinderopvang

- Alle vormen van religieus onderwijs, scholen en gebedshuizen worden volgens gelijke criteria beschermd.
- Het collegegeld wordt afgeschaft: beroepsonderwijs en universiteit worden gratis. De basisbeurs wordt opnieuw ingevoerd en wordt inkomensafhankelijk, gebaseerd op het inkomen van de ouder(s)/verzorger(s) en dat van de student zelf. Studieschulden van de 'pechgeneratie' worden kwijtgescholden.
- Scholen moeten volledig toegankelijk worden voor leerlingen met een beperking en we maken extra budget vrij voor de ondersteuning van deze leerlingen. We vormen het onderwijs zodanig om, dat zoveel mogelijk kinderen met een beperking deel kunnen nemen aan het reguliere onderwijs.
- Er komen meer toegankelijke mogelijkheden om mensen die laaggeletterd zijn bij te staan en ondersteunen waar nodig. Iedereen moet makkelijke toegang hebben tot een openbare bibliotheek. Op dit moment zijn in Nederland 25% van onze 15-jarigen laaggeletterd. Dat aantal moet de komende 4 jaar tot maximaal 5% worden teruggebracht.
- Op elke vorm van beroeps- en hoger onderwijs komt er een schoolpsycholoog waar studenten met mentale problemen terecht kunnen.
- Voor het creëren van inclusief, toegankelijk en kwalitatief hoogwaardig onderwijs, heeft BIJ1 de volgende kernpunten voor ogen:
- We werken aan toegankelijk onderwijs door het recht op thuisstudie vast te leggen. Ook komt er meer (onafhankelijke) ondersteuning zodat mensen met een beperking beter naar eigen wensen kunnen studeren, bijvoorbeeld door het faciliteren van online colleges.
- Het mbo wordt versterkt en verbreed, en er komen meer kleinschalige vakscholen. De toegang tot het theoretisch en wetenschappelijk onderwijs wordt makkelijker gemaakt, bijvoorbeeld door drempels voor werkende mensen weg te nemen, en door schakelprogramma's.
- We zetten ons actief in om onder advisering tegen te gaan. De selectie en toetsing van basisschoolleerlingen voor het voortgezet onderwijs moet anders en op een later moment. Advies voor vervolgonderwijs wordt voortaan gebaseerd op een overeenkomst tussen leraar, ouder(s)/verzorger(s) en leerling.

- We stimuleren brede brugklassen en scholengemeenschappen met verschillende schoolsoorten (vmbo, havo, vwo). Diploma's in het voortgezet onderwijs moeten gestapeld kunnen worden zonder aanvullende eisen.
- Er wordt geen lesmateriaal meer gebruikt waarin een eenzijdig en eurocentrisch verhaal over de geschiedenis wordt gepresenteerd. Scholen stoppen onmiddellijk met het gebruik van lesmateriaal waarin koloniale misdadigers verheerlijkt worden. De slavernij en koloniale geschiedenis krijgt een prominente plek in het lesmateriaal van het basis- en voortgezet onderwijs. Ook wordt er fors meer aandacht besteed aan helden uit de (voormalige) koloniën. De manieren waarop het koloniale en slavernijverleden doorwerkt in het heden worden structureel besproken in alle lagen van het onderwijs.
- Scholen moeten verantwoordelijkheid nemen om een veilige leeromgeving te creëren voor Zwarte, niet-witte en queer leerlingen. In samenwerking met ervaringsdeskundigen en professionals, wordt er beleid gevormd om kansenongelijkheid, onderadviesing en discriminatie binnen onderwijsinstellingen tegen te gaan. Er worden middelen vrijgemaakt voor trainingen aan onderwijsinstellingen over racisme, discriminatie en de doorwerking van kolonialisme. Daarnaast wordt het makkelijker voor scholieren en studenten om meldingen te maken van racisme en discriminatie.
- Bedrijven die discrimineren in hun selectie voor stagiairs worden beboet en uitgesloten van overheidsopdrachten en subsidies.
- De voorschool wordt gratis voor alle kinderen. De vrijwillige ouderbijdrage in het basisonderwijs en voortgezet onderwijs wordt afgeschaft, en bijles moet gratis zijn voor mensen die het anders niet kunnen betalen.
- De klassen worden kleiner en de administratieve lasten worden verlicht, om de werkdruk te verminderen en om meer voorbereidingstijd te creëren.
- Er komt een cultuurbudget voor ieder kind dat zich in Nederland bevindt.
- Kunst- en cultuureducatie wordt een verplicht onderdeel van zowel het basisonderwijs als het voortgezet onderwijs en het mbo. Hierbij wordt samenwerking gezocht tussen onderwijs, de culturele omgeving van de school en de kunst- en cultuursector. Ook participatie in de vrije tijd is toegankelijk en betaalbaar voor ieder kind.

CDA, Recht doen

https://d14uo0i7wmc99w.cloudfront.net/CDA_ontwerpverkiezingsprogramma%2023-27.pdf

Gezin

- De noodzaak om de bestaanszekerheid te vergroten, geldt als eerste voor onze gezinnen. Daarvoor hervormen we het belasting- en toeslagenstelsel. We verlagen de lasten op arbeid en hervormen de kinderopvangtoeslag naar een systeem van directe financiering aan kinderopvanginstellingen. Daarbij vragen we wel een inkomensafhankelijke bijdrage van hoge inkomens om de grote druk op de kinderopvang niet uit de hand te laten lopen. Voor lage en middeninkomens wordt de kinderopvang bijna gratis. Bij de invoering hiervan moet aandacht zijn voor de capaciteit en kwaliteit van de kinderopvang, de aanpak van overwinsten, het behoud van diversiteit in het aanbod (ieder kind is uniek) en voor de rol van gemeenten die nu voorschoolse educatie faciliteren.
- De kinderopvang wordt voor alle kinderen van 2 tot 4 jaar gedurende twee dagen per week volledig door de overheid vergoed. Daarmee wordt de ontwikkeling van peuters gestimuleerd.
- Omdat de hervorming van de kinderopvang complex en tijdrovend is, zorgen we op korte termijn voor verbeteringen in het huidige stelsel van kinderopvangtoeslag door dit te vereenvoudigen en de risico's op terugvordering te verlagen.
- Om gezinnen meer financiële rust en ruimte te geven, verhogen we de kinderbijslag voor alle gezinnen. Voor gezinnen met een laag inkomen verhogen we ook het kindgebonden budget als extra ondersteuning in de kosten voor hun kinderen.
- Zorgen voor elkaar koesteren we. Daar moet je dan ook niet voor gestraft worden. Daarom schaffen we de kostdelersnorm voor familieleden volledig af, zodat je niet gekort wordt wanneer je je ouders een plek geeft binnen je huishouden of wanneer volwassen kinderen voor korte of lange tijd terugkeren naar het ouderlijk huis.
- Gezinnen zijn vrij om zelf te bepalen hoe partners werk en zorg onder elkaar verdelen. Het CDA voert daarom weer gedeeltelijke overdraagbaarheid van de algemene heffingskorting in om bestaanszekerheid verder te ondersteunen.

- Recht doen aan het gezinsleven betekent ook dat er ruimte is om er te zijn als het nodig is, om aandacht te kunnen geven aan wat echt belangrijk is. We zetten daarom in op een structurele hervorming van het verlofstelsel. We werken toe naar een simpele gezamenlijke regeling voor alle vormen van verlof. Hierdoor krijgen gezinnen meer keuzevrijheid wanneer ze verlof opnemen. Zo kunnen grootouders bijvoorbeeld verlof opnemen voor het oppassen op de kleinkinderen.
- Om het belang van gezinnen voor onze samenleving te onderstrepen willen wij een minister voor het Gezin. Deze minister brengt elke 2 jaar een 'staat van het gezin' uit zodat gezinsbeleid hoog op de politieke agenda blijft staan en door één minister wordt vormgegeven. Een generatietoets maakt het effect van wetgeving zichtbaar op de kansen voor de volgende generatie.
- In Nederland zijn 10.000 gezinnen onder het bestaansminimum geraakt als gevolg van ingewikkelde en tegen elkaar in werkende regelingen. Bovendien lopen mensen inkomen mis, omdat ze niet bekend zijn met bestaande mogelijkheden of regelingen. Armoede leidt tot stress en gezondheidseffecten, waardoor het vinden van een oplossing nog moeilijker wordt. Dit zijn problemen die voorkomen kunnen worden als er meer maatwerk mogelijk is, de ruimte vergroot wordt om tussen uitvoerders gegevens uit te wisselen en de regelgeving eenvoudiger wordt.
- De belastingheffingen en toeslagen worden hervormd, met duidelijk tarieven en meer vaste bedragen, zoals de kinderbijslag.
- Ongeveer één op de twaalf gezinnen heeft problematische schulden en één op de vijf gezinnen tobt over zijn financiën. Maar mensen durven zich vaak pas te melden als ze diep in de schulden zitten. Het moet makkelijker worden voor mensen die in de schulden zitten om eerder de stap te zetten naar hulp. Daarmee worden grotere problemen voorkomen. Om hulp vragen wordt makkelijker als de overheid leert samenwerken met maatschappelijke organisaties die gezinnen helpen uit de schulden te komen, zoals schuldhulpmaatjes en de diaconie van de kerk.
- Gemeenten moeten de ruimte hebben om alle schulden van gezinnen over te nemen zodat een gezin nog maar één schuldeiser heeft en er een overzichtelijke situatie overblijft. Dit scheelt veel stress en geeft meer mogelijkheden voor een haalbaar traject, waardoor het gezin niet jarenlang in een uitzichtloze situatie vast zit.

Jeugdzorg

- Onze jeugd behoort volgens de ranglijstjes vaak tot de gezondste en gelukkigste jeugd ter wereld. Toch maken meer en meer kinderen gebruik van jeugdzorg. Inmiddels krijgt een op de zeven kinderen professionele hulp. Er gaat zoveel tijd, geld, energie en menskracht naar kinderen met niet-complexe problemen, dat er te weinig overblijft om kinderen met ingewikkelde problemen goed te helpen. Het CDA wil kiezen voor veel betere zorg voor kinderen met ingewikkelde problemen. Dat betekent dat we niet alle lichte opgroeimoelijkheden die bij het normale leven horen als 'zorg' bestempelen, maar anders proberen op te lossen. Weerbaarheidstraining is niet slecht, maar gewoon op judo gaan werkt vaak ook. Het CDA kiest voor veel betere hulp waar dat nodig is en versterking van het normale leven waar dat kan.
- Soms is het niet zo vanzelfsprekend dat thuis een veilige haven is en is een helpende hand nodig. Daarvoor hebben we jeugdzorg. Alleen zitten de wachtlijsten bomvol en zien we dat gestegen jeugdzorg budgetten vaak niet terecht komen in de meest kwetsbare wijken. Jeugdzorg moet weer gericht zijn op effectieve zorg voor de gezinnen die dat echt nodig hebben. Daarom is het eerlijker om een gemaximeerde inkomensafhankelijke bijdrage te vragen voor de jeugdzorg.

Onderwijs

- We willen het aantal kinderen dat naar de voorscholen komt fors verhogen door administratieve drempels weg te nemen en ouders voor te lichten over de meerwaarde. Op die manier voorkomen we ontwikkel- en taalachterstanden en ontlasten we het onderwijs waar de kinderen daarna heen gaan.
- Goed onderwijs is het fundament voor een betrokken samenleving en een hoogwaardige kenniseconomie. Dat moet je dan ook stevig houden. Het CDA wil dat allereerst doen met de onderwijsinstellingen zelf, met docenten, ouders, leerlingen en studenten. De bureaucratische top-downcultuur is dringend aan revisie toe.
- Leren is allang niet meer een kwestie van schoolgang in de jonge jaren en hooguit af en toe wat bijspijkeren tot je pensioen. Toch is ons onderwijsstelsel nog helemaal vanuit die geest ingericht. Daarom moet een grondige, tijdige vernieuwing van dat stelsel aangepakt worden. Iedereen krijgt een Persoonlijk Ontwikkel Budget. Mbo, hbo en wo krijgen bij wet de maatschappelijke

- opdracht om gevalideerd leven lang ontwikkelen aan te bieden. Werkgevers, werknemers, overheid en het onderwijsveld sluiten een pact voor leven lang ontwikkelen. Dat zorgt ervoor dat elke werknemer zich gedurig kan ontwikkelen en dat werkzoekenden snel in leer-werktrajecten worden opgenomen. Feitelijk schaffen we zo de werkloosheid af.
- Het beheersen van de basisvaardigheden is nog niet op orde. We willen dat het budget voor het verbeteren van de basisvaardigheden rechtstreeks naar de scholen gaat die het nodig hebben. In samenwerking met bibliotheken komt er een onderwijsbreed leesoffensief om achterstanden weg te werken en de 'lol in lezen' terug te krijgen. Laaggeletterdheid verdient structurele aandacht.
 - Het CDA is voorstander van een mobieltjesverbod in de klas, zodat kinderen tijdens de les niet worden afgeleid en alle tijd en aandacht uitgaat naar het onderwijs. Scholen hebben hier in eerste instantie zelf een verantwoordelijkheid.
 - Bijles en huiswerkbegeleiding groeien. Juist kwetsbare gezinnen die daar baat bij hebben kunnen dit vaak niet betalen. Dat vergroot de kansongelijkheid. Elk kind moet toegang kunnen krijgen tot bijscholing, bij voorkeur binnen en door de school zelf.
 - Om te vroege schoolkeuze te voorkomen willen wij in het middelbaar onderwijs meer ruimte voor gecombineerde schooladviezen en verlengde brugklassen. Gezamenlijke huisvesting van verschillende niveaus van dezelfde school in één gebouw verdient de voorkeur.
 - Het lerarentekort is slecht voor zowel de leerlingen als de teams die samen uit hen het beste weten te halen. Oplossingen voor dat tekort moeten daarom vooral uitgaan van de versterking van de school als team van professionals die samen uitstekende vorming en kwaliteit bieden.
 - We stimuleren de samenwerking of het samengaan van lerarenopleidingen in een regio tot hoogwaardige onderwijsacademies. Dit verhoogt de kwaliteit, trekt meer studenten en biedt meer ruimte voor specialisatie in het onderwijs.
 - Onderwijsteams krijgen veel meer mogelijkheden voor maatwerk in hun eigen samenstelling. Door docenten, mensen in opleiding tot docent en niet-educatieve specialisten samen te brengen, kunnen de tekorten binnen de teams gericht opgelost worden.
 - Jongere docenten worden actief begeleid na hun instroom in het team en de schoolbesturen worden ondersteund bij het helpen bij de snelle aflossing van hun studieschulden na vijf jaar dienstverband.
 - De taak van de docent moet allereerst die van educatief rolmodel zijn. Met de scholen en hun vertegenwoordigers zal een indringende dialoog gestart worden om de opstapeling van maatschappelijke verlangens aan het onderwijs en de scholen fors te reduceren.
 - De prestaties van docenten, studenten en opleidingen in het mbo, hbo en wo zijn maatschappelijk essentieel en daarom onmisbaar. Daar wordt waar wat in een hoogwaardige samenleving centraal staat: ieder talent telt. Mbo, hbo en wo krijgen de wettelijke opdracht geaccrediteerde trajecten voor leven lang ontwikkelen samen met de sociale partners concreet vorm te geven. Overheid, sociale partners en deelnemers zorgen samen voor de bekostiging van zulk aanbod. Beunhazen wordt zo de pas afgesneden.
 - De bekostiging van hbo en wo wordt minder afhankelijk gemaakt van 'massaproductie' van rendement. Hun maatschappelijke opdracht staat centraal. Dat betekent:
 - Een hogere, vaste voet in de financiering.
 - Ondersteuning van de beroepscolleges van vmbo, mbo en hbo allereerst in krimpregio's en steden.
 - Ondersteuning van de vorming van krachtige academies voor onderwijs waarin de lerarenopleidingen samengaan.
 - Bekostiging van de opleidingstrajecten die bijdragen aan leven lang ontwikkelen.
 - De succesvolle aanpak van de tekorten aan instroom in opleidingen voor techniek en zorg moet de norm zijn en niet een experiment blijven. Wat werkt bij het Techniekpact en bij de publiek-private mbo- en hbo-centra wordt in alle regio's en betrokken opleidingen uitgerold.
 - Internationaal toptalent is welkom in ons land. Alle studenten worden opgeleid in wetenschapsgebieden die mondiaal zijn en moeten daarin samen gaan excelleren. Waar de instroom van buiten ons land problematisch blijkt of te snel groeit, wordt een studentenstop ingevoerd op de omvang van de betrokken bacheloropleidingen. In opleidingsdomeinen in hbo en wo die zich primair richten op de Nederlandstalige arbeidsmarkt is de Nederlandse taal de primaire voertaal.
 - Studenten geven we de ruimte voor activiteiten naast de opleiding. Midden in de samenleving leer je veel vaardigheden die het onderwijs niet kan meegeven. Financiering per studiepoint verlaagt de druk om naast je studie actief te zijn. Dit kan behulpzaam zijn voor studenten die bijvoorbeeld ook mantelzorg zijn, een bestuursjaar doen of topsporter zijn.

- Een grote groep studenten van de leenstelselgeneratie heeft schulden opgebouwd die met de huidige regels nooit volledig terugbetaald gaan worden. Studenten uit deze generatie krijgen een korting op hun studieschuld wanneer ze versneld aflossen. We maken het mogelijk en aantrekkelijk voor werkgevers om te helpen bij het terugbetalen van studieschulden.
- We willen een herwaardering van het vakmanschap en mbo. De overheid hanteert betere termen dan hoog- en laagopgeleid, bijvoorbeeld praktisch en theoretisch opgeleid.
- De terugloop van studenten in techniek en zorg verdient in het bijzonder aandacht; lesgeldverlaging, stagevergoedingen en afspraken met brancheorganisaties voor baangaranties zijn daarbij goede opties. Wij stimuleren instellingen, ouders en aspirant-studenten om voor opleidingen te kiezen waar vraag naar is op de arbeidsmarkt.
- Wij vinden een goede spreiding van scholen en onderwijsinstellingen in het middelbaar beroepsonderwijs en hoger onderwijs van groot belang om te voorkomen dat jongeren wegtrekken uit de regio. Essentiële onderwijsinstellingen in krimpregio's verdienen daarom extra ondersteuning.
- Samenwerking tussen het onderwijs, en innovatieve bedrijvigheid is essentieel voor een vitale toekomstgerichte economie in het hele land. Via bijvoorbeeld de regiodeals, het Techniekpact en centra voor publiek-private samenwerking in het beroepsonderwijs wil het CDA deze belangrijke innovatiekracht de komende jaren verder versterken.

Wat er nog meer in staat

- Een respectvolle samenleving vereist dat we het maatschappelijk debat over fatsoen, waarden en normen blijven voeren. De voetbalbond die de wedstrijd stil legt bij antisemitische spreekwoorden. Het herstel van het gezag van de leraar op school en de agent op straat. Het gesprek op de werkvloer over grensoverschrijdend gedrag. Deze voorbeelden laten zien hoe de samenleving zelf aan de slag kan om Nederland fatsoenlijker en respectvoller te maken.
- Het CDA investeert in burgerschap. We voeren de maatschappelijke dienstplicht in. Voortbouwend op het succes van de vrijwillige maatschappelijke dienstdienst zetten alle jongeren zich een deel van hun tijd in voor de samenleving. Dat kan bij defensie, in de zorg of bij een maatschappelijke organisatie. De dienstplicht voeren we stap voor stap in.
- We willen goed burgerschapsonderwijs op onze scholen. Niet alleen in de vorm van meer kennis over democratie en rechtsstaat, maar juist ook over omgaan met verschillen en denken vanuit gemeenschappelijke belangen. Zo leren we kinderen op een respectvolle manier om te gaan met verschillende opvattingen en diverse leefwerelden.
- De Rijksoverheid is er nog altijd niet in geslaagd om alle toeslagenouders te compenseren. De huidige aanpak leidt tot jarenlange onzekerheid en veel bureaucratie, die al honderden miljoenen belastinggeld heeft gekost. In dit tempo duurt afhandeling van de hersteloperatie tot 2030. We kiezen voor een aanpak waarin maatwerk en de mens vooropstaan. Dat betekent dat toeslagenouders op een locatie dicht bij huis in een keer hun verhaal doen, dat de materiële schade (kwijtraken huis, schulden) wordt gecompenseerd door de Belastingdienst en dat immateriële ondersteuning wordt geboden door de gemeenten (hulp bij werk, gezondheid, gezin). We gaan daarbij uit van een korte doorlooptijd van enkele weken in plaats van jaren en van vertrouwen, met steekproefsgewijze controles om misbruik tegen te gaan. Mensen die niet gedupeerd zijn, krijgen sneller een definitieve afwijzing, zodat gedupeerden eerder worden geholpen. Ook komen we niet met extra regelingen die nauwelijks uitvoerbaar blijken en de hersteloperatie verder laten vastlopen.
- Wij willen dat de Groningse kinderen weer vertrouwen krijgen in de toekomst in hun provincie. Wij blijven ruimhartig in de toekomst van Groningen investeren, de regio waaraan Nederland decennialang vele miljarden verdiende. Zo zal er ruimhartig worden geïnvesteerd in mobiliteit, de Nedersaksenlijn en de Lelylijn, maar ook in een sociale agenda voor Groningen en het behoud van buurthuizen, busverbindingen en andere voorzieningen.
- We geven gemeenten voldoende geld om te kunnen investeren in bibliotheken, bushaltes, zwembaden buurthuizen en goede scholen voor onze kinderen. Want eenmaal weg, komen deze voorzieningen niet snel meer terug en zonder plekken om elkaar te ontmoeten, neemt de verbinding af.
- We stimuleren dat jongeren sparen voor de aankoop van een woning. Daarvoor worden afspraken met banken gemaakt en een bijdrage verleend om te kunnen sparen voor de aankoop van een huis tegen een hogere en aantrekkelijkere rente.
- Kinderopvanglocaties, scholen, sportverenigingen en zorginstellingen krijgen middelen om kinderen en jongeren te stimuleren om gezond te eten, niet te roken en meer te bewegen. Dat is

goed voor de gezondheid en de leerprestaties. Gemeenten krijgen de mogelijkheid om het aantal snacklocaties in een wijk beter te reguleren.

- De inzet op een gezonde levensstijl is een gedeelde verantwoordelijkheid van overheid, marktpartijen en samenleving. Gezond voedsel moet goedkoper worden en ongezond voedsel duurder. Het CDA is voor heffing van een belasting op suikerhoudende dranken. Deze heffingen worden bij producenten aan het begin van de productieketen geheven. Landen die deze maatregel hebben doorgevoerd zien een vermindering in de suikerinname. Marketing voor ongezonde producten moet zoveel als mogelijk aan banden gelegd moeten worden.
- Er komen extra investeringen in sport en bewegen. Iedereen moet de gelegenheid hebben voldoende te kunnen sporten en bewegen. Onze investeringen dragen bij aan vitale verenigingen en toegankelijke sport voor iedereen.
- Mantelzorgers verdienen meer support. We zorgen voor meer praktische ondersteuning en respijtzorg voor mantelzorgers. Zo moeten initiatieven voor ‘zorgmaatjes’ worden aangemoedigd om mantelzorgers te ontlasten door op gepaste momenten een helpende hand te bieden.
- Familieleden die zorg verlenen aan een familielid met een handicap zijn goud waard. Mensen die vanuit een Persoonsgebonden Budget (PGB) zorg verlenen aan een gehandicapt familielid, mogen na het overlijden van het familielid niet in een armoedeval geraken.
- In de woningbouwprogramma’s moet er meer ruimte komen voor hofjeswoningen, generatiewoningen en voorzieningen waar wonen en zorgen voor ouderen gecombineerd kan worden. Er komen meer plekken in verpleeghuizen. Een actieve betrokkenheid op elkaar is een garantie op ‘gezondheidswinst’ en is het beste medicijn tegen de ziekmakende effecten van eenzaamheid.
- Mensen met een beperking zijn mensen met een onbeperkt talent. Ze moeten zo veel als mogelijk moeten kunnen meedoen in de samenleving. We zetten fors in op emancipatie van mensen met een beperking. Zij moeten beter toegang krijgen tot openbaar vervoer, kantoren en publieke voorzieningen. Uiterlijk in 2030 mag er geen onderscheid meer zijn in sportdeelname tussen mensen met een handicap (1,7 miljoen Nederlanders) en mensen zonder handicap.
- Sterke gemeenschappen vragen om sterke wijken en buurten. Bij nieuwbouw regelen we dat er ook voldoende voorzieningen komen: scholen, zorg, winkels en goede verbindingen. Juist door te investeren in het ‘publiek kapitaal’ versterken we de leefbaarheid in wijken en dorpen. In onze binnensteden houden we ruimte om te vergroenen. Zo beschermen we onze wijken tegen hittestress en wateroverlast.
- Het CDA heeft in het bijzonder aandacht voor maatschappelijke voorzieningen en ontmoetingsplaatsen. Daar waar je – naast je huis en werk – heen gaat om mensen te ontmoeten en samen te zijn: de kerk, sportvereniging of een gezellig plein. Die plekken zijn essentieel voor het vormen van gemeenschappen.
- Jeugd en gezinnen die vatbaar zijn voor criminaliteit moeten eerder in beeld zijn zodat direct passende hulp en begeleiding kan worden geboden. Jongeren die vatbaar zijn voor criminaliteit staan te vaak op een wachtlijst voor (zorg-) instellingen, waardoor de ellende zich herhaalt of verzwart. Deze jongeren krijgen prioriteit en waar nodig breiden we de capaciteit uit.

BVNL, Nederland Voorop en Vooruit.

<https://bvnl.nl/wp-content/uploads/2023/09/Verkiezingsprogramma2023.pdf>

- Het minimumjeugdloon gaat fors omhoog en stopt bij 18 jaar. Voor mensen die 18 jaar of ouder zijn geldt het gewone minimumloon.
- De deeltijdmalus moet worden opgeheven zodat méér werken aantrekkelijk wordt. Dit doen we onder andere door het toeslagenstelsel af te schaffen en de belasting op arbeid te verlagen.
- Het toeslagenstelsel afschaffen waardoor de belastingdienst weer gewoon een organisatie wordt die belastingen int en geen uitkeringsorganisatie meer zal zijn.
- BVNL wil zeven dagen per week gratis openbaar vervoer voor studenten en 65-plussers. Uiteindelijk willen wij gratis openbaar vervoer voor iedereen zodat Nederland weer in beweging komt en de economie in een hogere versnelling. De voordelen zijn evident. Iedereen kan zich gratis verplaatsen, de filedruk neemt af, de arbeidsmobiliteit neemt toe en de eenzaamheid onder ouderen neemt af.

Wonen

- Schaf de kostendelersnorm af, zodat mensen kunnen samenwonen zonder een deel van hun uitkering te verliezen.
- Sta woningdelen en studentenhuizen weer toe en de druk op de woningmarkt zal, in elk geval in steden met veel jongeren, enorm afnemen.

Onderwijs

- Een eenmalige extra salarisverhoging van 10% voor alle onderwijzers en docenten op basisscholen en middelbare scholen, die zich in de lagere loonschalen bevinden.
- Kleinere klassen en meer onderwijsondersteuning.
- Minder buitenlandse studenten waardoor Nederlandse studenten meer kans krijgen op een opleidingsplek of een studentenkamer.
- Geen opgedrongen seksuele vorming van jonge kinderen op lagere scholen.
- De opvoeding van kinderen ligt primair bij de ouders, niet bij de school of de overheid.
- Het curriculum richt zich grotendeels op belangrijke basisvaardigheden zoals rekenen, schrijven en lezen en de kwaliteit hiervan wordt verbeterd.
- Het plezier in lezen moet gestimuleerd worden, bijvoorbeeld door het organiseren van voorleessessies in het basisonderwijs.
- We doen niet aan onderwijsnivellering door het niveau steeds verder naar beneden bij te stellen. Middelmatigheid mag niet de norm zijn.
- Minder bureaucratie en minder macht bij de onderwijskoepels.
- Scholen moeten goed bereikbaar zijn en het moet verkeerstechnisch verantwoord zijn om kinderen af te zetten, met alle soorten van vervoer.
- Er wordt niet getornd aan de vrijwillige ouderbijdrage en bijles door private instellingen wordt niet ontmoedigd.
- Scholen worden gestimuleerd om fysiek les te geven, ook als er een virus rondwaart. Jongeren hebben nauwelijks last gehad van het coronavirus, maar ze hebben enorm geleden onder de maatregelen. Er moet worden voorkomen dat deze fouten nogmaals worden gemaakt. Digitaal onderwijs op afstand is altijd een laatste redmiddel.
- Woke-indoctrinatie in het onderwijs moet stoppen en het onderwijs moet weer neutraal worden. Wokeïsme en ideologische indoctrinatie moet verdwijnen uit het hoger onderwijs, waar waarheidsvinding, kritisch nadenken, discussie en vrijheid van meningsuiting hoog in het vaandel moeten staan.
- Naast basisvaardigheden en vakken als natuurkunde, wiskunde, scheikunde, aardrijkskunde (topografie), geschiedenis en biologie, moeten andere belangrijke vaardigheden op het programma komen zoals kritisch denken, digitale vaardigheden, gebruik van Artificial Intelligence, basis financieel inzicht (leren omgaan met geld), kookles, conflictbeheersing, en onderhandelingsvaardigheden.
- Het Passend Onderwijs en de decentralisatie naar de gemeenten wordt teruggedraaid.
- Muziekonderwijs en sport moeten meer gestimuleerd worden op scholen, omdat dit bijdraagt aan de leerprestaties van kinderen.
- Topsport moet worden gefaciliteerd.

Zorg en Gezondheid

- Er vindt geen enkele vorm van vaccinatiedwang of drang plaats, iedereen beslist zelf over het eigen lichaam.
- Jeugdzorg wordt grondig gereorganiseerd zodat alle perverse prikkels en verkeerde incentives uit het systeem verdwijnen. Jeugdzorg moet gericht zijn op het in stand houden van het gezin en niet, zoals op dit moment, op het uithuisplaatsen van kinderen. De decentralisatie wordt teruggedraaid. Hoogcomplexere zorg voor kinderen en gezinnen gaat terug naar het Rijk.

Jongeren

- De pechgeneratie die de basisbeurs heeft misgelopen moet voldoende gecompenseerd worden.
- Studeren moet gestimuleerd worden en betaalbaar zijn.
- Studentenhuizen worden weer toegestaan.
- BVNL wil permanente belasting- en accijnsverlagingen om de koopkracht te verbeteren.
- De erf- en schenkbelasting schaffen we af.
- Het openbaar vervoer moet zeven dagen per week gratis zijn voor studenten.

- BVNL wil de kwaliteit van het onderwijs verbeteren en geen deflatie van diploma's. Daarom moeten we stoppen het onderwijsniveau naar beneden bij te stellen. Fysiek onderwijs is de norm; digitaal onderwijs een laatste redmiddel.
- Scholen en universiteiten zetten in op minder buitenlandse studenten die met Nederlandse studenten concurreren voor een opleidingsplek en studentenkamer.
- Woke-isme en ideologische indoctrinatie moet verdwijnen uit het hoger onderwijs, waar waarheidsvinding, kritisch nadenken, discussie en vrijheid van meningsuiting hoog in het vaandel moeten staan.
- Sexualisering van kinderen op de basisschool moet stoppen. Kinderen moeten gewoon kind kunnen zijn en de nadruk moet liggen op leren rekenen, lezen en schrijven.
- Om weer betaalbaar te kunnen wonen, moeten vraag en aanbod op de woningmarkt weer in balans komen door meer woningen te bouwen en immigratiebeperkende maatregelen te nemen.

Wat er verder staat

- De hosting van kinderporno op Nederlandse servers keihard aanpakken en zorgen dat ons land niet langer een spil is in het wereldwijde kinderpornonetwerk.
- Hangjongeren en hun ouders worden verantwoordelijk gesteld voor hun gedrag.
- Wapenbezit bij criminelen, waaronder het toegenomen messenbezit onder jongeren wordt keihard aangepakt.
- Abortus is binnen de grenzen van de huidige wetgeving het individuele recht van de vrouw.
- Vaccinatie of andere medische handelingen zijn altijd de exclusieve keuze van het individu en de overheid mag hier op geen enkele manier dwang of drang op uitoefenen.

Christen Unie, Nieuwe Verbondenheid

<https://www.christenunie.nl/verkiezingsprogramma>

Gezinnen

- **Ontwikkel gericht familie- en gezinsbeleid.** Het is nodig dat er gericht familie- en gezinsbeleid wordt ontwikkeld. Op dit moment is dit een verwaarloosd beleidsterrein. De ChristenUnie wil dat er samenhang komt in visie en beleid op wat de eerste leefomgeving is voor de meeste mensen. In een nota gezinsbeleid wordt beleid gemaakt om de positie van families te ondersteunen.
- **Gezinsbeleid moet weer expliciet onderdeel zijn van een ministersportefeuille.** Een minister wordt expliciet verantwoordelijk voor het realiseren van samenhangend gezinsbeleid. Er komt een jaarlijkse 'Staat van het gezin' waarin wordt gemonitord hoe gebruik wordt gemaakt van kind- en verlofregelingen, kinderopvang, het aanbod van de centra voor Jeugd en Gezin en dergelijke.
- **Geef elk kind een goede start.** De eerste 1000 dagen zijn van cruciaal belang voor de toekomst van een kind. Daarom wordt in iedere gemeente het actieprogramma *Kansrijke Start* aangeboden. Elke ouder kan worden ondersteund door dit programma. In het aanbod wordt ook verbinding gelegd met de aanpak (en signalering) van armoede en schulden.
- **Organiseer goede geboortezorg.** Nieuw leven is welkom in onze samenleving. We hechten aan de kraamzorg zoals die altijd heeft bestaan. Een goede start maakt veel verschil. Bij geboortezorg wordt bij gezinnen waar het niet zo goed gaat gewerkt met een vaste hulpverlener, die de situatie van het gezin goed kent.
- **Het kinderopvangstelsel moet worden herzien.** Het huidige systeem met kinderopvangtoeslag zorgt voor veel problemen en onwenselijk hoge terugvorderingen. Wij willen dat ouders zelf kunnen kiezen hoe zij arbeid en zorg combineren in het huishouden. Daarvoor is een eerlijk belastingstelsel en kwalitatief goede en betaalbare kinderopvang noodzakelijk. Er is veel geld beschikbaar om het stelsel van kinderopvang te hervormen en het voor werkende ouders goedkoper te maken. Gezien de uitvoeringdiscussies en personeelstekorten in de sector is het nog zoeken naar de manier die daadwerkelijk voor alle ouders eerlijk uitpakt. Bij de verdere uitwerking staan voor de ChristenUnie dan ook een aantal uitgangspunten centraal. De keuzevrijheid van ouders staat voorop. We voeren de hervorming zo door dat de kinderopvang een goede voorziening wordt voor alle kinderen. Samen spelen en leren op de kinderopvang heeft (bewezen) positieve effecten voor met name kinderen tussen 2

en 4 jaar. Het stelsel zou zo vormgegeven kunnen worden dat (als eerste stap) de kinderopvang juist voor deze groep voor twee dagen een algemeen toegankelijke voorziening wordt.

- **Prijnsregulering kinderopvang.** Een winstoogmerk is gezien de grote maatschappelijke functie van kinderopvang en financiering met veel gemeenschapsgeld niet gepast. Alle kinderopvangorganisaties worden daarom non-profit. Dit betekent ook een einde van *private equity* partijen in de kinderopvang.
- **Gastouderopvang is gelijkwaardig.** Gastouderopvang is van grote waarde, zeker voor ouders met een beroep met onregelmatige roosters. De gastouderopvang als vorm van kinderopvang is, ook bij de herziening van het kinderopvangstelsel, gelijkwaardig aan professioneel georganiseerde kinderopvang.
- **Zorg dat kinderopvang inclusief is.** Kinderen leren van elkaar en omgaan met verschil door meer inclusieve kinderopvang. Dit betekent dat kinderopvang zo veel als mogelijk toegankelijk moet zijn voor kinderen met een beperking.
- **Schaf de toeslagen af.** We willen dat er nooit meer een situatie als het kinderopvang-toeslagenschandaal kan ontstaan. We zetten ons in om de komende periode de kinderopvangtoeslag, het kindgebonden budget, de kinderbijslag en de zorgtoeslag te schrappen. Voer een verzilverbare basiskorting in. In plaats van toeslagen komt er een maandelijks uitkeerbare belastingkorting. Deze belastingkorting, een vorm van negatieve inkomstenbelasting, houdt rekening met de samenstelling van het huishouden (equivalentiebenadering) en is onafhankelijk van het inkomen. De eerste persoon in het huishouden krijgt € 400 per maand (€ 4.800 per jaar), de tweede volwassene € 200 per maand (€ 2.400 per jaar). Per kind wordt het bedrag € 333,33 per maand (€ 4.000 per jaar), wat meer is dan de huidige kinderbijslag en het kindgebonden budget. Een gezin met drie kinderen krijgt als het aan de ChristenUnie ligt dus voortaan een basiskorting van € 1.600 per maand. Deze basiskorting vervangt – in combinatie met een hoger minimumloon en hogere uitkeringen – de huidige algemene heffingskorting, de zorgtoeslag, het kindgebonden budget en de kinderbijslag.
- **Dring de invloed van sociale media op onze kinderen terug.** Veelvuldig gebruik van sociale media heeft een negatieve invloed op het mentale welzijn van kinderen. Techreuzen zijn financieel gebaat bij verslaafde kinderen die vasthaken aan hun product. Er komt een breed onderzoek naar de impact van sociale media en games, en naar de haalbaarheid en effectiviteit van mogelijke maatregelen. Sociale media worden in ieder geval verplicht hun producten minder verslavend te maken. De Code voor Kinderrechten is het uitgangspunt bij digitale diensten voor kinderen.
- **Zet in op gezonde relaties tussen ouders (ook als zij gescheiden zijn).** Kinderen en partners bloeien op in een liefdevolle relatie. Om ouders te ondersteunen komt er een aanbod van een zwangerschaps- en opvoedcursus. Verdrietig genoeg zijn er veel echtscheidingen met grote gevolgen voor kinderen. Jeugdhulp richt zich op de gevolgen hiervan voor kinderen. Maar er is meer nodig om tot heling te komen en breuken te voorkomen. Ouders krijgen hulp, advies of begeleiding om relaties te herstellen en problemen te voorkomen.
- **Voorkom vechtscheidingen.** Elk jaar zijn maar liefst 60.000 kinderen betrokken bij een vechtscheiding met alle verdrietige gevolgen die er bij horen. Problemen bij een scheiding horen niet op kinderen te worden afgewenteld. Ouders blijven ook dan verantwoordelijk voor het welzijn van kinderen en worden daarop gewezen. Als de scheiding toch complex wordt, is een de-escalerende aanpak nodig. Succesvolle pilots met een gezinsvertegenwoordiger of gezinsadvocaat worden standaard ingezet.
- **Zondag als rust- en familiedag.** In de huidige gejaagde tijd blijven wij aandacht vragen voor het belang van rust. Vrije dagen krijgen waarde als je die samen met anderen kunt doorbrengen. Er is een grote behoefte aan deze ontmoeting en ontspanning. De zondag is de dag met ruimte voor kerkgang, familie en ontspanning, en is geen reguliere werkdag. Voor christenen heeft de zondag vanouds extra waarde als dag van rust, viering en bezinning.
- **Ga voor een gezinsvriendelijk belastingstelsel.** Bij de herziening van het belastingstelsel worden gezinnen fiscaal rechtvaardiger behandeld. Het belastingstelsel moet het bestaan van gezinnen ondersteunen.
- **Zet het belang van het kind voorop.** Het belang van kinderen staat voorop bij wetgeving rond ouderschap en ouderlijk gezag. Biologisch ouderschap staat daarbij als regel centraal. Dit betekent onder andere dat donor- en adoptiekinderen het recht hebben om hun afkomst te kennen. De ervaringen van donor- en adoptiekinderen onderstrepen het belang van de beschikbaarheid van betrouwbare informatie over de biologische ouders en genetische

verwantschap. Er komt een Register Ontstaansgeschiedenis, waarin ook het register van donorkinderen wordt ondergebracht. Er wordt daarnaast ingezet op Europese afspraken over een maximum aantal donaties per donor.

- **Geen wettelijke regeling voor meerouderschap of meeroudergezag.** Een regeling staat haaks op het centraal stellen van biologisch ouderschap, is in de uitvoering te complex en leidt tot een groter conflictpotentieel rond kinderen.
- **Regeling deelgezag voor samengestelde gezinnen.** Deelgezag biedt een oplossing voor samengestelde en (pleeg)gezinnen, waarbij de zorg en opvoeding de verantwoordelijkheid is van meer dan twee ouders. De mogelijkheid om deelgezag te krijgen, komt tegemoet aan het belang van zowel het kind als de verzorgende ouder, en geeft duidelijkheid over verantwoordelijkheden en bevoegdheden. Het deelgezag beperkt zich tot beslissingen rond de dagelijkse gang van zaken.
- **Geen regeling rond draagmoederschap.** De ChristenUnie heeft grote bezwaren tegen het reguleren van draagmoederschap waarbij het kind genetisch slechts gedeeltelijk of in het geheel niet met de ouders verwant is. Nederland heeft de afgelopen 30 jaar een consistent ontmoedigingsbeleid gevoerd rond draagmoederschap. De ChristenUnie ziet geen reden om daar verandering in te brengen. Er komt een verbod op internationaal draagmoederschap.

Verlof

- **Een mantelzorgakkoord.** Mantelzorg wordt voortaan gezien als een normale vorm van zorg. In een nieuw mantelzorgakkoord bieden werkgevers en werknemers ruimte voor mantelzorg. De overheid pakt beperkende wet- en regelgeving aan zodat er een samenhangende aanpak ontstaat.
- **Meer en aantrekkelijker verlofmogelijkheden.** In lijn met het advies van de SER wordt toegewerkt naar één maatschappelijke verlofregeling. Tot die tijd zetten we in op verruiming en verhoging van het gebruik van bestaande verlofregelingen.
- **Een echt mantelzorgverlof.** Er komt een langduriger betaald mantelzorgverlof. Mantelzorgers kunnen twee maanden mantelzorgverlof (verspreid) opnemen. De maximale uitkering is 70% van het loon, vergoed door het Rijk. Werkgevers worden gestimuleerd om dit percentage aan te vullen.
- **Langer ouderschapsverlof.** Het ouderschapsverlof wordt uitgebreid. Dit verlof kan worden gebruikt om meer tijd te hebben voor kinderen tot en met 12 jaar. De uitkering bedraagt tenminste het minimumloon.
- **Voer rouwverlof in.** Bij de verdrietige omstandigheid van het verlies van een dierbare, krijgt iedere werknemer tijd en ruimte om te rouwen en te zorgen. Hiervoor komt een week rouwverlof.
- **Mantelzorgers krijgen een volwaardige plek in de zorg.** Uit onderzoek en ervaring in de kinder- en IC-zorg is gebleken dat actieve inzet van familie bij de zorg van naasten een positieve bijdrage levert aan de kwaliteit van zorg. Mantelzorgers krijgen de mogelijkheid om toegerust te worden voor hun verantwoordelijkheden. Zorgprofessionals leren hoe zij gelijkwaardig samen kunnen werken met mantelzorgers.
- **Steunpunt mantelzorg.** De individuele ondersteuning van mantelzorgers wordt verstevigd. In elke gemeente is of komt een steunpunt Mantelzorg dat mantelzorgers op weg helpt bij geldzaken, vervangende zorg, wonen, werk, wet- en regelgeving of doorverwijst naar de landelijke Mantelzorglijn.
- **Verbeter de respijtzorg.** Eenvoudig beschikbare respijtzorg op maat is belangrijk om te voorkomen dat mantelzorgers overbelast raken. Gemeenten en zorgaanbieders investeren in een verbetering van de verschillende vormen van respijtzorg (zoals dagbesteding of logeerszorg) zodat die op maat en eenvoudig beschikbaar zijn.
- **Onderwijs en mantelzorg.** Voor jongeren die mantelzorg verlenen aan hun ouders moeten onderwijsinstellingen gericht beleid ontwikkelen, vergelijkbaar met het beleid voor leerlingen die school combineren met topsport.
- **Vast contactpersoon voor nabestaanden.** Nabestaanden moeten met veel verschillende overheidsinstanties zaken regelen, om een overlijden bekend te maken. Er komt een servicegericht loket voor zowel de Rijksoverheid als gemeenten, waar zaken geregeld worden en advies kan worden gevraagd, via een vast contactpersoon.
- **Creëer tijd om te zorgen voor elkaar.** Wereldwijd maar ook in Nederland zijn er werkgevers die inzetten op een betere balans tussen betaald werk, (mantel)zorg, en privé. Met een maatschappelijke beweging naar een 4-daagse werkweek is er voor iedere Nederlander de tijd om te werken en de ruimte om te zorgen. Als ChristenUnie willen we stimuleren en onderzoeken

of de wereldwijd aangetoonde positieve effecten van een betere balans tussen werken en zorg ook in Nederland mogelijk zijn.

- **Burgerschapsverlof.** Burgers die ons land dienen in een medezeggenschapsraad, als volksvertegenwoordiger of op andere formele plekken, krijgen recht op burgerschapsverlof. Zo heeft iedereen dezelfde kans om mee te doen in onze democratie.

Zorg en Gezondheid

- **Voer het gesprek over mentale gezondheid en prestatiedruk.** Mentale gezondheid van jonge mensen is een verantwoordelijkheid van ons allemaal. Dit vraagt een cultuuromslag. Je bent niet goed om wat je presteert, wat je hebt, wie je vrienden zijn, je bent goed omdat ieder mens van waarde is. We maken daarom werk van de maatschappelijke dialoog over de prestatimaatschappij en over opvoeden en opgroeien in deze maatschappij. Dit vraagt om een gesprek met de hele samenleving: jongeren, ouders, onderwijs, zorg, sport- en vrijwilligersorganisaties, enzovoort.
- **Verbeter snel de jeugdzorg.** De Hervormingsagenda, die samen met het veld is opgesteld en breed gesteund wordt, is de komende jaren leidend voor het verbeteren van de jeugdzorg. Wij willen dat er snel een betere afbakening komt van wat er wel en niet onder jeugdhulp valt. In sommige gevallen moet de jeugdzorg zich misschien juist terugtrekken om ruimte te geven aan gemeenschappen. Dit vergt keuzes welke behandelingen wel en niet onder de Jeugdwet vallen. We organiseren de jeugdhulp beter door slimmere regionale en waar nodig landelijke inkoop en minder papierwerk. Daardoor wordt juist de specialistische jeugdhulp beter beschikbaar, zodat jongeren met bijvoorbeeld suicidale gedachten, trauma of een eetstoornis sneller geholpen worden.
- **Zorg voor stabiele financiering.** Gemeenten moeten de financiële middelen krijgen die ze nodig hebben voor passende inzet van jeugdhulp. We schrappen de besparing van 511 miljoen die nu nog in de boeken staat. We maken snel werk van het ontwikkelen van een nieuw financieringsmodel, in lijn met de gemaakte afspraken. De ChristenUnie is tegen de invoering van een eigen bijdrage in de jeugdzorg.
- **Verbeter gezinshulpverlening.** Jongeren groeien op in gezinnen. Er moet meer aandacht komen voor manieren om hulp te verlenen aan het gezin als geheel. Dit doorbreekt een benadering die alleen op het individu is gericht en niet op het leefverband als geheel. Als jeugdhulp ingezet wordt, kijkt de overheid eerst of er sprake is van problemen rond bestaanszekerheid of in de relationele sfeer. Die moeten dan eerst aangepakt worden.
- **Zorg voor verbinding met lokale voorzieningen.** Wij willen de zorg voor jongeren meer vanuit het collectief benaderen. Het opvoeden en opgroeien van jongeren is een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Door ruimte te geven en samenwerking te stimuleren tussen lokale basisvoorzieningen zoals sportclubs, scholen, jeugdgezondheidszorg en jongerenwerk, kunnen zij kennis en expertise delen en een stevige pedagogische basis vormen voor kinderen en jongeren. Individuele hulp en indicaties zijn dan minder vaak nodig. De lokale teams krijgen een actieve, samenbindende rol als spin in het web. Niet alleen bij individuele hulpvragen, maar juist ook op collectief niveau om te bouwen aan een verbonden samenleving.
- **Verminder het aantal uithuisplaatsingen van kinderen en jongeren.** Uithuisplaatsing moet echt een laatste optie zijn. Het heeft de voorkeur om samen met de jongere en de ouders op te trekken om de veiligheid binnen het gezin te herstellen. Voorbeelden als de JIM (Jouw Ingebrachte Mentor) en de Eigen Kracht Conferentie tonen aan dat het bieden van ruimte aan informele zorg van grote meerwaarde kan zijn voor gezinnen en de behoefte aan formele zorg kan terugdringen. Daarom willen we vaker het eigen netwerk of buurtnetwerken inzetten, door middel van bijvoorbeeld een familiegroepsplan en steungezinnen.
- **Investeer in pleegzorg en gezinshuizen.** Als uithuisplaatsing toch onvermijdelijk is en kinderen niet binnen de eigen familie(netwerken) kunnen opgroeien, willen we dat ze zo veel mogelijk in een gezinsetting terecht komen. We steunen daarom het belangrijke werk van pleeggezinnen en gezinshuizen en geven hen ondersteuning om het vol te houden, bijvoorbeeld door het bieden van respijtzorg en weekendzorg en door het terugdringen van bureaucratie.
- **Respecteer en waardeer familierelaties.** Er moet een wet komen die vastlegt dat hulpverleners gezinsrelaties dienen te respecteren, waarderen, herstellen en bevorderen. Dat betekent bijvoorbeeld dat broers en zussen bij een uithuisplaatsing waar mogelijk bij elkaar blijven. Juist in situaties waarin fysieke afstand ontstaat, is het van groot belang dat hulpverleners investeren in de gezinsrelaties.

- **Bouw gesloten jeugdhulp af.** Gesloten jeugdzorg en isoleercellen willen we snel en zorgvuldig afbouwen. In plaats daarvan zetten we in op kleinschalige woonvormen waar jongeren passende hulp krijgen, ook als dat geld kost. We willen landelijke regie op de afbouw van gesloten jeugdzorg, zodat er voldoende plekken en expertise beschikbaar blijven. We erkennen dat een vorm van geslotenheid soms noodzakelijk kan zijn om jongeren te beschermen.
- **Zorg voor een goede overgang naar zelfstandigheid.** Gemeenten krijgen een wettelijke verplichting om jongeren die uitstromen uit de jeugdzorg passende ondersteuning en huisvesting te bieden. Er moet voor en met elke jongere in de jeugdzorg tijdig een perspectiefplan worden gemaakt. Langere jeugdhulp is daarbij niet per se de oplossing. Om door te kunnen groeien naar een zelfstandige plek in de maatschappij hebben zij vaak meer aan begeleiding bij praktische zaken en hulp bij het vinden van woonruimte en werk.
- **Schakel bedrijven in om jongeren perspectief te bieden.** Voor sommige jongeren helpt het als ze de kans krijgen om aan het werk te gaan; ze bloeien op als ze mee mogen doen, ook als ze nog geen diploma hebben. Bedrijven worden gestimuleerd om jongeren in dienst te nemen en hen structuur en perspectief te bieden, zodat jongeren hun talenten kunnen benutten.
- **Open speeltuinen.** Negen van de tien speelplekken zijn onvoldoende toegankelijk voor kinderen met een beperking. Wij willen dat er vanaf 2026 in elke gemeente minimaal één samenspeelplek is waar alle kinderen welkom zijn en kunnen spelen.
- **Sporten is de leukste manier om gezond te leven.** Bij sporten staat plezier voorop. We willen dat gemeenten én het Rijk vooral kiezen voor breedtesport, waar iedereen aan kan meedoen. Bewegen en spelen in openbare ruimte. In de openbare ruimte -zowel in dorpen en steden als in de natuur- moeten plaatsen zijn voor bewegen en ontmoeten voor alle leeftijden.
- **Zwemles voor ieder kind.** Schoolzwemmen wordt een basisvoorziening voor ieder kind. Zwemmen is een basisvaardigheid, en net als gym, een mogelijkheid voor extra beweging.
- **Maak gezonde producten goedkoper en ongezonde duurder.** Het wordt makkelijker en goedkoper om voor gezond eten en drinken te kiezen, dan voor ongezonde producten. Dit doen we door de btw op groente en fruit te verlagen naar 0% en door het invoeren van een suikertaks.
- **Pak overgewicht aan.** We willen overgewicht bij jongeren behandelen en het liefst voorkomen. Daarom voert elke gemeente uiterlijk in 2030 de aanpak *Jongeren Op Gezond Gewicht* in. Om ook de omgeving van jongeren gezonder te maken krijgen gemeenten de wettelijke mogelijkheid om vestiging van nieuwe fastfoodverkooppunten tegen te gaan. Ook wordt reclame gericht op kinderen alleen nog toegestaan voor producten uit de Schijf van Vijf.
- **Dring normalisering alcoholgebruik terug.** We willen dat alcohol minder zichtbaar, beschikbaar en betaalbaar wordt. Er komen minimumprijzen per eenheid alcohol en de accijns op alcohol wordt gecorrigeerd voor de inflatie. Er komt een verbod voor fysieke en digitale alcoholreclame. Mengformules en blurring in het aanbod van detailhandel – denk aan het aanbieden van alcohol bij de kapper – blijft verboden. We scherpen de leeftijdscontrole bij online alcoholverkoop aan en maken het niet meer mogelijk om alcohol via ‘buy now pay later’ op de pof te kopen.
- **Voer een leeftijdsgrens in voor energiedrankjes.** Een hoge consumptie van energiedrankjes kan leiden tot bijvoorbeeld hartritmestoornissen en slaapproblemen. Er komt daarom een leeftijdsgrens van 18 jaar voor het kopen van energie-dranken.
- **Genderzorg voor jongeren.** De snelle stijging van het aantal jongeren met genderproblemen baart ons zorgen. We moeten waken voor een cultuur waarin het bevragen van de eigen genderidentiteit de norm wordt en de eigen sekse secundair is of niet meer dan een bij de geboorte door ouders of verloskundige gemaakte keuze, die naderhand onjuist wordt geacht. Het bevestigen van kinderen en jongeren in hun meisje of jongen zijn is onderdeel van een normale en gezonde ontwikkeling van kinderen en jongeren. De recente koerswijzigingen en herziene richtlijnen in andere Europese landen verdienen ook een gesprek in Nederland. Juist voor de nieuwe sterk groeiende doelgroep is het belangrijk dat psychologische hulp geboden wordt.
- **Voorkom onbedoelde zwangerschappen.** De komende periode maken we verder werk van het voorkomen van onbedoelde en ongewenste zwangerschappen. De afgelopen periode is er een succesvolle aanpak ontwikkeld en is ingezet op het uitbreiden van programma's als 'Nu niet zwanger'. Een belangrijk onderdeel hiervan is voorlichting via scholen, huisartsen, verenigingen en (culturele) gespreksgroepen.
- **Steun de moeders.** De keuzevrijheid van de vrouw moet worden vergroot door (praktische) belemmeringen weg te nemen om hun kind zelf op te voeden. Geen enkele vrouw moet zich door praktische zaken als huisvesting, inkomen, werk of studie, genoodzaakt voelen om te

kiezen voor abortus. Uit de evaluatie van de Wet afbreking zwangerschap blijkt dat 50% van de respondenten voor abortus kiest omdat de opvoeding van het ongeborn kind niet samengaat met werk of opleiding. Tiernmoeders en vrouwen met sociaaleconomische problematiek krijgen hulp bij huisvesting, financiën, het voortzetten van de opleiding en het opvoeden van hun kind.

- **Vergoed anticonceptie.** Alle vormen van anticonceptie die bijdragen aan een afname van het aantal ongewenste zwangerschappen en abortussen worden opgenomen in het basispakket. Dit is één van de meest effectieve maatregelen om het aantal abortussen omlaag te brengen en ongewenste zwangerschappen te voorkomen.
- **Voorlichting en counseling ouders.** Aanstaaude ouders worden zorgvuldig en eerlijk voorgelicht over de voor- en nadelen van de tests en de handelingsopties. Verloskundigen en gynaecologen bieden goede counseling. Bij eerlijke voorlichting over leven met het Downsyndroom of andere beperkingen hoort ook lotgenotencontact, zodat mensen zich een goed beeld kunnen vormen. Het counselingsgesprek bij de NIPT gaat niet ten koste van het eigen risico.
- **Geen standaardscreening.** De NIPT-test en de 13-weeken echo behoren geen vast onderdeel van reguliere prenatale zorg te zijn. Voor beide wordt ook een (vorm van) eigen bijdrage gevraagd. Ouders moeten kunnen blijven bepalen waarop ze hun ongeborn baby laten testen bij de NIPT.
- **Niet zomaar testen op aandoeningen.** Het spectrum van tests wordt afgestemd op reële (be) handelingsalternatieven. Het in kaart brengen van het hele DNA-profiel is niet zinvol. Kinderen hebben recht op een open toekomst.
- **Dragerschapstest.** Iets natuurlijks als een zwangerschap wordt niet onnodig gemedicaliseerd. Dragerschapstesten worden alleen toegelaten als sprake is van zeer ernstige erfelijke aandoeningen.
- **Geen 'experimenterembryo's'.** Het speciaal totstandbrengen van embryo's voor onderzoek past niet bij de menselijke waardigheid. Het verbod blijft gehandhaafd.
- **Onderzoek IVF zonder restembryo's.** Bij een IVF-behandeling worden nu vaak meer embryo's tot stand gebracht dan noodzakelijk zijn voor de behandeling. Daarom wordt ingezet op (onderzoek naar) behandelmethoden waarbij geen restembryo's overblijven.
- **Handhaaf het verbod op kiembaancelmodificatie.** De Embryowet verbiedt het opzettelijk wijzigen van de kern (DNA) van menselijke kiembaancellen waarmee een zwangerschap tot stand wordt gebracht. De ChristenUnie houdt hieraan vast.
- **Alternatief stamcelonderzoek.** We zetten in op de mogelijkheid van het gebruik van (geïnduceerde) pluripotente stamcellen voor onderzoek ter voorkoming van ernstige erfelijke ziekten, in plaats van onderzoek met embryo's.
- **Vaccinaties.** Vaccinaties beschermen ons, onze kinderen en indirect mensen om ons heen tegen heftige, soms dodelijke ziekten. Informeren, stimuleren en het serieus nemen van de zorgen (van ouders) zijn de kernwoorden bij vaccinatiebeleid. De ChristenUnie is tegen elke vorm van vaccinatiedwang. De vaccinatiegraad van het Rijksvaccinatieprogramma daalt helaas. Goede informatie en voorlichting is van belang, maar ook een goede organisatie. Het advies om vaccinatieprogramma's voor volwassenen publiek te organiseren wordt uitgevoerd.

Onderwijs

- **Houd artikel 23 van de Grondwet hoog.** De verankering van de onderwijsvrijheid in de Grondwet (artikel 23) blijft ongewijzigd. Ouders in heel Nederland kunnen kiezen voor een school die past bij hun opvoeding en levensovertuiging. Dat betreft scholen met een levensbeschouwelijke basis (protestants, katholiek, islamitisch) of werkend vanuit een onderwijskundige visie (Montessori, Dalton, Vrije Scholen, etc.). De laatste school van een richting wordt beschermd, zodat er altijd keuzevrijheid is.
- **Garandeer de vrijheid van inrichting.** De ChristenUnie is geen voorstander van nog meer deugdelijkheidseisen in de wet die de vrijheid van inrichting inperken. Personeels- en arbeidsvoorwaardenbeleid is aan de scholen zelf. De lumpsumfinanciering blijft intact en wordt niet uitgehold door extra eisen van de minister. Het woud aan subsidies met allerlei voorwaarden wordt zoveel mogelijk omgezet in lumpsumfinanciering en we verhogen de lumpsum voor scholen.
- **Versterk de identiteit van scholen.** Onderwijs is niet neutraal en alle scholen werken vanuit een onderwijskundige of levensbeschouwelijke basis. De vormgeving van deze schoolidentiteit

vergt bezinning, tijd en deskundige ondersteuning. Scholen krijgen meer budget om deze vormgeving goed te organiseren.

- **De vrijheid om zelf scholen te stichten.** De ChristenUnie wil de drempel voor het oprichten van scholen zo laag mogelijk houden. De ruimte voor ouders om het initiatief nemen tot schoolstichting blijft onverminderd aanwezig. Dit komt tegemoet aan de diversiteit in de samenleving en zorgt voor variëteit in het onderwijsaanbod.
 - **Handhaaf de kleine scholentoeslag.** De ChristenUnie wil dat de toeslag voor kleine scholen behouden blijft. Die is van belang om bijzondere scholen in onder meer krimpregio's open te houden. Wij trekken hier ook extra geld voor uit.
 - **Er is ruimte voor thuisonderwijs.** Thuisonderwijs blijft een recht dat ouders hebben, mits zij voldoen aan wettelijke waarborgen rond kwaliteit, veiligheid en burgerschap. Er is (proportioneel) toezicht op thuisonderwijs.
 - **Bescherm het leerlingenvervoer.** Rechten die samenhangen met de vrijheid van richting, zoals het leerlingenvervoer, worden beschermd.
 - **Levensbeschouwelijk onderwijs als recht.** Leerlingen in het openbaar onderwijs kunnen in schooltijd kiezen voor levensbeschouwelijk vormingsonderwijs of godsdienstonderwijs. De overheid ziet erop toe dat dit recht in de praktijk ook daadwerkelijk kan worden gebruikt.
 - **Voorkom misbruik van de onderwijsvrijheid.** De overheid waakt tegen misbruik van de onderwijsvrijheid. Daarvoor heeft ze voldoende instrumenten in handen. De overheid houdt toezicht op scholen, binnen rechtstatelijke en constitutionele grenzen.
 - **Geen toezicht waar dat niet hoort.** De overheid erkent de eigen soevereiniteit van de private verbanden (verenigingen, kerken, moskeeën) en treedt niet in de vrijheid van private instellingen waar (jonge) mensen worden gevormd en die zich aan de regels van de rechtsstaat houden.
 - **Rolvaste inspectie.** De inspectie heeft tot taak de kwaliteit van het onderwijs te bewaken op grond van deugdelijkheidseisen. De inspectie heeft een eigen focus en is geen controleur van scholen. Daarin moet zo rolvast blijven. De inrichting van het onderwijs is nadrukkelijk de verantwoordelijkheid van de schoolgemeenschap zelf. Scholen kunnen eigen keuzes maken binnen de grenzen van de rechtsstaat, mits uitlegbaar vanuit onderwijskundig perspectief.
 - **Investeren in leraren.** De mensen in het onderwijs maken een belangrijk verschil in het leven van leerlingen. De beste vorm van kansengelijkheid is een goede leraar. Scholen krijgen meer ruimte om te investeren in de kennis en kunde van onderwijsteams bij het herkennen van kansengelijkheid en het aanpakken van achterstanden.
 - **Investeren voor gelijke kansen.** Via de bekostiging en het onderwijsachterstandenbeleid blijven we extra middelen vrijmaken voor scholen waar veel uitdagingen en achterstanden zijn. De middelen voor het gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid worden verruimd, zodat er meer ruimte is om te investeren in de kwaliteit van de vroegschoolse en naschoolse programma's en stijgende kosten kunnen worden opgevangen.
 - **Investeren in schoolbibliotheken.** Er komt extra geld voor programma's als bibliotheek op school, zodat meer scholen een actuele en rijkgevlude schoolbibliotheek hebben.
- Gouden Handen.** Het onderwijs is teveel gericht op de cognitieve ontwikkeling van kinderen. Door in het curriculum van het primair en voortgezet onderwijs meer ruimte te maken voor vaardigheden, krijgen kinderen met gouden handen ook de kans om hun gaven en talenten te ontwikkelen. Er dient gericht beleid te komen voor meer praktisch gericht onderwijs. Onderdeel van deze benadering is onder meer de techniekhavo.
- **Verbeter de aanpak van schoolverzuim.** Structureel schoolverzuim is een teken dat er iets niet goed gaat met leerlingen. Om het aantal 'thuiszitters' terug te dringen versterken en verbeteren we lokaal, regionaal en landelijk de samenwerking tussen onderwijs, en jeugdzorg (onder meer via reboundvoorzieningen). Ook wordt het mogelijk om tijdelijk een combinatie van digitaal onderwijs op afstand en fysiek onderwijs te volgen, als opstapje naar de terugkeer naar volledig onderwijs.
 - **Maak voor- en vroegschoolse educatie toegankelijker.** Sommige kinderen hebben een achterstand door hun thuissituatie (ouders die geen Nederlands spreken). Voor het opheffen van deze achterstanden is voor- en vroegschoolse educatie (VVE) van belang. Nog niet alle kinderen voor wie deze educatie is ingericht, weten de weg ernaar te vinden. Samen met gemeenten wordt ingezet op voorlichting en de toegankelijkheid van VVE.
 - **Inclusiviteit en meertaligheid.** Culturele achtergrondkenmerken spelen een grote rol in de ontwikkeling van kinderen en jongeren. Scholen maken zelf onderwijs dat cultureel sensitief en inclusief is. Ze hebben de ruimte om meertalig onderwijs aan te bieden of meertaligheid te benutten als dit leerlingen helpt zich beter te ontwikkelen.

- **Stop de bijlesindustrie.** Het moet niet nodig zijn om private huiswerkbegeleiding in te huren voor gelijke kansen in het onderwijs. De kwaliteit van het reguliere onderwijs en de begeleiding op school moeten toereikend zijn. De middelen die scholen hiervoor krijgen worden vergroot. Het is onwenselijk als er een omvangrijk buitenschools circuit ontstaat ('schaduwonderwijs'), mede als symptoom van een prestatiecultuur.
- **Organiseer volwaardig nieuwkomersonderwijs.** Voor kinderen van arbeidsmigranten, statushouders en vluchtelingen (waaronder bijvoorbeeld Oekraïense kinderen) is er de mogelijkheid van nieuwkomersonderwijs. Dit is een tijdelijke voorziening om deze kinderen binnen de daarvoor gestelde tijd op het niveau te krijgen van het gewone onderwijs. Goed onderwijs blijft het uitgangspunt. De overheid zet zich ervoor in om, samen met de scholen, de standaard voor dit onderwijs zo snel mogelijk op hetzelfde niveau als het regulier onderwijs te krijgen.
- **Leermiddelen blijven gratis.** Schoolboeken blijven gratis in het voortgezet onderwijs. Daarbij worden ook digitale leermiddelen (devices) en grafische rekenmachines betrokken. Er worden afspraken gemaakt met uitgeverij voor het hergebruik van boeken. Het uitgeven van schoolboeken moet doelmatig zijn en niet gericht op een optimaal verdienmodel van uitgeverij.
- **Zorg dat de ouderbijdrage vrijwillig blijft.** De ouderbijdrage die scholen vragen is vrijwillig. De inspectie ziet erop toe dat scholen dit beginsel respecteren, niet discrimineren, en dat het vrijwillig karakter voor iedereen duidelijk is. Komen scholen tekort dan kunnen ze worden gecompenseerd zodat er geen verschillen tussen scholen ontstaan.
- **Drempelloze overgang.** Steeds meer analyses, onder meer van de Onderwijsraad, geven aan dat het moment waarop leerlingen aan het eind van de basisschool een vervolgopleiding dienen te kiezen te vroeg komt in hun ontwikkeling. Bovendien gaat dat moment gepaard met veel test- en toetsdruk en keuzestress. Een drempelloze overgang van het primair naar het voortgezet onderwijs is belangrijk. Dat kan een overgang zijn naar een tweejarige brugklas in het voortgezet onderwijs, samenvallend met de onderbouw. Er is dan geen eindtoets meer nodig in het po. Het po- en vo-onderwijs moet beter op elkaar aangesloten te worden, bijvoorbeeld door doorlopende leerlijnen in te richten. Scholen moeten hiertoe zelf initiatieven kunnen ontplooiën. De wet wordt aangepast om dit mogelijk te maken.
- **Schaal de toetscultuur af.** Een overmatige toetscultuur belemmert de ontwikkeling van brede onderwijskwaliteit en legt een grote prestatiedruk op leerlingen. Scholen krijgen de ruimte meer het accent te leggen op de persoonsvorming en socialisatie van leerlingen, naast de kwalificerende aspecten van het onderwijs. Scholen kunnen zelf kiezen hoe ze toetsen en kunnen ook alternatieven daarvoor ontwikkelen. In het voortgezet onderwijs krijgt het schoolexamen meer een eigen plaats, ook los van het centraal schriftelijk examen.
- **Bouwen op basisvaardigheden.** Een goede beheersing van taal en rekenen geeft een belangrijke basis aan leerlingen. Deze dienen gedurende de hele schoolcarrière onderhouden te worden, mede in samenhang met het onderwijsaanbod in andere leergebieden en vakken. De overheid respecteert dat de uitvoering in handen is van scholen. De subsidie voor basisteams wordt omgezet in een uitkering aan scholen, zodat eigen keuzes mogelijk zijn.
- **Een betere structuur voor curriculumvernieuwing.** De actualisatie van kerndoelen en eindtermen voor alle negen leergebieden vormen in de toekomst onderdeel van een systeem van periodieke herijking. Dat systeem was niet op orde, maar wordt vanaf nu in een vaste structuur van werken vastgelegd. Leraren en zo mogelijk leerlingen krijgen een stem in de voorbereiding van curriculumvernieuwing.
- **Stimuleer mogelijkheden voor opstroom en doorstroom.** Een goede ingericht curriculum, gebouwd op een vaste eenduidige structuur, zorgt ook voor soepele overgangen tussen schoolsoorten in het voortgezet onderwijs. Dit bevordert opstroom en doorstroom, schept kansen voor leerlingen en dient de emancipatiefunctie van het onderwijs.
- **Introduceer kerndoelen in de bovenbouw.** Het stelsel van eindtermen voor de bovenbouw van vmbo, havo en vwo wordt aangevuld door een stelsel met eigen kerndoelen per leergebied en vak. De focus van het onderwijs op eindtermen leidt tot een te grote focus op het examen en tot 'teaching to the test'. Beter is het te werken met kerndoelen die een breed en gevarieerd aanbod beschrijven, in aansluiting op kerndoelen in de onderbouw.
- **Verlaag minimum aantal lessen.** In Nederland is de schooldag relatief lang. Niet alle lessen zijn altijd nodig. In het licht van het lerarentekort kan worden overwogen het minimum aantal verplichte lessen te verlagen. Scholen zouden binnen een bepaalde bandbreedte zelf keuzes moeten kunnen maken.

- **Bezin je op de rol van AI.** De Rijksoverheid organiseert een brede bezinning op de toepassing van Artificiële Intelligentie (AI). In hoeverre is AI een bijdrage aan of een belemmering voor de kwaliteit van het onderwijs en de ontwikkeling van jongeren?
- **Versterk de jeugdhulp op school.** De samenwerking tussen scholen, (preventieve) jeugdzorg en jeugdhulpverlening wordt slimmer ingericht. Deze (lokale) samenwerking richt zich op de bevordering van de lichamelijke en geestelijke gezondheid van leerlingen. Deze aanpak leidt niet tot meer maar tot minder diagnosticeren van leerlingen op scholen.
- **Draag zorg voor toereikend speciaal onderwijs.** Kinderen met een ernstige meervoudige beperking vinden een goede plek voor zowel onderwijs als zorg, zonder bureaucratie en geschuif met budgetten. Het speciaal onderwijs is daarvoor een waardevol en toegankelijk onderdeel van ons onderwijsstelsel. De overheid maakt er werk van dat voor deze kinderen voldoende scholen voor speciaal (primair en voortgezet) onderwijs zijn. Er wordt steeds gelet op de mogelijkheid van soepele terugkeer naar het regulier onderwijs.
- **Zorg voor rechtstreekse bekostiging van het praktijkonderwijs.** Rechtstreekse bekostiging trekt deze vorm van onderwijs gelijk en is ook een vorm van erkenning. Geef ook leerlingen die erkenning na afronding van hun studie.
- **Gratis OV-kaart.** Leerlingen in het praktijkonderwijs die veel op stage zijn moeten de mogelijkheid hebben om net als andere studenten kosteloos met het ov te reizen.
- **Landelijke norm voor basisondersteuning.** Met een landelijke norm voor basisondersteuning, weet elke school wat het basisaanbod voor kinderen moet zijn. Leraar- en ouderorganisaties komen samen tot deze norm. Scholen krijgen zelf directe financiering voor lichte ondersteuning. De samenwerkingsverbanden blijven verantwoordelijk voor de zwaardere ondersteuning.
- **Geef ieder kind het recht om te leren.** Soms zijn scholen zelf niet in staat om een kind een passende leerplek te bieden. Een onafhankelijke commissie beoordeelt of een leerling een aanbod heeft gekregen dat bij hem of haar past. De meest wenselijke situatie is zoveel mogelijk kinderen in het regulier onderwijs.
- **Versterk de samenwerking tussen onderwijs, jeugdhulp en zorg.** Bij een kind dat meer hulp en ondersteuning nodig heeft moet de behoefte centraal staan, zonder bureaucratie en geschuif met budgetten. We vereenvoudigen en versterken de samenwerking tussen de verschillende domeinen. Dat gebeurt onder meer via regionale infrastructuren. Professionals en bestuurders werken daarin samen aan inclusief opgroeien van 0-18-jarigen.
- **Geef leraren en leerlingen meer zeggenschap.** Leraren, ondersteuners en schoolleiders krijgen meer zeggenschap over de besteding van middelen voor passend onderwijs. Geef leerlingen een hoor-recht in het passend onderwijs.
- **Verbeter toezicht.** Via wetgeving wordt gewerkt aan een betere toezichtstructuur voor het passend onderwijs. Zo moeten raden van toezicht van regionale samenwerkingsverbanden een onafhankelijke voorzitter hebben.
- **Garandeer doorstroom vanuit vmbo.** Leerlingen met een startkwalificatie in het vmbo kunnen doorstromen in het mbo. Overwogen kan worden het vmbo met een extra jaar te verlengen om de bedoelde startkwalificatie te behalen.
- **Toegankelijkheid mbo.** Het mbo wordt, na een beoordeling door de opleiding, toegankelijk voor instromers zonder startkwalificatie. Daarbij is te denken aan statushouders, jonge moeders zonder diploma en voormalige arbeidsmigranten.
- **Toerusting voor de samenleving van morgen.** Maak studenten bewust van de morele, economische en ecologische uitdagingen waar we voor staan en hoe zij hierin een eigen constructieve bijdrage kunnen leveren. In het mbo is er aandacht voor deze dimensies in het vakonderwijs.
- **Versterk de samenwerking tussen onderwijs en ondernemers.** We stimuleren de samenwerking met ondernemers op de werkvloer. Leerlingen en studenten kunnen leren en geïnspireerd worden door goede voorbeelden, bijvoorbeeld door deeltijd-docenten die ook een andere baan hebben. Bijzondere aandacht is er voor ondernemerschap in het kader van nieuw rentmeesterschap voor economie en ecologie.
- **Geef garantie op stageplaatsen.** Elke jongere in het middelbaar en hoger beroepsonderwijs moet verzekerd zijn van een kwalitatief goede stageplaats. Recentelijk is er een stagepact gesloten.
We blijven inzetten op het verhogen van het aantal stageplaatsen, waarbij ook de overheid stageplaatsen aanbiedt. Stagediscriminatie gaan we actief tegen.
- **Meer oog voor studentenwelzijn.** In de ondersteuningsstructuur rondom mbo-studenten is er specifiek aandacht, kennis en kunde voor het signaleren van vroegtijdig schoolverlaten en

dreigende psychische klachten. De school treft, eventueel samen met lokale instellingen, maatregelen om goed in te spelen op studentenwelzijn.

- **De mogelijkheid van een vijfde onderwijsjaar.** Onderzoek de meerwaarde van een extra niveau in het MBO, waarvoor een facultatief vijfde onderwijsjaar nodig is. Daarin staat specialisatie en vakmanschap centraal, specifiek in domeinen waar het hbo geen vervolgopleiding biedt.
- **Financiële educatie op middelbare scholen.** In het onderwijs curriculum wordt aandacht besteed aan financiële educatie.

Werk

- **Geen discriminatie op de arbeidsmarkt.** Alle vormen van discriminatie op de arbeidsmarkt, van naam, postcode, geslacht, tot zwangerschap, zijn onacceptabel en worden bestreden.

Wat er verder nog staat

- **De rol van musea.** Nederland kent een rijk en geschakeerd aanbod van musea. Dat zijn verzamelplekken van waardevolle kunst en tegelijkertijd ontmoetingsplekken voor een breed publiek. Musea die met publieke middelen worden ondersteund zijn toegankelijk en vervullen naast culturele ook sociale functies. Zo ontstaat maatschappelijke verbondenheid rond kunst.
- **Bibliotheken zijn gratis tot 18 jaar.** Jongeren zijn tot hun 18e jaar gratis lid van de bibliotheek. Bij de geboorteaangifte krijgen ouders het gratis lidmaatschap voor hun kind aangeboden.
- **Huizen van Ontmoeting in de buurt.** In iedere dorp of wijk komt een Huis van Ontmoeting. Op deze fysieke ontmoetingsplekken kunnen gemeenten een basisaanbod van activiteiten organiseren, gericht op de behoefte van burgers en met als doel verbinding en ontmoeting tussen alle wijk- of dorpsbewoners te bevorderen. Een potje schaak of hulp met de computer voor ouderen, een kinderclub op woensdagmiddag of zomaar een ontmoeting met een bakje koffie. Dit draagt bij aan onderlinge verbondenheid en de bestrijding van eenzaamheid en biedt mogelijkheden voor het combineren van zorg- en welzijnsactiviteiten. We maken tweehonderd miljoen vrij voor deze plekken van ontmoeting die bijvoorbeeld in een wijkgebouw, bibliotheek, kerk, school, sportkantine of gezamenlijke ruimte van een flatgebouw komen.
- **Impuls voor de samenleving.** We ondersteunen burgerinitiatieven, burgercoöperaties, mantelzorgondersteuning, vrijwilligers(loketten) of andere initiatieven die de verbondenheid en zorgzaamheid in de samenleving versterken.
- **Sociaal isolement en eenzaamheid.** Mensen kunnen eenzaam zijn of sociaal geïsoleerd in alle fasen van het leven. Het speelt bij alleenstaande ouderen, maar ook bij jongeren. We willen dat het Rijk doorgaat met het programma *Één tegen eenzaamheid*. Samen met vrijwilligersorganisaties en professionele hulpverleners moet een lokale aanpak ontstaan. Goede voorbeelden zijn inloophuizen en luisterlijnen.
- **Ruim baan voor coöperaties.** Er moet meer ruimte komen voor coöperaties. Burgers kunnen daardoor initiatieven nemen in dienst van de gemeenschap. Denk hierbij aan kinderopvang, buurtzorg, wooninitiatieven en energie-coöperaties. Er komt een uitdaagrecht voor burgers om collectieve voorzieningen op gemeentelijk niveau met coöperaties in eigen hand te nemen. Aanbestedende afdelingen bij het Rijk, provincies en gemeenten geven coöperaties en sociale ondernemingen een gelijkwaardige kans.
- **Een tijd van je leven voor anderen.** Het moet gewoon worden dat iedere Nederlander een korte periode van zijn leven zich inzet voor de gemeenschap. De maatschappelijke diensttijd in de bovenbouw van het onderwijs wordt verder uitgebouwd. Gedurende een periode van drie maanden werken jongeren met verschillende achtergronden samen op een plek in de samenleving.
- **Behoud de bibliotheek als basisvoorziening.** De bibliotheek is een onmisbare voorziening voor de samenleving. Bibliotheken zijn cruciaal in de aanpak van laaggeletterdheid, hebben een grote sociale functie voor jong en oud, vergroten kansengelijkheid en zorgen voor het behoud van leefbaarheid van de gemeenschap. Er is extra oog nodig voor regio's waar de afgelopen jaren grote verschraving van basisvoorzieningen heeft plaatsgevonden.
- **Ieder kind heeft toegang tot cultuur.** Kinderen krijgen mogelijkheden om zich op school door middel van cultuureducatie maar ook buiten schooltijd verder te ontwikkelen op het creatieve pad. In het cultuurbeleid wordt gelet op een voldoende aanbod van muziekscholen en de toegankelijkheid ervan voor kinderen uit alle lagen van de bevolking.

- **Geen huisuitzetting met kinderen.** Huisuitzettingen bij gezinnen met worden verboden. Wanneer iemand in een schuldhulpverleningstraject zit, kan van huisuitzetting ook geen sprake zijn. Dit geldt ook voor afsluiting van water, gas, en elektra.
- **Ondersteun jongeren die in de knel zitten.** Voor jongeren van 18 tot 21 jaar die dakloos zijn, in een instelling wonen of in omstandigheden raken waarbij ouders/verzorgers hun onderhoudsplicht niet volledig kunnen nakomen, worden oplossingen via de bijstand mogelijk gemaakt. Gemeenten zijn verplicht om deze jongeren ruimhartig te helpen, zonder willekeur. Bijvoorbeeld via de bijzondere bijstand of individueel maatwerk via de Participatiewet. We schaffen de zoekperiode van vier weken in de bijstand af.
- **Weeskinderen beschermen we beter.** Weeskinderen krijgen het recht om na het overlijden van hun ouders in de huurwoning te blijven wonen. Verhuurders mogen weeskinderen niet meer uit een sociale huurwoning zetten.
- **Versterk de kinderrechten.** Nederland onderschrijft het derde facultatieve protocol bij het verdrag voor de rechten van het kind, dat kinderen het recht geeft om naar het Kinderrechtencomité te stappen.
- **Oog voor kinderen van gedetineerden.** Het is onvermijdelijk dat kinderen ook deels gestraft worden door gevangenschap van hun ouders. We willen de negatieve impact op de ouder-kind relatie zoveel mogelijk beperken. De aandacht en mogelijkheden voor moeder-kind relaties moeten ook gelden voor vader-kind relaties. Het aantal vader-kind vleugels wordt uitgebreid.
- **Intensieve begeleiding voor jonge overtreeders.** Tijdens en na de gevangenisstraf worden (ex-) gedetineerde jongeren intensief begeleid en geholpen bij een succesvolle terugkeer in de samenleving.
- **Data van kinderen is niet te koop.** Kinderen van nu groeien op in een digitale wereld, waar hun data een gedeeld product is. Het wordt niet toegestaan om dataprofielen van kinderen bij te houden en online gegevens van kinderen te verhandelen. Bedrijven en sociale media die dat wel doen worden uit Europa geweerd.
- **Maak de sociale media minder verslavend.** We willen dat sociale media bedrijven gedwongen worden om sociale media minder verslavend te maken en aan gebruikers meer controle te geven over het gebruik van de apps. Dit vergt verdere Europese regelgeving en afspraken en betere handhaving van bestaande regels.
- **Strenger op leeftijdsgrens sociale media.** Sociale media brengen jongeren veel moois, maar ook veel naars. We willen strengere regels zodat het toestemmingsvereiste tot 16 jaar voor gebruik van sociale media beter functioneert. Sociale media die niet ontworpen zijn om door jongeren zonder schade te worden gebruikt worden verplicht een leeftijdsgrens te hanteren en te handhaven. Bedrijven en sociale media die dat niet doen worden uit Europa geweerd.
- **Toekomst voor kleine scholen.** We behouden de toeslag voor kleine scholen. Die is van belang om bijzondere scholen in onder meer krimpregio's open te houden.

D66, Nieuwe energie voor Nederland

https://d66.nl/wp-content/uploads/2023/09/D66_VKP2023_2023-2027.pdf

Kinderopvang

- We werken toe naar kinderopvang als publieke voorziening, net zoals basisscholen en middelbare scholen dat zijn. Dat is onze stip op de horizon: vijf dagen kinderopvang per week als gratis voorziening voor alle kinderen van 0 jaar tot en met 12 jaar, aansluitend op het ouderschapsverlof. Het is goed voor de ontwikkeling van kinderen en maakt de combinatie werk en zorg voor ouders makkelijker.
- Op de korte termijn beginnen we met kinderopvang die bijna gratis is. De overheid vergoedt dan 96 procent van de kosten van de opvang voor kinderen vanaf 1 tot en met 12 jaar. Tot 1 jaar krijgen ouders de bestaande kinderopvangtoeslag. Ook kinderen van ouders die geen betaald werk doen, krijgen toegang tot de bijna-gratis kinderopvang.
- Om te voorkomen dat kinderopvangorganisaties misbruik maken van de overgangssituatie, gaan we de prijzen reguleren. We maken duidelijke spelregels voor alle type kinderopvangorganisaties, zodat excessen worden voorkomen en er geen publiek geld uit de sector stroomt. Denk aan voorwaarden rondom winstuitkering aan investeerders.
- Bij deze plannen past dat de verantwoordelijkheid voor kinderopvang naar het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap gaat. Zo kan de kinderopvang voor oudere kinderen ook

aansluiten bij de rijke schooldag. We zorgen er daarbij voor dat het succes van de kinderopvang niet leidt tot bezuinigingen in andere delen van het onderwijs.

- Op de kinderopvang staat de ontwikkeling van het kind centraal. Elk kind krijgt spelenderwijs voorschoolse educatie. Zodra kinderen naar de basisschool gaan, vormen onderwijs en opvang een rijke schooldag, met goed onderwijs, kunst, sport, gezondheid en muziek.
- We zien dat er grote tekorten zijn in de kinderopvang. Om uitwisseling van kennis en ervaring sterker te maken, ook als het gaat over de kinderen zelf, nemen we praktische belemmeringen weg om werken in de kinderopvang én in het basisonderwijs te combineren. Zulke gecombineerde banen maken het werk ook aantrekkelijker. Daarnaast bevorderen we de zijinstroom, bijvoorbeeld door eerder verworven competenties beter te waarderen en inzet van groepshulpverleners te stimuleren. Verlenging van het betaald verlof van jonge ouders zal de druk op de kinderopvang iets verlagen, omdat juist bij de allerjongste kinderen relatief veel personeel nodig is.
- Er komt één kwaliteitskader en één gezamenlijke inspectie voor onderwijs en opvang, zodat deze aansluit bij de doorlopende leerlijn van het kind.
- Bij de hersteloperatie voor het toeslagenschandaal moeten getroffen ouders en hun kinderen sneller duidelijkheid krijgen over de bedragen waar zij recht op hebben. Dit geeft hun de rust om hun leven weer op te pakken. De leefwereld van de ouders en kinderen moet daarbij leidend zijn, niet de systeemwereld van de overheid.
- De huidige werkwijze met de Commissie Werkelijke Schade werkt niet goed. Het duurt te lang, en ouders en kinderen moeten te veel uitleggen en verdedigen dat zij grote (emotionele) schade hebben geleden. D66 is daarom voorstander van het werken met normbedragen om benadeelde gezinnen te compenseren met onder andere vaste vergoedingen voor vaker voorkomende schade (zoals scheidingen). Ook kan het werken met vaststellingsovereenkomsten helpen om ouders sneller duidelijkheid te geven. Uiteraard onder begeleiding van de juiste rechtshulp.

Rijke schooldag

- Een kind krijgt met de rijke schooldag de kans om mee te doen aan sport, cultuur, muziek of hulp bij het maken van huiswerk. Scholen krijgen middelen om andere vakdocenten en professionals in te zetten en werken nauw samen met de kinderopvang, plaatselijke verenigingen en bibliotheken.
- We gaan door met gezonde maaltijden op school. We stimuleren een gezonde leefstijl en daarmee gezond opgroeien.
- Middelbare scholen geven we de ruimte om stages, huiswerkbegeleiding, bijles en examentraining tot integraal onderdeel van het programma te maken. Zo zorgen we er ook voor dat het niet meer van het inkomen van je ouders afhangt of je wel of geen bijles kunt krijgen.
- Er komt één wet op funderend onderwijs. Die wet zorgt ervoor dat de kinderopvang, basisscholen en middelbare scholen makkelijker kunnen samenwerken.

Onderwijs

- We zetten de versterking van de onderwijskwaliteit door. In het onderwijs gebruiken we alleen effectief bewezen lesmethoden.
- Scholen met meer leerlingen met onderwijsachterstanden hebben een hoger budget. Het geld kunnen zij gebruiken voor verkleining van klassen, extra taal- of bijles of het aannemen van ervaren leraren. Zo verbeteren we de kwaliteit op deze scholen en maken we de scholen aantrekkelijk voor alle leerlingen.
- Nieuwkomers en laaggeletterden krijgen de kans om in schakelklassen of taalhuizen beter te worden in taal en rekenen. Zo kunnen ook zij meedoen in de samenleving. We kunnen hierbij leren van de ervaringen die we hebben opgedaan met kinderen uit Oekraïne.
- In Nederland is een groeiend aantal mensen laaggeletterd. Dat mag niet zo zijn. D66 wil het aantal laaggeletterden binnen vijf jaar met de helft terugbrengen. Om laaggeletterdheid aan te pakken, versterken we de kwaliteit van het onderwijs in lezen en schrijven op zowel basis- als middelbare scholen. Ook ligt er een belangrijke rol weggelegd voor bibliotheken en werkgevers.
- In het hele onderwijs leren kinderen over burgerschap, mensenrechten en het belang niet te discrimineren. Zodat ze, met kennis van ieders rechten en plichten, kunnen deelnemen aan de samenleving. Burgerschap is onderdeel van de schoolcultuur en krijgt invulling met een doorlopende leerlijn burgerschap van de basisschool tot de middelbare school en het mbo.

- We verbeteren de invulling van onderwijs in digitale vaardigheden – met aandacht voor kunstmatige intelligentie, programmeren en kritisch denken over privacy en ethiek.
- Mobiele telefoons zijn deel van ons dagelijks leven, maar brengen in de klas ook grote problemen met zich mee. Om dit tegen te gaan, en op verzoek van veel docenten zelf, volgen we de landelijke afspraken van het ministerie met de sectorpartijen van alle betrokkenen: mobiele telefoons en devices zoals smartwatches en tablets zijn niet toegestaan in de klas, tenzij de leraar besluit ze educatief te gebruiken in de les.
- Leerlingen worden niet langer geselecteerd op twaalfjarige leeftijd. We stimuleren brede, meerjarige brugklassen en 10-14-scholen. D66 wil toetsen in groep 8 als ‘thermometer’. Voor leerlingen zal dit betekenen dat ze in gemengde klassen komen op een brede scholengemeenschap. Dat geeft leerlingen veel meer de kans om op de best passende plek te komen en biedt kinderen die dat nodig hebben langer de tijd om achterstanden in te halen. Ook blijven jongeren met elkaar in contact, waardoor ze beter leren samenleven.
- Voor sommige kinderen is het op twaalfjarige leeftijd duidelijk dat ze heel praktisch of heel academisch gericht zijn. Voor deze kinderen moet het mogelijk blijven om een gerichter leerpad te volgen, maar bij voorkeur wel in samenwerking met brede scholengemeenschappen. Zodat ook deze leerlingen in contact blijven met een brede groep leeftijdsgenoten.
- Elke leerling krijgt het recht om tot achttien jaar onderwijs te volgen. In het speciaal onderwijs is dat tot en met twintig jaar. Dat onderwijs is in een richting: praktijkgericht, vakgericht, beroepsgericht of academisch gericht. Elke richting is gelijkwaardig. Tot veertien jaar maken leerlingen kennis met allerlei vakken. Daarna maken ze per vak de keuze voor een richting.
- We moedigen aan dat sommige vakken juist gezamenlijk worden gegeven. Zo blijven leerlingen in contact met elkaar en kunnen ze van elkaar leren. We denken daarbij aan bewegingsonderwijs, burgerschap, creatieve vakken en onderdelen van talen.
- Wat iemand niet goed kan, zou niet in de weg mogen staan van diens ontwikkeling. D66 wil leerlingen daarom meer flexibiliteit geven om vakken te kiezen. Zo bepaalt het vak waar je het minst goed in bent, niet welk diploma je behaalt. Dit vraagt ook goede samenwerking tussen middelbare scholen en mbo, hbo en wo-instellingen, om de kansen bij de vervolgopleiding te vergroten.
- Om inclusief onderwijs te realiseren, brengen we eerst de basis verder op orde. Dat doen we in de eerste plaats door het lerarentekort aan te pakken. Ook organiseren we de zorg binnen onderwijs goed en zetten we op de lange termijn in op kleinere klassen. We stimuleren en ondersteunen alle scholen die nu al inclusief onderwijs aanbieden en schrappen regels die het in de weg zitten. Ook is het belangrijk om leraren beter toe te rusten op inclusief onderwijs in de lerarenopleiding.
- We kunnen nog veel winnen door onderwijs en zorg voor kinderen goed aan elkaar te verbinden. Schoolmaatschappelijk werkers, orthopedagogen en schoolpsychologen spelen daarin een belangrijke rol. Om kinderen beter te beschermen en sneller hulp te bieden als dat nodig is, wil D66 goede samenwerking tussen scholen, gemeenten, ouders en jeugdhulp.
- Te veel kinderen zitten onnodig thuis. Dat mag niet zo zijn. D66 wil elk kind een vorm van onderwijs geven. We gaan door met ons initiatiefwetsvoorstel over het leerrecht, waarin we de Leerplichtwet in de Leerwet wijzigen. We geven kinderen een leerrecht dat zo nodig afdwingbaar is. Een leerrecht is het recht van het kind op onderwijs, gericht op een zo volledig mogelijke ontplooiing van persoonlijkheid, interesses en talenten, en geestelijke en lichamelijke vermogens. We verduidelijken de verantwoordelijkheden van diverse betrokkenen en sluiten die op elkaar aan. De wet maakt flexibele oplossingen mogelijk voor onderwijstijd, -locatie en -programma. Kinderen krijgen een hoorrecht over zaken rondom de invulling van hun leerrecht.
- Het praktijkonderwijs is een volwaardige richting. Daar hoort rechtstreekse en voldoende financiering bij. Leerlingen die een entreeopleiding volgen, krijgen een studentenreisproduct. We willen het praktijkonderwijs faciliteren om leerlingen na hun tijd op school nog een poosje te begeleiden.
- Het gespecialiseerd voortgezet onderwijs valt onder het voortgezet onderwijs, krijgt een passend staatsexamen en de mogelijkheid om het reguliere examen af te leggen.
- Leerlingen moeten gelijke toegang hebben tot leermiddelen. D66 wil een tegemoetkoming voor lage inkomens in de kosten voor schoolboeken én voor digitale apparaten. Tegelijkertijd

stimuleren we een eerlijke markt voor schoolboeken en digitale apparaten, waarop er keuzevrijheid is voor leraren en boeken en apparaten duurzaam worden gebruikt.

- Het onderwijsgeld gaat zo veel mogelijk rechtstreeks naar de scholen om ze beter in positie te brengen. Zo worden de bekostiging van onderwijs en besteding van geld begrijpelijk en voorspelbaar voor iedereen.
- Scholen met meer leerlingen met leerachterstanden ontvangen een hogere bekostiging. Gelijke kansen vragen een ongelijke aanpak.
- We willen medezeggenschap bij alle onderwijsinstellingen beter borgen. We leggen bijvoorbeeld vast dat leerlingen en studenten betrokken zijn bij beslissingen over de onderwijskwaliteit. Ook willen we dat elke school een leerlingenraad heeft.
- Met een sterkere vorm van medezeggenschap krijgen ouders directe invloed op het beleid van de school: op de pedagogische aanpak, de omgangsvormen en de invulling van de rijke schooldag. Met een versimpelde bekostiging kan de medezeggenschapsraad écht invloed uitoefenen.
- De medezeggenschapsraden en raden van toezicht moeten voor financiële expertise en onderzoek terechtkunnen bij een onderwijsrekenkamer en bij de Inspectie van het Onderwijs.
- De Inspectie gaat zich weer richten op de scholen in plaats van de besturen. Als basis van beoordeling gelden de bevindingen van onaangekondigde bezoeken en de toegevoegde waarde van het onderwijs voor het kind.
- Sommige schoolbesturen hebben onverklaarbaar hoge reserves. De Inspectie van het Onderwijs gaat dit meenemen in de beoordeling van scholen en krijgt de bevoegdheid om dwingende aanwijzingen te geven voor het niveau tot waar de reserves moeten worden afgebouwd. Dat geldt ook voor de samenwerkingsverbanden.
- Schoolleiders zijn bepalend voor de kwaliteit van onderwijs. Door de bekostiging om te draaien en de schoolfunctie te verbreden, brengen we de schoolleider terug in positie en maken we het beroep aantrekkelijker.
- Uit deze vernieuwde vrijheid van onderwijs volgt automatisch de acceptatieplicht: scholen mogen geen leerlingen weigeren op basis van religie of andere levensbeschouwelijke grond.
- Gemeenten krijgen bevoegdheden bij inschrijving en toelating, bijvoorbeeld om beter te kunnen ingrijpen bij toenemende segregatie. Zo kunnen ze een eerlijke kans voor alle kinderen bevorderen in plaats van het recht van de sterkste.
- We waarborgen de sociale veiligheid en gelijke behandeling op iedere school voor leerling, student en leraar, zodat ieder kind en iedere leraar veilig onderwijs geniet. De inspectie zet extra in op sociale veiligheid, krijgt ook tot taak in te gaan op individuele klachten en doet aangifte indien nodig. We breiden de Wet sociale veiligheid op scholen uit met leraren.

Gezin

- Het Nederlandse recht kent nog altijd geen regeling van draagouderschap, waardoor juridische onzekerheid ontstaat. D66 wil een regeling voor draagmoederschap die de rechten van kinderen, wensouders en draagmoeders beschermt.
- D66 wil een wettelijke regeling voor meerouderschap en -gezag. Een derde of vierde ouder zou ook juridisch gezien ouder van het kind moeten kunnen worden en het wettelijke gezag moeten kunnen krijgen.
- Als je daar beiden achter staat, het eens bent over de afspraken en geen kinderen hebt, hoef je niet naar de rechter om te scheiden maar kun je terecht bij de gemeente.
- Als ouders uit elkaar gaan, is het belangrijk dat zij samen tot een goed ouderschapsplan komen. D66 wil dat de belangen van beide ouders hierin gelijk worden meegewogen. Het belang van het kind staat voorop: dat betekent onder andere dat beide ouders in eerste instantie bij de opvoeding betrokken blijven.
- We gaan omgangsregelingen bij 'vechtscheidingen' beter handhaven. Bij problemen in de omgang is eerder ingrijpen nodig, zodat de ene ouder de kinderen niet ongestraft kan weghouden bij de ander.
- D66 is voorstander van eenvoudige adoptie van pleegkinderen. Het kind geniet zo optimale bescherming via een familierechtelijke betrekking met de pleegouder(s) én een juridische band met de oorspronkelijke ouder(s) en andere familie.
- We schaffen de legitieme portie, het erfdeel dat ook kinderen die niet in het testament staan toevalt, af voor mensen ouder dan 21. Zo zijn mensen vrij om zelf te bepalen aan wie ze willen nalaten. We maken de schenk- en erfbelasting leefvormneutraal, zodat ook aan een goede vriend fiscaal vriendelijk kan worden nagelaten als iemand geen partner of kinderen heeft.

- Mensen met een achternaam die hun is gegeven door een geschiedenis van vervolging of onderdrukking, kunnen deze eenvoudig en betaalbaar wijzigen.

Geld

- We hebben speciale aandacht voor kinderarmoede. De positie van kinderen binnen het huidige stelsel is kwetsbaar en moet worden versterkt. De eerste stap is het samenvoegen van de kinderbijslag met het kindgebonden budget en die flink verhogen, vooral voor oudere kinderen. Juist de gezinnen met een lager inkomen krijgen dan meer inkomensondersteuning.
- We willen dat armoederegelingen toegankelijk en begrijpelijk zijn voor mensen en zo min mogelijk papierwerk vragen. De groep mensen die niet gebruikt waar zij wel recht op hebben, is nog steeds te groot. Het kan voor mensen soms een grote stap zijn om zich te melden, waardoor armoede verborgen blijft. Daarom kunnen mensen met terugwerkende kracht gebruikmaken van armoederegelingen. We zorgen dat elke gemeente in ieder geval een minimum aan armoederegelingen biedt, zodat iedereen recht heeft op voldoende hulp. Ook zorgen we ervoor dat uitkeringen en toeslagen op een vast moment worden uitbetaald en dat incasso's zoveel mogelijk op een vast moment worden afgeschreven, zodat mensen een goed overzicht van hun inkomen en lasten hebben.
- We introduceren een individueel basisbedrag voor elke meerderjarige Nederlander. Dit is een verzilverbare heffingskorting die met je belasting wordt verrekend en die in geld wordt uitgekeerd bij geen of te lage inkomsten. Naast dit bedrag krijgt iedere volwassene ook nog een klimaatbonus van €250 per jaar. Dit is een vast bedrag dat iedereen krijgt, om de hogere lasten op vervuiling te compenseren. Mensen met een laag inkomen hebben hier in verhouding meer profijt van dan mensen met een hoog inkomen.
- D66 werkt uiteindelijk toe naar meer bestaanszekerheid in een stelsel helemaal zonder toeslagen. Het basisbedrag wordt dan steeds verder verhoogd, waardoor andere vormen van inkomensondersteuning verder afgebouwd kunnen worden. Dit gebeurt zodra de effecten op overheidsfinanciën en economie dit toelaten en er geen grote negatieve effecten voor de werkgelegenheid zijn. Zo maken we het systeem eenvoudiger, stoppen we met het complexe rondpompen van geld en zorgen we voor meer inkomenszekerheid voor iedereen.

Werk

- Investeer ook in het voorkomen van ziekte op de werkvloer. De grote toename van burnouts onder veelal jonge mensen baart grote zorgen. Maak de opbrengsten van investeringen in preventie inzichtelijk en laat het een verplicht onderdeel zijn van arbodiensten. Werk daarbij ook samen met curatieve en sociale geneeskunde.

Jeugdzorg en zorg

- Wijkteams moeten gezinnen ondersteunen. De teams moeten ervoor zorgen dat alle betrokken instanties en specialisten samen werken aan de beste oplossing, maar dat er voor de ouders en het kind één blijvend aanspreekpunt is. Zo zorgen we ervoor dat uithuisplaatsing alleen als uiterste maatregel genomen hoeft te worden en de onderliggende oorzaken van problemen in een gezin eerst worden aangepakt.
- Als jongeren dat willen, bieden we jeugdzorg tot 21 jaar, die geleidelijk wordt afgebouwd vanaf achttien jaar. Zo voorkomen we een abrupt stoppen van de begeleiding als iemand achttien wordt. D66 accepteert het niet dat jongeren dak- of thuisloos raken op hun achttiende, omdat de jeugdzorg stopt. We investeren ook structureel om jongvolwassenen met psychische klachten mee te laten doen in de samenleving.
- De gesloten jeugdzorg wordt verder afgebouwd. Jongeren met problemen kunnen beter binnen het gezin of in een vrije omgeving geholpen worden. In de tussentijd willen we werken aan een goede rechtspositie voor jongeren die nog in een gesloten jeugdinstelling zitten, zoals een recht op inspraak en zak- en kleedgeld.
- Gezinnen met een kind met een ernstige verstandelijke en meervoudige beperking kunnen een hulpverlener krijgen die hen als vast aanspreekpunt bijstaat. Ouders weten wat het beste is voor hun kind. De wensen van de ouders en het kind staan centraal.
- We willen meer aandacht voor gender, sekse en etniciteit in de zorg en het onderzoek naar gezondheid.

Wat er nog meer staat

- We introduceren een landelijk klimaatticket, waarmee je voor een vaste lage prijs in bus, tram, metro en trein in Nederland buiten de spits kan reizen. Dat maakt reizen met het openbaar vervoer mogelijk voor meer mensen, laat nieuwe reizigers kennismaken met het openbaar vervoer en maakt de overstap naar het openbaar vervoer aantrekkelijker.
- We breiden het stemrecht uit naar zestien- en zeventienjarigen.
- We maken meer structurele middelen vrij voor jongereninspraak via bijvoorbeeld jongerenfora.
- Hierbij besteden we extra aandacht aan de toegankelijkheid van deze vormen van inspraak.
- We ontwikkelen een nationale jeugdstrategie om de volgende generatie goed in de startblokken te zetten. Hierin brengen we alle problemen van jongeren in kaart, zodat de betrokken ministeries ze bij de bron kunnen aanpakken.
- We onderwerpen de gevolgen van elke politieke keuze aan een generatietoets. Om deze toets kracht bij te zetten, voeren we een wet op het welzijn van toekomstige generaties in voor toekomstgericht bestuur.

Forum voor Democratie, Het programma van hoop, optimisme en herstel

https://fvd.nl/FVD_het_programma_van_hoop_optimisme_en_herstel_2023-2027.pdf

Kinderen/ jongeren

- Er komt een verbod op transgender-propaganda op scholen en in tv-programma's voor de jeugd. Ook wordt het onmogelijk voor minderjarigen om geslachtsveranderingsoperaties te ondergaan of hormoontherapie / puberteitsremmers te nemen. Een onafhankelijke commissie gaat de politieke sturing in schoolboeken onderzoeken en zoveel mogelijk terugdringen.
- Wij willen de Europese klassieke muziek en kunst, cultuur en kennis veel meer onderwijzen op scholen en uitdragen in de media; en het gedachtegoed van filosofen ontsluiten voor een breder publiek, bijvoorbeeld via educatieve documentaires.
- Ook kinderen zijn het doelwit geworden van woke- activisten. Ze worden, veelal door gesubsidieerde organisaties (die 'gastlessen' verzorgen op scholen), banggemaakt met doemscenario's over het klimaat, hen wordt een schuldgevoel aangepraat vanwege het verleden en ze worden al op vroege leeftijd in aanraking gebracht met alternatieve seksuele oriëntaties - want ook de heteroseksuele norm is woke-activisten een doorn in het oog. De gevolgen hiervan zijn duidelijk zichtbaar: steeds meer jongeren worden aan het twijfelen gebracht Wij willen over hun zogenaamde 'genderidentiteit' en hebben ten onrechte het gevoel 'in het verkeerde lichaam te zitten'. Vaak gaat het om kwetsbare jongeren, die in het ergste geval worden overgehaald om onomkeerbare hormoonbehandelingen en geslachtsoperaties te ondergaan. Hormoonremmers worden toegediend aan kinderen vanaf elf jaar en borstamputaties worden verricht bij kinderen vanaf vijftien jaar. De afgelopen tien jaar is het aantal mensen dat een geslachtsoperatie ondergaat verviervoudigd. FVD wil deze schadelijke trend zo snel mogelijk keren.
- Geen deelname van kinderen aan 'pride parades' en 'dragqueenshows'.
- Studieschuld mag nooit worden meegerekend met hypotheekaanvraag. Afschaffen 'Eigenwoningforfait' bij volledige aflossing hypotheek (terugkeer wet Hillen).
- Grondige herziening van het gehele jeugdzorgstelsel en in het bijzonder de (gedwongen) uithuisplaatsingen van kinderen.

Werk

- De bijstandsuitkering moet een vangnet zijn – geen hangmat. Sommige uitkeringen zijn nu te royaal. Door alle toeslagen en uitkeringen is het inkomen van mensen die niet werken soms hoger dan het inkomen van mensen die wel werken. Bovendien kan het in ons huidige belasting- en toeslagenstelsel nadelig zijn om te gaan werken. Deze armoedeval houdt mensen in uitkeringen. Forum voor Democratie vindt dat (meer) werken altijd moet lonen. De beste manier om dat te bereiken is de belasting op arbeid te verlagen, bijvoorbeeld met een hoge belastingvrije voet.
- Aansporing en ondersteuning van mantelzorg via innovatie (bijv. generatiewoningen, zie ook: Wonen).

Toeslagen

- Grondige vereenvoudiging belastingen-, toeslagen en premiestelsel.
- Rechtvaardiger belastingstelsel: (meer) werken moet altijd lonen.

- Voorkomen van problematische schuldenlasten bij mensen in armoede.
- Omzetting kinderbijslag in forse kindgebonden aftrekpost in de aangifte inkomstenbelasting, die pas in werking treedt boven de belastingvrije voet.
- Geen uitkeringen en (kinder)toeslagen voor mensen die in het buitenland verblijven.

Onderwijs

- Bijzonder onderwijs (artikel 23 Grondwet) behouden. Om hun identiteit te bewaren,
- mogen scholen in het bijzonder onderwijs hun aannamebeleid blijven baseren op religieuze achtergrond.
- Passend Onderwijs begrenzen; meer investeren in Speciaal Onderwijs. Kinderen met lichamelijke of mentale beperkingen moeten niet gedwongen in een gewone klas blijven zitten. Kinderen die niet mee kunnen komen moeten thuis onderwijs krijgen of naar speciale scholen.
- Differentiatie op niveau behouden. Géén socialistische middenschool experimenten. Bescherming categorale gymnasia.
- Meer aandacht voor praktijkles en ambacht in het MBO.
- Topniveau als ambitie. Meer aandacht voor excellerende leerlingen.
- Investeren in grensverleggend, fundamenteel onderzoek.
- Colleges van universiteiten zoveel mogelijk gratis online beschikbaar stellen.
- Verhoging van de basisbeurs, geïndexeerd op de inflatie sinds afschaffing; gepaste compensatie voor de generatie die hiervoor niet in aanmerking is gekomen.
- De OV-kaart voor studenten zowel in het weekend als doordeweeks geldig maken.
- Stoppen met het betalen van scholen en universiteiten op basis van het aantal mensen dat een diploma haalt (output-financiering). Want daarmee ontstaat een prikkel om kwaliteitseisen naar beneden bij te stellen.
- Cultuur- en muziekeducatie een vaste plek geven in het curriculum.
- Meer fulltime leraren en betere salariering.
- Nederlands behouden en waar nodig herstellen als voertaal in het onderwijs.
- Kleinere klassen: maximaal 23 leerlingen per bevoegde leerkracht.
- Nadruk terug op rekenen, taal, geschiedenis, aardrijkskunde en sport.
- Meer eigen verantwoordelijkheid en vrijheid voor goed onderwijs bij de leerkracht.
- Inzetten op kwaliteit door betere selectie van docenten.
- Hogere beloning voor de leerkrachten.
- Minder administratieve rompslomp voor docenten zodat ze zich bezig kunnen houden met hun vak.
- Passend Onderwijs begrenzen; meer investeren in Speciaal Onderwijs. Kinderen met lichamelijke of mentale beperkingen moeten niet gedwongen in een gewone klas blijven zitten. Kinderen die niet mee kunnen komen moeten thuis onderwijs krijgen of naar speciale scholen.
- De minimum bruto oppervlakte per leerling verhogen zodat leerlingen voldoende fysieke ruimte op school hebben om zich te ontwikkelen.
- Kleinschaliger onderwijs: middelbare scholen met minder scholieren en eigen schoolbesturen.
- Keuzevrijheid voor scholen om extra vakken aan te bieden behouden en verruimen.
- Onderzoek naar nefaste gevolgen digitalisering op leerprestaties.
- Bevordering van traditioneel onderwijs op basis van 'directe instructie': de leraar legt uit en de leerling luistert.
- Minder algemeen vormend beroepsonderwijs. Binnen het (V)MBO praktische leerlijnen voor specifieke vakgerichte opleidingen.
- In de praktische leerweg focus op ontwikkeling van vaardigheden, vakmanschap en ondernemerschap.
- De onderwijsprogramma's in de praktische leerweg mede laten bepalen door leermeesters en ervaren vakmensen. Dus meer gezamenlijke verantwoordelijkheid van bedrijven en scholen voor de regionale invulling van onderwijsprogramma's in het beroepsonderwijs.
- Herinvoering ambachtstitels ter bevordering van het aanzien van vakmanschap.
- De Nederlandse taal behouden en waar nodig herstellen als voertaal in het wetenschappelijk onderwijs. Enkel uitzonderingen waar dat een specifiek en belangrijk nut heeft.
- De instroom van internationale studenten beperken. Terughoudendheid bij het werven van internationale studenten naar Nederland.
- Voorrangsregelingen op woningen voor internationale studenten opheffen en - in lijn met de motie van Ralf Dekker (2023) - woningen juist verschaffen aan Nederlandse studenten.
- Strengere toelatingseisen voor studenten.

- Aandacht terug op het geven van onderwijs. Universiteiten zijn opleidingsinstituten, geen bedrijven: minder inzetten op vastgoedportefeuilles en winst maken.
- Geen 'cancel culture', 'diversity officers' of 'safe spaces' op universiteiten.
- Stoppen met het betalen van scholen en universiteiten op basis van het aantal mensen dat een diploma haalt (output-financiering). Daarmee stimuleert de overheid immers het verlagen van het niveau van het onderwijs.
- NWO afschaffen, universiteiten worden weer, zoals vroeger, rechtstreeks gefinancierd vanuit het Rijk voor hun onderzoek en kunnen dus zélf bepalen welke onderzoeks- voorstellen op hun universiteit worden gehonoreerd.
- Geen subsidies meer voor organisaties die op scholen seksualiteit opdringen aan kinderen, zoals de Rutgers Stichting.
- Een wettelijk verbod op transgender-propaganda op scholen en in TV-programma's voor de jeugd en een einde aan LGBT+ campagnes vanuit overheidsinstellingen.
- Instellen van een onafhankelijke commissie om de politieke sturing in schoolboeken te onderzoeken en zoveel mogelijk terug te dringen.

Verder staat er nog

- Gratis toegang tot Rijksmusea voor Nederlanders (op vertoon van identiteitsbewijs of paspoort).
- Ook willen we de mogelijkheid onderzoeken om generatiewoningen te bouwen waarin het contact tussen ouderen en jongeren kan worden versterkt. Generatiewoningen pakken een aantal prangende maatschappelijke problemen gecombineerd aan: pensioenproblematiek, sociale uitsluiting door huidig ouderenbeleid, huisvesting jonge gezinnen, kinderopvang, toename sociale en effectieve veiligheid, daling van zorgkosten.

GroenLinks /PvdA, Samen voor een hoopvolle toekomst

<https://groenlinkspvda.nl/verkiezingsprogramma/>

[utm_source=link&utm_medium=website&utm_term=pvda&utm_campaign=verkiezingsprogramma](https://groenlinkspvda.nl/verkiezingsprogramma/?utm_source=link&utm_medium=website&utm_term=pvda&utm_campaign=verkiezingsprogramma)

Onderwijs en kinderopvang

- Ieder kind verdient een goede start. We werken toe naar kinderopvang als gratis basisvoorziening, gaan de strijd aan met de vroege selectie en onderadvisering in het onderwijs en maken de bijles- en coachingsindustrie op termijn overbodig. Zo voorkomen we dat achterstanden vroeg worden opgelopen.
- Concurrentie en competitie zijn niet langer zaken waar we jongeren mee opzadelen. We maken van leraar weer een hooggewaardeerd beroep en zetten vol in op kwaliteitsvol publiek onderwijs.
- Goed onderwijs en een groene toekomst komen ook hier samen. Kinderen zitten nog veelal in schoolgebouwen uit de jaren zestig van de vorige eeuw. Het grootschalig opknappen, vernieuwen, verduurzamen en veiliger maken van de scholen en de schoolomgeving is voor ons een essentieel onderdeel van een goed leerklimaat.
- Mbo-studenten worden nog steeds niet overal gelijkwaardig behandeld ten opzichte van studenten aan de hogeschool of universiteit. Dat is onrechtvaardig en trekken we recht. Daarnaast is het onwenselijk dat er tussen theoretische en praktische beroepen zo'n groot verschil in beloning zit. Iedereen draagt op zijn eigen manier bij aan de arbeidsmarkt en verdient daarvoor waardering en respect.
- We vormen de kinderopvang om tot een publieke voorziening, zodat de kinderopvangtoeslag kan verdwijnen. We onderzoeken of het kindgebonden budget in de kinderbijslag geïntegreerd kan worden en hoe we ook de huurtoeslag kunnen afschaffen zonder dat huurders erop achteruitgaan. Met een lagere zorgpremie en lager eigen risico is ook de zorgtoeslag niet langer nodig.
- Het toeslagenschandaal heeft veel levens kapot gemaakt en het vertrouwen in de overheid doen verdampen. De hersteloperatie is vastgelopen in bureaucratie en complexiteit. Er zijn geen simpele oplossingen, maar we gaan de bureaucratie en complexiteit verminderen. De basis is heldere kaders en vertrouwen. We creëren een route waarbij we de regie meer bij ouders leggen en waarbij snellere en simpelere afhandeling mogelijk is. Dat betekent dat we in die gevallen niet langer de geleden schade tot achter de komma uitrekenen, maar slachtoffers een bedrag geven waarmee ze verder kunnen in hun leven. Ook zoeken we samen met de slachtoffers naar een passende manier om het toeslagenschandaal deel te maken van ons collectieve geheugen.

- Vooral voor jongeren zijn onze sociale grondrechten zoals kwalitatief goed onderwijs, een fijne en prettige leefomgeving of een eigen woning lang geen vanzelfsprekendheden meer. Omdat we zien hoe een stapeling van problemen bij veel jongeren tot een uitgesteld leven leidt, gaan we een Nationale Jeugdstrategie ontwikkelen, waarover de premier regie voert als coördinerend bewindspersoon. Ook willen we de betrokkenheid van jongeren bij de politiek vergroten. Dat doen we onder meer door de stemgerechtigde leeftijd te verlagen naar zestien jaar. En we gaan actieve campagnes uitrollen om de verkiezingsopkomst van jongeren en andere ondervertegenwoordigde groepen te vergroten.
- Een kansrijke start met publieke kinderopvang. De focus van kinderopvang moet liggen op de pedagogisch-didactische visie in plaats van de functie als arbeidsmarktinstrument. Daarom verschuiven wij kinderopvang met het daarbij behorende budget van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid naar het ministerie van Onderwijs. Ook maken wij van de kinderopvang een publieke basisvoorziening zonder winstoogmerk. Stapsgewijs zorgen we ervoor dat alle kinderen alle dagen van de werkweek gratis naar de kinderopvang en de bso kunnen. In de tussentijd zorgen we er met een prijsplafond voor dat kinderopvang voor iedereen toegankelijk is. Kinderen met een taalachterstand, eenoudergezinnen en gezinnen met een sociaal medische indicatie krijgen voorrang en worden passend ondersteund. Om de personeelstekorten tegen te gaan, brengen we de kinderopvang onder in één cao voor het hele funderend onderwijs. Ook bieden we meer ontwikkelmogelijkheden. Pedagogisch medewerkers in opleiding krijgen een minimale stagevergoeding van € 750 per maand.
- Meer ontwikkelkansen door personeelstekorten op te lossen. Ons doel is dat iedereen in staat wordt gesteld om zich gedurende het leven te kunnen ontwikkelen. Dat begint met kinderopvang als basisvoorziening en eindigt met goede toegang tot mogelijkheden voor een leven lang leren. Een van de grote obstakels om dit te realiseren is het tekort aan leraren, ondersteuners in de klas en pedagogisch medewerkers. We maken daarom het vak van leraar aantrekkelijker door meer zeggenschap te geven op de werkvloer, papierwerk terug te dringen en de arbeidsvoorwaarden aantrekkelijker te maken. In alle onderwijssectoren, van basis- tot universitair onderwijs, krijgen de mensen die het werk doen het recht om te beslissen over de besteding van de zogenaamde werkdrukmiddelen en krijgen ze meer invloed op het curriculum en de besteding van extra onderwijsmiddelen. Het salaris van leraren maken we minder afhankelijk van het niveau waarop zij lesgeven. Een leraar op het vmbo is wat ons betreft evenveel waard als een leraar op het vwo of in het speciaal onderwijs. Om het tekort aan schoolleiders terug te dringen, zorgen we ervoor dat schoolbesturen kwalitatief en kwantitatief gaan investeren in schoolleiderschap. We voeren in het hele primair onderwijs een minimale stagevergoeding in van € 750 per maand. Zij-instromers die de overstap naar het onderwijs maken, krijgen daarnaast een overgangsvergoeding als zij terugvallen in inkomen. We zorgen ervoor dat beginnende leraren ook na hun opleiding voldoende begeleiding krijgen en geven alle leraren een permanent recht op bijscholing.
- Echt gelijke kansen. We verhogen de salarissen van onderwijspersoneel op scholen met veel kwetsbare kinderen structureel. Deze scholen krijgen kleinere klassen en we zorgen voor extra klassenassistenten en extra middelen voor ondersteuning in de klas. Ook scholen in krimpregio's kunnen een beroep doen op deze toelage. Op termijn willen we dat alle scholen kleinere klassen hebben. Gemeenten krijgen middelen en ruimte om passende woningen toe te wijzen aan leraren of kunnen aan hen bijvoorbeeld gratis parkeervergunningen verstrekken. We zorgen dat er een eerlijke en transparante plaatsingsprocedure plaatsvindt en onderzoeken de mogelijkheden om gemeenten hierin een sturende rol te geven. Er komen medewerkers die de speciale taak hebben om in het belang van het kind de verbinding te leggen tussen ouders, school, jeugdzorg en armoedebestrijding. Deze 'brugfunctionarissen' kunnen echt het verschil maken en ervoor zorgen dat kinderen mee kunnen blijven doen en hun talenten kunnen ontwikkelen.
- Bijles gericht op tegengaan achterstanden. Zolang de kwaliteit van het onderwijs niet verhoogd is en achterstanden niet zijn weggewerkt, krijgen scholen ruimte om met eigen (vak)docenten of in samenwerking met maatschappelijke organisaties bijles te organiseren. Publiek gefinancierde scholen mogen niet meer samenwerken met commerciële bijlesorganisaties en we dringen de sponsoring van scholen door commerciële partijen terug. Commerciële bijlesinstituten gaan net als andere bedrijven omzetbelasting betalen.
- Latere selectie. We geven extra subsidie aan brede brugklassen (brede brugklasbonus) en zorgen ervoor dat lerarenopleidingen beter toegerust worden om leraren hierin te scholen. We werken op termijn toe naar een systeemverandering: pas na de derde klas van de middelbare school krijgt een leerling een definitief schooladvies, zodat kinderen meer tijd krijgen zich te

ontwikkelen en langer bij elkaar in de klas zitten. Ook gaat dit de onder advisering te lijf. Dat betekent niet dat kinderen allemaal op hetzelfde niveau onderwijs moeten krijgen: gedifferentieerd lesgeven in brede brugklassen is een belangrijke vereiste om elk kind, van moeilijk lerend tot hoogbegaafd, het onderwijs te bieden dat hij of zij nodig heeft.

- Passend onderwijs. We leggen landelijk vast welke ondersteuning ieder kind moet krijgen, rekening houdend met regionale en lokale omstandigheden. Leraren moeten in de lerarenopleiding al goed worden voorbereid op de omgang met zorgleerlingen en leerlingen die specifieke ondersteuning nodig hebben. Wij streven naar inclusief onderwijs waarbij kinderen met en zonder beperking samen naar school gaan, zoveel mogelijk in hun eigen buurt. Het is cruciaal dat we thuiszitters helpen om hun weg terug te vinden naar het onderwijs. Hiervoor zorgen wij voor een betere samenwerking en financiële ontschotting tussen onderwijs en zorg, met flexibelere regelgeving en meer mogelijkheden tot maatwerk.
- Speciale aandacht voor (voorgezet) speciaal onderwijs. Om goede mensen aan te trekken zorgen we dat leraren in het voortgezet speciaal onderwijs meer salaris en bijscholingsmogelijkheden krijgen en een lagere (administratieve) werkdruk. Daarnaast zal op lerarenopleidingen kennis en expertise over lesgeven in het speciaal onderwijs worden verbeterd en vergroot. Jongeren krijgen de mogelijkheid om ook na hun twintigste speciaal onderwijs te blijven volgen als dat nodig is. Ook zij krijgen zicht op een leven lang leren, want we geven sociale werkplekken de ruimte om daarin te voorzien.
- Een startkwalificatie voor iedereen. We brengen het aantal vroegtijdig schoolverlaters naar beneden. We investeren fors in het praktijkonderwijs en de kwaliteit van het vmbo-onderwijs, onder andere door te investeren in goede studiebegeleiding en de salarisverschillen tussen vmbo's en andere schooltypes aan te pakken. Daarnaast maken we vmbo- en mbo-scholen gezamenlijk verantwoordelijk voor een goede overgang van leerlingen. We verruimen de mogelijkheden om al op het vmbo een startkwalificatie te halen zonder dat leerlingen hiervoor naar een andere school hoeven. Dat doen we desnoods via het verlengen van het vmbo-onderwijs naar vijf jaar. Wanneer bedrijven jongeren vroegtijdig een baan aanbieden, moeten er afspraken komen om alsnog een diploma te halen.
- Theoretisch of praktisch even belangrijk maken. We schaffen het systeem af waarbij scholen bonus- en strafpunten krijgen als leerlingen van niveau veranderen. We zorgen ervoor dat kinderen niet vroegtijdig worden vastgepind op een praktische of theoretische leerroute. Dat kan door leerlingen op het vwo ook mbo-vakken te geven (en omgekeerd), of door theorie- en praktijkgerichte opleidingen meer te laten samenwerken, bijvoorbeeld in gezamenlijke projecten.
- Verantwoorde digitalisering op scholen. Onderwijsinstellingen moeten scherp zijn op de digitale kloof. Zij moeten daarvoor garanderen dat elke jongere voldoende geletterd en gecijferd het onderwijs verlaat. We stellen scherpe richtlijnen op over de toegestane soft- en hardware en stimuleren coöperatieve of publieke alternatieven voor digitaal onderwijs. Het gebruik van surveillance software in het onderwijs wordt verboden. Mediawijsheid en kennis van digitalisering zijn belangrijke democratische burgerschapsvaardigheden die een essentieel onderdeel vormen van het kerncurriculum van het onderwijs. Daar komt permanent aandacht voor in bijscholing van leraren.
- Goede omgang met diversiteit in scholen. Alle scholen moeten veilig zijn voor iedere leerling, ongeacht seksuele gerichtheid, genderidentiteit, geloof, huidskleur of beperking. We zorgen dat een goede omgang met diversiteit wordt verankerd in de (bij-)scholing van leraren, zodat zij zich bijvoorbeeld bewust zijn van de risico's van onder- en over advisering op basis van vooroordelen en kennis hebben van pedagogiek en didactiek ten aanzien van neurodiversiteit (autisme, ADHD et cetera). Bij investeringen in nieuwbouw eisen we toegankelijkheid voor mensen met een beperking. Voor het aanpakken en voorkomen van maatschappelijke problemen als racisme, discriminatie en uitsluiting, krijgt burgerschap een prominente rol in het onderwijscurriculum.
- Onderwijsvrijheid voor het kind. Het is hoog tijd om artikel 23 van de Grondwet te moderniseren. Vanzelfsprekend eisen we dat alle scholen de basiswaarden van onze democratische rechtsstaat onderschrijven. Scholen wordt nadrukkelijk verboden om kinderen of leraren te weigeren op basis van hun geloof of achtergrond. Ouders krijgen geen leerplichtonthefing en geen vergoeding voor het leerlingenvervoer meer voor hun kind op grond van geloofsovertuiging.
- Aanpakken van segregatie. Het categoriale onderwijs in Nederland brengt sociaaleconomisch, maar zeker ook sociaal-cultureel, de werelden niet dichter bij elkaar. We willen dat er door schoolbesturen meer wordt gedaan om segregatie tegen te gaan en geven gemeenten daarom de mogelijkheid om hier sturing aan te geven. Dat betekent: sturing op onderwijshuisvesting, een transparant aannamebeleid, extra investeren in de scholen waar de meeste achterstanden

zijn, afschaffen van de ouderbijdrage, inzet op brede schoolgemeenschappen en beloningen voor besturen die het goed doen.

- Duurzamere scholen. Het verduurzamen en vergroenen van schoolgebouwen en schoolpleinen is een essentieel onderdeel van een goed leerklimaat voor leerlingen en leraren. Daarvoor moeten er voldoende middelen ter beschikking van gemeenten komen. Zo ook voor de gestegen bouwkosten en de moderne eisen die aan schoolgebouwen worden gesteld. De groene buitenruimte die scholen hebben, moet na schooltijd zo mogelijk toegankelijk zijn voor de buurt.
- Meer samenwerking. We halen alle prikkels uit de bekostiging en de beoordeling van scholen die scholen aanmoedigen te concurreren of te kiezen voor schaalvergroting. Lokale overheden krijgen daarnaast de bevoegdheid om samenwerking tussen schoolbesturen af te dwingen. Samenwerkende scholen gaan gezamenlijke invalpools oprichten, met leraren die inspringen bij ziekte of uitval, zodat we de dure inhuur via commerciële uitzendbureaus kunnen uitbannen.
- Goede besteding van geld. De onderwijsinspectie krijgt meer bevoegdheden om scholen te controleren en te corrigeren op de besteding van onderwijsgeld. We oormerken onderwijsgeld dat is bedoeld voor onderwijzend personeel, het wegwerken van onderwijsachterstanden en zorgleerlingen. Scholen kunnen rekenen op meer structurele financiering, in plaats van losse tijdelijke subsidies.
- Gelijkwaardig mbo. Mbo-studenten krijgen dezelfde mogelijkheden als andere studenten als het gaat om bijvoorbeeld de introductieweek en lidmaatschap bij studenten-, sport-, of gezelligheidsverenigingen. We willen daarnaast ook een harmonisatie van de rechten die studenten op het hbo of de universiteit hebben, en betere inspraak van mbo-studenten. We verhogen de beloning van leraren en ondersteunend personeel in het vmbo en mbo. Mbo-docenten krijgen meer tijd voor het begeleiden van stages en het opzetten van praktijkgerichte opdrachten. De stagevergoeding voor bbl- trajecten gaat omhoog.
- Mbo als maatschappelijke partner. Om zijn maatschappelijke taak serieus op te pakken heeft het mbo meer regelvrijheid nodig om opleidingen flexibel vorm te geven. Nu zitten studenten regelmatig gevangen in een kwalificatiedossier en is er te vaak sprake van een eendimensionale opleiding richting een bepaald beroep. Ook om in te kunnen spelen op de snel veranderende arbeidsmarktbehoeften zoals bijvoorbeeld groene en digitale banen, moet er meer regelruimte worden gecreëerd.
- Betere stageplaatsen. Het stagesysteem gaan we versoepelen zodat studenten makkelijker terecht kunnen bij een leerbedrijf in een andere sector. Stagediscriminatie bestrijden we door onderwijsinstellingen te verplichten om stageplekken toe te wijzen in plaats van studenten te laten solliciteren. Voor alle stages, ook voor hbo'ers of de universiteit, voeren we een minimale stagevergoeding in.
- Een fijne studietijd. Het terugdringen van de enorme prestatiedruk onder studenten maken we de komende jaren topprioriteit. Dat doen we onder meer door van het bindend studieadvies een niet bindend advies te maken. Het profileringsfonds, dat studenten ondersteunt die vertraging oplopen door ziekte, zwangerschap of lidmaatschap van een medezeggenschapsorgaan, breiden we uit. We roepen een halt toe aan hogere collegegelden voor zogenaamde honours-programma's. We steunen universiteiten in hun streven af te stappen van kwalificaties als 'cum laude'. We richten een landelijk Eerste Generatie Studiefonds op voor studenten die de eerste in hun gezin zijn die een theoretische opleiding volgen. Middels dit fonds worden zij ondersteund in het overbruggen van klassenverschillen. Dat kan door materiële hulp zoals geld voor een laptop of een onderzoeksverblijf in het buitenland, of immateriële hulp als coaching en lotgenotencontact.
- Hulp voor jongeren met studieschuld. We komen jongeren tegemoet die grote schulden als gevolg van het leenstelsel zijn aangegaan tijdens hun studietijd. Door de stijgende rente kost dit maandelijks steeds meer geld en dit heeft grote invloed op het kunnen kopen van een woning. We geven jongeren meer zekerheid door de rente te maximeren. Ook trekken we het verschil in rente tussen mbo en hbo/ wo gelijk. Mensen die door hun inkomen moeite hebben met terugbetalen, hoeven minder af te lossen. We willen dat de studieschuld minder zwaar meeweegt bij het aangaan van een hypotheek en dat hypotheekverstrekkers daarvoor meer ruimte krijgen voor maatwerk.
- Meer cultuuronderwijs voor scholieren. We zorgen dat scholieren ten minste één keer per jaar een theater, dansvoorstelling of concert bezoeken. Dit wordt vastgelegd in het onderwijscurriculum en scholen krijgen hier geormerkt budget voor. Scholen krijgen middelen om vakleraren in te zetten voor cultuuronderwijs en we versterken de samenwerking van scholen en kunstopleidingen met de culturele sector.

- We zetten in op financiering voor gemeenten zodat gezond ontbijt wordt aangeboden en een gezonde lunch voor leerlingen die niet naar huis gaan. Het is uitdrukkelijk niet de bedoeling dat deze taak op het bordje van de leraren terecht komt. In alle scholen is alleen nog maar gezond en verantwoord voedsel te krijgen. Daarnaast kunnen aanvullende taallessen worden aangeboden. We faciliteren de ontwikkeling naar brede scholen en integrale kindcentra. We ondersteunen samenwerking tussen de opvang en scholen door de voorwaarden samen te brengen in één wettelijk kader en één financieringsstructuur. Om de kansen van kinderen te vergroten zijn in verschillende regio's rijke schooldagen ingevoerd: elk kind krijgt een rijk programma met sport, cultuur, techniek, natuur, begeleiding en nabije zorg met een goede balans tussen inspanning en ontspanning. Wij willen deze ontwikkeling van rijke schooldagen doorzetten en op termijn verder uitbreiden in de rest van het land.

Zorg en gezondheid

- Hervorming jeugdzorg. We maken haast met het doorvoeren van de plannen van de Hervormingagenda Jeugd. Specialistische zorg voor jongeren met de meest complexe problemen, jeugd-ggz en jeugdbescherming gaan we regionaal en soms nationaal regelen. We zetten de belangen van jongeren centraal door ze meer zeggenschap en eigen regie te geven over hun behandeling en ze het recht op een zelfgekozen vertrouwenspersoon te bieden. We voorkomen uithuisplaatsingen, en zetten in op kleinschalige woonvoorzieningen en betere ondersteuning voor pleegouders. We versoepelen de leeftijdsgrens van 18 jaar. We draaien de ingeboekte extra bezuiniging terug en het plan voor een eigen bijdrage in de jeugdzorg gaat van tafel.
- De sportende samenleving. In een nieuwe Sportwet leggen we wettelijk vast dat iedere gemeente voldoende sportverenigingen en faciliteiten moet hebben. Gemeenten vergoeden lidmaatschapskosten voor mensen met een laag inkomen. De leeftijdsgrens in het Jeugdfonds Sport en Cultuur verhogen we naar 21 jaar. Sport en beweging wordt een standaard onderdeel van de inrichting van onze openbare ruimte. Verder zorgen we dat er op iedere school weer gymles wordt gegeven door een gecertificeerde leraar en is ons doel dat ieder kind een zwemdiploma haalt.
- Jongeren moeten kunnen uitgaan. We willen geen samenleving waar jongeren onder de 18 jaar, die geen alcohol mogen drinken, alleen maar in de schaduw kunnen samenkomen en er geen sociale controle is. We bevorderen daarom dat er in steden en dorpen meer uitgaansmogelijkheden voor jongeren komen. In buurthuizen, sportverenigingen of gewoon horeca die wel toegankelijk voor jongeren is.
- Jongeren weerbaar maken. Al op jonge leeftijd worden jongeren met weinig bestaanszekerheid en toekomstperspectief geronseld voor kleine klusjes, wat de eerste stap kan zijn naar een 'carrière' in de criminaliteit. Eenmaal in het criminele circuit, komen ze daar moeilijk weer uit. Wij vinden dat we als samenleving deze jongeren niet aan hun lot mogen overlaten, om pas naar ze om te kijken wanneer criminele activiteiten hun levens al hebben verwoest. Binnen het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid geven we extra aandacht aan het onderdeel Preventie met Gezag. We nemen de voedingsbodem voor criminaliteit weg door jongeren perspectief te bieden: toegang tot goed onderwijs, een dak boven hun hoofd, financiële zekerheid en kans op een baan. De meest kwetsbare jongeren beschermen we tegen de verlokkingen van criminele organisaties door samen met ouders, gemeenten, scholen, jeugdzorg, (specialistische) jongerenwerkers, rolmodellen en politie beschermende netwerken om ze heen te bouwen. Jongeren die de fout in zijn gegaan, helpen we terug op het rechte pad.

Werk

- Meer verlof voor geboorte, zorg en verlies. We verlengen en verhogen het geboorteverlof. Het volledig geboorteverlof en het aanvullend geboorteverlof (dat deels wordt betaald) wordt verlengd zodat nieuwe ouders meer tijd met hun kinderen kunnen doorbrengen. Daarbij garanderen we dat iedereen in ieder geval het minimumloon krijgt. Het kortdurende zorgverlof breiden we uit met een week extra en het langdurig zorgverlof wordt deels betaald. Werknemers krijgen recht op twee weken betaald rouwverlof wanneer het een eerstegraads familielid betreft.
- Voor een betere werk-privébalans krijgt iedere werknemer het recht om buiten werktijd onbereikbaar te zijn.
- We zorgen ervoor dat iedereen kan meedoen en niemand meer kopje-onder gaat. Dat doen we met een stevig sociaal vangnet, de invoering van publieke basisbanen, breed toegankelijke publieke voorzieningen en inkomensondersteuning die uitgaat van vertrouwen.

- Ook ieder kind doet mee. Ontwikkelkansen zoals sporten en muziekles horen niet af te hangen van de portemonnee van je ouders of van waar je woont. Daarom krijgen gemeenten extra middelen om gezinnen met lage inkomens te ondersteunen en komt er beleid specifiek gericht op het verstevigen van de positie van kwetsbare kinderen.
- We dichten de loonkloof tussen mannen en vrouwen definitief. De overheid geeft daarin het goede voorbeeld, en voor bedrijven voeren we zo snel mogelijk een Wet gelijke beloning in ter implementatie van de Europese wet loontransparantie. Hierbij wordt de bewijslast voor ongelijke beloning omgedraaid: de werkgever toont aan dat er geen loondiscriminatie is. Er komt een certificeringsstelsel waarmee bedrijven met meer dan 250 werknemers aantonen dat ze gelijk loon voor gelijk werk bieden: zo wordt het aan werkgevers om aan te tonen dat hun beloningsbeleid eerlijk is. De overheid ondersteunt zowel kleine als grote bedrijven actief bij het verkleinen van de loonkloof en het meten van diversiteit binnen hun onderneming ten aanzien van gender, bi-culturaliteit en LHBTQIA+. Daarnaast handhaven we de wetgeving dat maximaal 60% van de raden van commissarissen bestaat uit personen van hetzelfde gender en breiden deze uit naar de raden van bestuur.

Wat er verder nog staat

- Als aanvulling op onze publieke voorzieningen en het sociale vangnet van de overheid, geven we ruim baan en ondersteuning aan sociale en duurzame burgercollectieven.
- In de tientallen wijken die als kwetsbaar zijn aangeduid, gaan we meer investeren. We kijken daarbij naar samenhang in kansen op werk, gezondheid, onderwijs en een gezonde en veilige leefomgeving.
- We zorgen voor meer publieke regie op onze zorg, volkshuisvesting, openbaar vervoer, energie en kinderopvang. We beteugelen de macht van de markt en de financiële sector op onze publieke voorzieningen. Daar waar nodig draaien we privatiseringen terug. Het weghalen van marktwerking in de kinderopvang en de ouderenzorg lijkt ons een mooie volgende stap.
- Een rechtvaardige transitie begint bij het op orde brengen van de basis. Als mensen onzeker zijn over werk, een huis, een veilige en gezonde leefomgeving en onderwijs (allemaal sociale grondrechten), hebben ze weinig controle op het eigen leven. In zulke omstandigheden is er weinig draagkracht en is elke verandering er één teveel. We creëren volop nieuwe banen en kansen, verlichten de lasten op werk en scheppen ruimte voor een duurzame en welvarende toekomst.
- Daarom zetten we ‘brede welvaart’ centraal. Dat wil zeggen: voortaan meten we vooral datgene wat van belang is voor de kwaliteit van leven hier en nu, voor toekomstige generaties en voor mensen elders in de wereld. Het gaat dan naast goed werk bijvoorbeeld ook om gezondheid, kwaliteit van de leefomgeving, gelijke kansen, gemeenschapsgevoel en zinvolle vrijetijdsbesteding.
- Iedereen doet ertoe. We maken ons hard voor de groeiende groep mensen die hun hoofd niet of nauwelijks boven water kan houden. De toenemende armoede en ongelijkheid maakt ongelukkig en ziek, zet mensen tegen elkaar op en ondermijnt de toekomst van veel kinderen en jongeren. De verzorgingsstaat die door zijn morele ondergrens is gezakt, aanvaarden wij niet langer. Daarom verruimen en verlengen we het bestaanszekerheidsbeleid en krijgt iedereen voldoende inkomen om een waardig bestaan te kunnen leiden.
- Iedereen heeft recht op een goede en duurzame woning. Wij gaan woningen weer zien als een basisvoorziening in plaats van een verdienmodel voor pandjesbazen en overzeese investeerders. Speciale aandacht komt er voor de huisvesting van jongeren, ouderen en mensen met noodzakelijke beroepen zoals verzorgenden en leraren.
- Zolang er nog toeslagen bestaan, gaat de overheid mensen actief benaderen om hen te doen toekomen waar zij recht op hebben. Dat doet zij door bestanden en gegevens slim te koppelen – met een wettelijke grondslag en aandacht voor de bescherming van persoonsgegevens. Dit gebeurt bij life-events, zoals verlies van werk, geboorte, scheiding, verhuizing of overlijden. Ook zetten we verder in op gemeentelijke loketten waar mensen in één keer overzicht krijgen waar zij recht op hebben en waar zij alle regelingen in één keer en met één formulier kunnen aanvragen.
- Ook worden korte- en langetermijneffecten van beleid getoetst op de positie van vrouwen, LHBTQIA+-mensen, mensen met een beperking, mensen met een migratieachtergrond en jongeren en toekomstige generaties.
- Veel rechten en plichten zijn nog te nadrukkelijk verbonden aan het traditionele gezin en directe familie. Wij willen dat er meer keuzevrijheid komt in de formele verbintenissen die mensen aan kunnen gaan. We voegen de mogelijkheid van een neutrale geregistreerde verbintenisvorm toe aan het Burgerlijk Wetboek. Dat zorgt ervoor dat mensen kunnen vastleggen welke wederzijdse

rechten, plichten en zorg zij ten opzichte van elkaar hebben, zonder dat zij daarvoor hoeven te trouwen of een geregistreerd partnerschap hoeven aan te gaan. Ook in het belastingstelsel streven we naar meer gelijkheid tussen verschillende vormen van samenleven.

- De bibliotheek voor iedereen. We maken het basisabonnement van de bibliotheek gratis voor iedereen. Bibliotheken gaan samenwerken met scholen om daar een wisselende en hoogwaardige collectie boeken te garanderen. We houden vast aan de plannen om een zorgplicht voor gemeenten in te voeren die voorschrijft dat in iedere kleine gemeente of grootstedelijke buurt met kansengelijkheidsproblematiek een bibliotheek moet zijn.
- Rijksmusea één dag per maand gratis. Om iedereen kans te geven om onze Rijksmusea te bezoeken, worden ze één dag per maand gratis toegankelijk.

NSC, Tijd voor herstel

https://storage.googleapis.com/groep-pieter-website/NSC_verkiezingsprogramma_2023_01.pdf

Kinderopvang

- De aanpak van het toeslagenschandaal vraagt vooral om het serieus nemen van gedupeerden. De overheid moet eerlijk zijn over wat er goed en fout is gegaan. De dossiers, de zwarte lijsten en databases moeten zo snel mogelijk openbaar worden, zoals in de wet is vastgelegd. Om recht te doen aan de gedupeerden is ruimte en tijd nodig voor mediation en andere laagdrempelige vormen van belangenbehartiging. Dit moet leiden tot objectieve en onpartijdige besluitvorming met de gebruikelijke rechtsgang op basis van een volledig dossier en belangenbehartiging voor de gedupeerde. We stoppen met tijd- en geldverslindende commissies. We geven prioriteit aan de zwaarst getroffen gezinnen en redeneren vanuit hun behoefte en hulpvraag. Uitgangspunt is herstel en vertrouwen met de mogelijkheid tot herbeoordeling.
- Een goede opvang van jonge kinderen draagt zowel bij aan de ontwikkeling van kinderen als aan de arbeidsdeelname van ouders.
- Voorschoolse educatie moet met voorrang toegankelijk blijven voor kinderen die hiervoor een indicatie hebben van het consultatiebureau vanwege een extra hulpbehoefte of een kwetsbare thuissituatie. Voor deze groep blijft bekostiging door de gemeente beschikbaar. Maatwerk in het aantal af te nemen uren moet mogelijk zijn.
- Wij pleiten voor een goede regeling voor de rijke schooldag. Dit biedt mogelijkheden voor samenwerking tussen basisscholen en instellingen/verenigingen die buitenschoolse activiteiten aanbieden op het gebied van sport, cultuur en huiswerkbegeleiding. Scholen hebben momenteel een wettelijke zorgplicht voor voor- en naschoolse opvang, maar ontvangen hiervoor niet de financiële middelen. Wij willen het opzetten van integrale kindcentra voor kinderen van 0-12 jaar vergemakkelijken door financieringsarrangementen te creëren die de samenwerking tussen scholen, kinderopvang en andere instellingen belonen. Voor ouders met een parttimebaan wordt het hierdoor eenvoudiger om meer uren te gaan werken.
- We draaien het voornemen om de kinderopvang gratis te maken terug. Deze maatregel pakt vooral gunstig uit voor hogere inkomens, terwijl het effect op de arbeidsdeelname zeer beperkt is en er geen gunstig effect wordt verwacht op de ontwikkeling van kinderen. Informele opvang zou worden vervangen door betaalde krachten, wat in de huidige krappe arbeidsmarkt zal leiden tot prijsstijgingen, wachtlijsten en kwaliteitsvermindering.
- Wij pleiten ervoor om de belangrijke rol van informele opvang door grootouders en kleinschalige gastouderopvang – naast het aanbod van professionele kinderopvang – te erkennen en te omarmen. We willen de toetreding tot de sector van ouderen, zijinstromers en praktisch geschoolden vergemakkelijken.
- Bij de formele kinderopvang stappen we over op instellingsfinanciering. De kinderopvangtoeslag wordt vervangen door een inkomensafhankelijke bijdrage, die wordt geïnd door de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO). Dit vermindert problemen met terugvordering.
- We schrappen het niet-effectieve voornemen om de kinderopvang gratis te maken en werken aan een alternatief voorstel voor een 'rijke schooldag'.

Belastingstelsel

- Het is in ons huidige stelsel moeilijk om uit de armoede te raken door (meer) te gaan werken. We hebben een doolhof gecreëerd van belastingen, premies, kortingen, toeslagen en specifieke maatregelen voor huur, energie en zorgkosten die ertoe leiden dat werken voor veel mensen niet loont. In de komende vier jaar willen we een ambitieuze start maken met een hervorming van het

belastingstelsel. We doen dit op een zodanige manier dat de marginale druk bij lagere en middeninkomens afneemt en het gaat lonen om (meer) te werken. Een speciale parlementaire commissie gaat deze hervorming, die al zo lang nodig is, voorbereiden.

- Deze hervorming moet geleidelijk en zorgvuldig worden ingevoerd en vergt dus enige jaren. We beginnen de hervorming met het verlagen van het laagste tarief in de inkomstenbelasting, gelijktijdig met het verminderen en beter vormgeven van een aantal heffingskortingen. Bij de komende belastingherziening herzien we het hele stelsel van toeslagen en premies en verminderen we vooral het beroep op de zorgtoeslag, zonder grote inkomenseffecten. De kinderopvangtoeslag vervangen we door instellingsfinanciering in combinatie met een ouderbijdrage. Dit vermindert problemen met terugvordering.
- In het onderzoek naar de rol van private equity en buitenlandse ketens in de economie nemen we mee hoe we deze rol kunnen terugdringen in essentiële publieke dienstverlening, zoals huisartsenpraktijken en andere eerstelijnszorg, kinderopvang, dierenartsen. Op basis hiervan scherpen we relevante (belasting)regels en toezicht aan.
- Op de korte termijn verhogen we het kindgebonden budget en we verhogen het afbouwpunt om de specifieke knelpunten in het besteedbaar inkomen van tweeoudergezinnen met kinderen op te lossen.

Onderwijs

- We erkennen de vrijheid van ouders en scholen om een eigen levensbeschouwelijke grondslag te kiezen als basis voor de opvoeding en vorming van kinderen, mits hierbij wordt voldaan aan het reguliere curriculum en aan de wet. We willen geen ruimte bieden aan het overdragen van onverdraagzaamheid en ondemocratische opvattingen door leraren of in lesmateriaal. De Onderwijsinspectie moet hierop kunnen toezien. We hechten zeer aan artikel 23 van de Grondwet, maar de vrijheid van onderwijs mag niet worden misbruikt.
- We kennen grote waarde toe aan burgerschapsvorming in alle niveaus van het onderwijs. Alle leerlingen dienen mee te krijgen wat het betekent om – vanuit een eigen overtuiging – te leven in een democratische rechtsstaat. Dit vraagt om respectvol omgaan met andere meningen en overtuigingen. Leerlingen zouden op de middelbare in aanraking moeten komen met de volksvertegenwoordiging; dat kan op nationaal niveau maar zeker ook op lokale en regionale schaal.
- We erkennen het belang van cultuureducatie en -participatie en stimuleren dat jongeren al op school in aanraking komen met kunst en cultuur waarbij naast basisvorming ook nadrukkelijk ruimte moet zijn voor het ontwikkelen van talent.
- Leraar/docent moet een aantrekkelijk beroep zijn, met voldoende tijd om lessen voor te bereiden en mogelijkheden voor het ontwikkelen van de eigen professionele vaardigheden. Adequate beloning en waardering zijn hierbij randvoorwaarden. We willen met de sector verkennen wat er voor nodig is om meer mensen voltijds (4 tot 5 dagen per week) te laten werken. De regeldruk en administratieve lasten voor de leraar moeten afnemen.
- We zijn geen voorstander van onderwijsvernieuwingen die onvoldoende wetenschappelijk onderbouwd zijn. Er komen geen nieuwe ‘potjes’ (extra tijdelijke middelen), maar alleen structurele bekostiging waarmee scholen vooruit kunnen.
- Wij pleiten ervoor om de rol van schoolbesturen te respecteren door middel van de structurele (lumpsum) bekostiging. Schoolbesturen moeten er wel voor zorgen dat de middelen besteed worden in de klas. We stellen een norm voor de hoeveelheid onderwijsgeld aan het primaire proces, maximaliseren de overhead en willen dat leraren actief worden betrokken bij de besteding van de middelen.
- Het basisniveau van rekenen en lezen moet omhoog. Nieuwe – soms ouderwetse – lesmethoden moeten het plezier in lezen terugbrengen. Daarnaast is het van belang dat er een goede balans is tussen cognitieve ontwikkeling, kennis van de wereld en het ontwikkelen van creativiteit. Dit is noodzakelijk om later als burger in onze maatschappij te kunnen functioneren.
- We willen de kansen vergroten van leerlingen die van huis uit minder meekrijgen, met een achterstand beginnen of gewoon laatbloeiër zijn. Daarom proberen we over- of onderadvisering zo veel mogelijk te voorkomen met een goed onderbouwd schooladvies door de leraar en door scholen meer ruimte te bieden om laatbloeiërs te helpen hun weg te vinden. Steeds meer kinderen krijgen bijles. Dat is nadelig voor kinderen waarvan ouders dat niet kunnen betalen. Daarom dient er een goed aanbod van huiswerkbegeleiding beschikbaar te zijn bij de school zelf.
- Het is noodzakelijk om de lerarenopleidingen te verbeteren en onderling beter te laten samenwerken. De lat moet omhoog. We investeren in de kwaliteit van zowel de

voltijdopleidingen als in deeltijd- en zijnstroomopleidingen. We stimuleren effectieve programma's die de diversiteit in het basisonderwijs vergroten. We pleiten voor een fijnmaziger functiehuis, zodat er meer ruimte komt voor mbo'ers, zijnstromers en herintreders.

- Bij de omgang met schaarste wordt het solidariteitsprincipe gehanteerd: scholen met het grootste aandeel kwetsbare kinderen krijgen de meeste middelen om beperkingen in onderwijsaanbod en -tijd te vermijden. Wij zijn voorstander van stimuleringsregelingen (financieel en/of middels urgentieverklaringen in huisvesting) om goede docenten te kunnen aantrekken op scholen met veel kwetsbare leerlingen.
- Scholen met veel leerlingen van minder draagkrachtige ouders hebben moeite om activiteiten als schoolkampen en schoolreisjes te bekostigen. Wij willen het voor scholen niet geheel onmogelijk maken om een vrijwillige ouderbijdrage voor bepaalde activiteiten te vragen, maar pleiten wel voor een verruiming van de activiteiten in het basisaanbod van scholen (zoals digitale leermiddelen, of een periodiek schoolreisje).
- Om kinderen te helpen zichzelf te concentreren, zijn mobiele telefoons en andere digitale communicatieapparatuur op school alleen toegestaan wanneer deze nodig zijn voor de les.
- Het streven naar passend onderwijs voor kinderen met problemen op een reguliere school leidt in de praktijk nog te vaak tot overbelasting van leraar/docent én klas en tot thuiszittende leerlingen, wat effect kan hebben op de motivatie, het gedrag en de schoolprestaties van leerlingen. Schoolbesturen moeten voldoende middelen krijgen om te zorgen voor preventieve jeugdhulp op school.
- Het speciaal onderwijs voor leerlingen die specialistische of intensieve begeleiding nodig hebben, moet in een aantal regio's meer plekken krijgen. Dit geldt ook voor hoogbegaafde leerlingen. Te grote afstanden dragen niet bij aan het welzijn van leerlingen, we stellen een bereikbaarheidsnorm in van maximaal 45 minuten reistijd. We willen een evaluatie van het leerlingenvervoer; het vervoer van kwetsbare kinderen moet gegarandeerd zijn en mag niet leiden onder de tekortkomingen van gemeentelijke aanbestedingen.
- Gemeenten dragen zorg voor adequate onderwijshuisvesting. Er moet een inhaalslag worden gemaakt op het gebied van renovatie, onderhoud en verduurzaming van gebouwen. We verwachten van gemeenten dat zij duidelijke afspraken maken met schoolbesturen over verantwoordelijkheden en geldstromen.
- Aanbod van verschillende soorten scholen door verschillende scholenverenigingen, is goed voor de kwaliteit. We ontmoedigen de vorming van te grote koepels waardoor één scholenvereniging een hele regio of stad beheerst.

Werk

- Alle werkenden krijgen daarom een persoonlijk ontwikkelbudget, dat hen in staat stelt om zich persoonlijk te blijven ontwikkelen. Dit vraagt om een leercultuur binnen bedrijven en instellingen en om concrete afspraken over de voeding van het persoonlijke ontwikkelbudget voor training en scholing (bijvoorbeeld in plaats van de verplichte afdrachten aan O&O-fondsen). Het beroepsonderwijs zal een scholingsaanbod moeten ontwikkelen dat goed aansluit op de behoefte van de werkvloer.
- De zorg voor een naaste moet gecombineerd kunnen worden met betaalde arbeid. Dit vraagt om flexibiliteit in de arbeidsrelatie tussen werkgever en werknemer. We evalueren de Wet flexibel werken en bekijken hoe de effectiviteit kan worden vergroot. We pleiten daarnaast voor het verlengen van het wettelijk recht op langdurig mantelzorgverlof, waarbij ook aandacht is voor de uitvoerbaarheid voor werkgevers.
- De bekendheid over voorzieningen voor hulp bij mantelzorg moet beter, zodat meer mantelzorgers ook daadwerkelijk hulp en ondersteuning krijgen.
- Vanwege de opkomst van telewerken en omdat chatapplicaties als Whatsapp vaak op privé-apparaten ook voor werkdoeleinden gebruikt wordt, blijkt werk en privé de afgelopen jaren voor veel mensen steeds moeilijker te scheiden. Een werknemer krijgt (uitzonderingen daargelaten) het recht om buiten werktijd niet door zijn werkgever gestoord te worden.

Preventie

- Wij willen investeren in preventie voor alle mensen in Nederland, maar willen extra aandacht voor preventie voor burgers in regio's en steden waar veel mensen met een lage sociaaleconomische status wonen.
- Wij streven naar gezondheid in alle beleidsdomeinen. Dit betekent concreet dat alle sectoren (en niet alleen de gezondheidszorg) moeten samenwerken om de gezondheid te verbeteren, bijvoorbeeld door een omgeving te creëren die bewegen, lopen en fietsen (bij voorkeur op een

niet-elektrische fiets) stimuleert, ervoor te zorgen dat onze lucht en water schoon zijn en ervoor te zorgen dat kinderopvang en onderwijs van goede kwaliteit zijn.

- Al op jonge leeftijd moet geïnvesteerd worden in de juiste voeding, mentale gezondheid, goede mondhygiëne, sport en bewegen, het tegengaan van alcohol-, drugs- en tabaksgebruik, een veilig (t)huis en inkomenszekerheid. Met elkaar zullen we ons als samenleving verantwoordelijk moeten voelen voor een gezonde leefstijl van de jeugd, zeker waar het gaat over drank, drugs en mentale weerbaarheid.
- Wij kiezen ervoor om reclames die verleiden tot kopen op afbetaling, gokken en ongezond eten te verbieden. Ook willen we gezonde voeding relatief betaalbaarder maken, door ongezonde producten zoals suikerhoudende dranken zwaarder te belasten. Ongezonde producten op scholen (in kantines en via verkoopautomaten) moeten vervangen worden door een gezond aanbod. We streven naar afspraken met supermarkten over het aanbieden van gezonde producten in het assortiment, reclames en aanbiedingen.
- We streven naar een rookvrije generatie in 2030 door extra maatregelen, zoals het zo snel mogelijk beperken van verkooppunten (ook voor vapes) tot tabaksspecialzaken en het invoeren van een accijns op e-sigaretten.
- We zetten in op een ambitieus sportbeleid. Er komt een nationaal programma om sport en bewegen te stimuleren. Onze doelstelling is dat elke jongere en volwassene deelneemt aan sport en in beweging komt, of dat nu door voetbal, hardlopen of judo is. Gemeenten en lokale organisaties krijgen middelen om het lokale sportaanbod te bevorderen. In het bijzonder besteden we ook aandacht aan de gehandicaptensport en aan goede faciliteiten voor sporttalenten.
- Er is brede aandacht in de samenleving nodig voor neerslachtigheid en depressies onder tieners en jongvolwassenen en voor eenzaamheid onder ouderen.

Jeugdzorg

- Wij volgen de kritiek van de Raad van State en de Algemene Rekenkamer op de recent gepresenteerde 'Hervormingsagenda Jeugd'. Wij willen fundamentele aspecten van het jeugdzorgstelsel opnieuw bezien: wie is waarvoor verantwoordelijk, welke bevoegdheden zijn nodig en hoe wordt de zorg betaald? Onze prioriteit is om wettelijk vast te leggen waarop een kind met een jeugdbeschermingsmaatregel minimaal recht heeft.
- Het welzijn van het kind dient het uitgangspunt te zijn en niet de bestuurlijke modellen en systemen. Het toezicht door de Inspectie (IGJ) en het interbestuurlijk toezicht moeten effectiever gemaakt worden en voldoen aan duidelijke en heldere kwaliteitseisen.
- De stem van het kind moet worden gehoord en meegewogen in alle besluiten die over het kind en het gezin gaan. Om te komen tot afspraken die aansluiten bij de dagelijkse praktijk, is actieve betrokkenheid van kinderen, jongeren en hun omgeving en samenwerking met het werkveld en met de lokale overheden cruciaal. De juridische positie van het kind wordt versterkt.
- Wij willen uithuisplaatsing zo veel mogelijk voorkomen en een betere jeugd- en rechtsbescherming realiseren. We voeren de voorstellen van de initiatiefnota 'recht doen waar recht ontbreekt' uit. Daarnaast willen wij dat meldingen of klachten die binnenkomen bij het Landelijk Meldpunt Zorg (IGJ) of Jeugdstem (AKJ) adequaat afgehandeld worden en dat ouders en kinderen hierin worden bijgestaan.
- Binnen gezinnen is vaak sprake van meerdere en complexe problemen. Hulpverlening is pas effectief als het probleem ook integraal wordt aangepakt. Directe en vroegtijdige deskundige beoordeling van de hulpvraag door een professional zoals een psycholoog of psychiater is van belang om samen met het gezin te komen tot de juiste zorg op de juiste plek. In de uitvoering wordt gebruikgemaakt van effectieve interventies.
- De noodzakelijke transformatie van (hoog)specialistische jeugdzorg naar zo ambulant mogelijke zorg vergt langdurig (financieel) commitment van gemeenten. Landelijke sturing op dit proces is nodig om deze transitie kans van slagen te geven. De huidige versnipperde inkoop leidt tot hoge uitvoeringskosten. Gezien de bestuurlijke legitimatie heeft provinciale inkoop onze voorkeur boven regionale inkoop; deze keuze is onderdeel van de gewenste bezinning op de verdeling van verantwoordelijkheden.
- Voor een kleine groep kinderen en jongeren is het soms tijdelijk niet mogelijk om thuis te wonen. Wij vinden het belangrijk dat er voldoende kleinschalige voorzieningen (die voldoen aan heldere kwaliteitseisen waarop getoetst wordt) voorhanden zijn, zoals gezinshuizen of pleeggezinnen, om kinderen en jongeren een tijdelijk thuis te kunnen bieden. Uitgangspunt moet zijn dat het kind opgevangen wordt in de buurt van het eigen gezin en dat het kind met regelmaat wordt gehoord en dat zijn of haar belangen worden meegewogen.

- De mogelijkheid om jeugdhulp ook in te zetten voor jongeren van 18 tot 23 jaar staat in de Jeugdwet. Uit de praktijk blijkt dat veel gemeenten de hulp aan jongeren stopzetten zodra zij 18 worden. Wij vinden dat niet leeftijd, maar zelfstandigheid het criterium moet zijn om een jeugdzorgtraject af te ronden. Om te voorkomen dat jongeren geen hulp krijgen, terwijl dit wel nodig is, moet verlengde jeugdhulp tot 23 jaar in alle gemeenten van Nederland tot de mogelijkheden behoren.

Wat er nog meer staat

- Gemeenten maken afspraken over gemeenschappelijke ontmoetingsplekken, zowel binnen (bijvoorbeeld buurthuis kamers) als buiten (wijktuinen) waar actief ingezet wordt op de preventie van eenzaamheid. Ook recreatief groen in en om steden en dorpen groeit niet vanzelf mee met de grote aantallen woningen die moeten worden gebouwd. Rijk, provincie en gemeenten maken daarom afspraken om bij alle ruimtelijke plannen en gebiedsontwikkelingen de ontwikkeling van groen evenwichtig mee te nemen.
- Bij burgerschap hoort ook dat men leert dat mensen in Nederland onderdeel zijn van een gemeenschap, met rechten, plichten en verantwoordelijkheden. Wij vinden het goed dat jongeren leren het belang van deze gemeenschappen in te zien en dat zij in een vroeg stadium worden gestimuleerd hierin een actieve rol te spelen. Dat kan door het vervullen van een maatschappelijke stage of het doen van vrijwilligerswerk.
- Jongeren die achttien worden en de stemgerechtigde leeftijd bereiken, worden daarmee een volwaardig burger van ons land. Om het besef daarvan te verdiepen en de betekenis te markeren, worden zij op een aansprekende manier geïnformeerd over de rechten en plichten van het democratisch burgerschap en van de betekenis en de ontwikkeling daarvan. De ingrediënten worden aangereikt door een onafhankelijke commissie wetenschappers, met speciale aandacht voor de Grondwet en de geboortepapieren van Nederland.
- De bibliotheek is een belangrijke basisvoorziening en is gratis voor kinderen. Naast leesbevordering, bevorderen van leesplezier en digitalisering heeft de bibliotheek een belangrijke rol in het aanjagen van cultuur en het zijn van een ontmoetingsplaats.
- Samen met de bibliotheken en maatschappelijke organisaties geven we een (financiële) impuls aan de aanpak van laaggeletterdheid en digitale vaardigheden onder volwassenen, van alle leeftijden.
- De huidige wetgeving over abortus en euthanasie is evenwichtig en behoeft geen wijziging. Wel zijn wij kritisch over euthanasie bij wilsonbekwame patiënten, we gaan hierover in gesprek met zorgverleners en ethici. We steunen de Wet voltooid leven niet.
- We hebben oog voor de worsteling die jongeren kunnen hebben met identiteit en gender. Er moet een laagdrempelig aanbod zijn waar zij terecht kunnen voor advies en hulp. Wij willen een grondig wetenschappelijk advies over genderbehandeling op jonge leeftijd zoals vermeld in het 'Dutch protocol' over onder meer puberteitsremmers. Wij vinden het goed dat transgenders hun geslacht kunnen veranderen, maar zijn tegen de voorgestelde verruiming van de Transgenderwet die de deskundigenverklaring schrapt.
- De ontwikkeling van medische technologie roept nieuwe ethische dilemma's op rond onder meer embryoselectie en de aanpassing van DNA. De onderzoeks- en medische praktijk moet nauwkeurig gecontroleerd worden om te waarborgen dat deze binnen ethische grenzen blijft. We zijn principieel tegen aanpassingen van het menselijk erfelijke materiaal waarbij deze aanpassingen ook worden doorgegeven aan volgende generaties (de zogeheten kiembaanmodificatie).
- Al vanaf de basisschool is er aandacht voor digitale vaardigheden. Ook voor volwassenen en bedrijven moet er educatie beschikbaar zijn, onder meer via openbare bibliotheken, om de digitale vaardigheden te vergroten.
- Veel ouderen en mensen uit kwetsbare groepen hebben door digitale ongeletterdheid last van een vorm van digi-stress. Het is onredelijk om te verwachten dat alle mensen volledig mee kunnen komen in de digitale samenleving. Daarom moeten er bij elke vorm van overheidsdienstverlening niet-digitale contactmogelijkheden blijven.

Partij van de Dieren, een wereld te herwinnen

<https://assets.partijvoordedieren.nl/assets/sites/Ontwerpverkiezingsprogramma-Partij-voor-de-Dieren-Tweede-Kamer-2023.pdf>

- Net als in veel andere landen, starten scholen met het aanbieden van gezonde maaltijden, met 100% biologische en plantaardige inkoop. Schoolmelkregelingen worden stopgezet.

Economie

- Het lage tarief van de inkomstenbelasting wordt verlaagd en het hoge tarief wordt verhoogd. Topverdieners gaan meer bijdragen aan de samenleving, via een derde schijf met een hoger tarief voor de inkomstenbelasting. Mensen met een hoog inkomen profiteren relatief veel van de basisvoorzieningen (zoals goed onderwijs en infrastructuur). Het is niet meer dan redelijk om van hen een eerlijke bijdrage te vragen.
- Het wettelijk minimumjeugdloon brengt veel jonge werkenden in de financiële problemen. We schaffen het minimumjeugdloon af vanaf 18 jaar: volwassenen dienen ook een volwassen loon te krijgen.
- We halen het wantrouwen uit regels voor de sociale zekerheid. Mensen in hetzelfde huishouden hebben recht op een bijstandsuitkering. We schrappen daarom de kostendelersnorm en partnertoets. Bijverdienen wordt mogelijk voor mensen in de bijstand. En we eisen geen tegenprestatie meer van mensen met recht op bijstand.
- De versoering van het vangnet voor jongeren met een beperking (de Wajong) draaien we terug. De overheid regelt waar nodig een zinvolle en nuttige dagbesteding met zo mogelijk doorgroeimogelijkheden naar een passende betaalde baan.
- Kinderopvang wordt gratis voor mensen met een laag inkomen. De arbeidseis, dat beide ouders moeten werken om in aanmerking te komen, wordt afgeschaft.
- We maken ook de kinderbijslag inkomensafhankelijk.
- We investeren in de kwaliteit van de kinderopvang en pakken het tekort aan medewerkers aan, onder andere door het vak van pedagogisch medewerker aantrekkelijker te maken met meer professionele zeggenschap.
- We maken uiteindelijk alle toeslagen overbodig. Hierbij geldt het uitgangspunt dat iedereen voldoende inkomen heeft om normaal in alle basisbehoeften te kunnen voorzien.

Werk

We verspillen veel van onze arbeidskracht. Aan banen waar we niet gelukkig van worden. Aan bazen die ons uitbuiten. Aan bedrijven die de wereld niet beter maar slechter maken. Terwijl we meer mensen nodig hebben in de zorg, de kinderopvang, voor het isoleren van huizen, voor een duurzame landbouw en zoveel meer. Of omdat je gewoon wat meer vrije tijd wil, vaker met je gezin wil zijn, of vrijwilligerswerk wil doen.

- We onderzoeken hoe mensen 'sociaal kapitaal' kunnen opbouwen, door het verrichten van maatschappelijk zinvol geachte activiteiten, dat ze in kunnen zetten om basisbehoeften als eten en woonruimte te 'betalen'.
- De verlofregeling voor ouders verruimen we: de bestaande verlofregeling van negen weken, deels betaald, wordt omgezet in drie maanden volledig betaald. Ouderschapsverlof voor alle ouders wordt mogelijk.
- Zwangerschapsverlof en partnerverlof worden gelijkgetrokken, dus even lang en 100% betaald.
- We voeren betaald mantelzorgverlof en betaald rouwverlof in.

Zorg en Gezondheid

- We werken toe naar alleen nog reclame voor gezonde producten. Tot die tijd is in ieder geval kindermarketing voor producten met te veel suiker, zout of vet verboden: geen reclame voor (en óp) snoep en fastfood die gericht is op kinderen onder de 18 jaar. Hierbij hebben we ook aandacht voor nieuwe vormen van marketing, zoals via influencers en vlogs.
- We beperken het aantal nieuwe vestigingen van fastfoodketens en snackbars. In elk geval in de nabijheid van scholen worden deze niet meer geopend. Maar ook elders in de publieke ruimte moeten gemeenten fastfood kunnen weren.
- Kinderen die thuis om wat voor reden dan ook geen ontbijt of lunch krijgen, kunnen op school, de voorschoolse opvang of het kinderdagverblijf gezond ontbijten of lunchen. Net als in veel andere landen, starten scholen met het aanbieden van gezonde maaltijden, met 100% biologische en plantaardige inkoop. Er worden ook uitsluitend gezonde tussendoortjes gegeven en geen suikerrijke dranken geschonken. Biologisch en lokaal geteeld schoolfruit nemen de plek in van frisdrankmachines en snoepautomaten.
- Groen doet goed. Een leefomgeving met natuur zorgt voor minder stress. Een bezoek aan natuur vermindert pijn en negatieve emoties en moet dus voor iedereen toegankelijk zijn. Natuur

geeft energie en nodigt uit tot bewegen. We gaan woonwijken en steden flink vergroenen. Natuurspeelplaatsen komen op bereikbare afstand voor ieder kind.

- Een goede mentale gezondheid begint op school. Tijdens lessen wordt aandacht besteed aan de druk die sociale media kunnen creëren om er op een bepaalde manier uit te zien, bepaalde kleding te dragen of de juiste feestjes te bezoeken. Er is volop aandacht voor pesten en hier wordt actief tegen opgetreden op bijvoorbeeld scholen, kinderdagverblijven en op sportclubs.
- Er komt een breed plan van aanpak voor psychische gezondheid waarbij naast zorgprofessionals ook het onderwijs, werkgevers- en werknemersorganisaties betrokken worden.
- Een integrale aanpak voor suïcidepreventie (in onderwijs, zorg en op sociaal-economisch terrein) is nodig om het aantal zelfdodingen terug te dringen. Suïcidepreventie wordt daarnaast wettelijk geborgd. Daarbij komt extra aandacht voor neurodivergente en LHBTIQA+-jongeren.
- Vergoeding voor anticonceptiemiddelen komt voor alle leeftijden terug in het basispakket.
- Bij het geven van borstvoeding is goede begeleiding en hulp van lactatiedeskundigen belangrijk. Dit hoort in het basispakket. Werkgevers zorgen voor kolfruintes en hier komt voldoende toezicht op. Meer onderzoek vindt plaats naar kunstvoeding zonder koemelk.
- Er komt uitgebreide overheidscommunicatie over vaccinatie. Er komt geen vaccinatieplicht, ook geen indirecte.
- We lichten jongeren al op jonge leeftijd meer en beter voor over de schadelijke effecten van alcohol en blijven streng handhaven op de leeftijdsgrens van 18 jaar. Reclames voor alcohol worden verboden. ‘Mengformules’ zoals een wijntje bij de kapper blijven niet toegestaan.
- Sporten en bewegen nemen in onze samenleving een belangrijke plaats in. Sporten bevordert onze fysieke en geestelijke gezondheid en draagt bij aan zelfredzaamheid, zoals bij zwemmen. Sport heeft ook een maatschappelijke functie en sportverenigingen spelen daarbij een belangrijke rol. Sporten in verenigingsverband moet voor iedereen mogelijk zijn. In elke wijk wordt ruimte gemaakt voor sportvoorzieningen voor jongeren, zoals openbare voetbal- en basketbalveldjes en skateparken. Op jongerencentra wordt niet langer bezuinigd. Sportkantines worden gestimuleerd om voornamelijk gezond eten en drinken aan te bieden.
- De overheid zorgt voor goede voorlichting over het gebruik van softdrugs. Jongeren en volwassenen worden indringend voorgelicht over de impact van (synthetische) drugs op hun gezondheid, het milieu en criminaliteit. Er komen geen nieuwe coffeeshops in de buurt van scholen.
- De jeugdzorg in Nederland is in slechte staat. We gaan flink investeren om de werkdruk te verminderen en de wachtlijsten terug te dringen. Verschillen tussen gemeenten in aanbod en kwaliteit van jeugdhulp zijn onaanvaardbaar. We zorgen dat elke gemeente voldoende middelen heeft voor een goed georganiseerde jeugdzorg. De leeftijdsgrens gaat naar 21 jaar en wordt vanaf 18 jaar geleidelijk afgebouwd.
- Mantelzorgers worden (financieel) ondersteund en er komt extra aandacht voor het tegengaan van overbelasting van mantelzorgers. Bij de toegang en evaluatie van de zorg wordt meer rekening met mantelzorgers gehouden.
- Meergeneratiewoningen worden fiscaal gestimuleerd en er komt ruimte om woningen voor andere samenlevingsvormen waarbij mensen voor elkaar zorgen te ontwikkelen.
- Er komt een Nationale Strategie Vrouwegezondheid met maatregelen die de gezondheid van vrouwen verbeteren. Hierin is zowel aandacht voor gender- en sekseverschillen als voor vrouwspecifieke aandoeningen.
- Thuisbevallingen blijven overal mogelijk, maar moeten wel een keuze zijn en niet noodgedwongen door gebrek aan verloskamers in de buurt. De eigen bijdrage voor poliklinische bevallingen wordt geschrapt, zodat iedereen zo veel mogelijk een vrije keuze kan maken.

Wonen

- Het tekort aan studentenwoningen wordt opgelost door snel duurzame woningen te realiseren, bij voorkeur in leegstaande (kantoor)gebouwen. Waar een nijpend tekort is, kunnen flexwoningen worden ingezet, mits duurzaam en volledig herbruikbaar.
- Meergeneratiewonen wordt aangemoedigd en een substantieel onderdeel van de nieuwbouw wordt hiervoor bestemd, net als andere typen woningen waarbij wonen en zorg gecombineerd worden.
- Het moet makkelijker worden een hypotheek af te sluiten met meer dan twee mensen, en dit moet bij alle hypotheekverstrekkers kunnen. Op die manier wordt cohousing, een maatregel tegen woningnood, mogelijk gemaakt en kan een diversiteit aan gezinsconstructies gefaciliteerd worden.

Onderwijs

- We werken toe naar een klassengrootte van maximaal 21 leerlingen per klas. De school gaat over de klassengrootte, maar de medezeggenschapsraad krijgt instemmingsrecht.
- Extra klassenassistenten en ondersteunend personeel komen beschikbaar. Hiermee verlagen we de werkdruk van leraren.
- We maken meer tijd voor het vak van leraren, zodat er ruimte is voor het voorbereiden van lessen, coaching van leerlingen, inhoudelijke verdieping en persoonlijke ontwikkeling van leraren. Het aantal lessen dat een leraar voor de klas moet staan gaat op termijn naar beneden.
- Er komen meer voorzieningen voor coaching en begeleiding van nieuwe leraren. Ervaren leerkrachten krijgen de tijd om nieuwe leerkrachten te begeleiden.
- Fusies tot grote schoolfabrieken zijn niet meer aan de orde. Het wordt eenvoudiger voor scholen om zelfstandig te opereren, buiten het grotere verband van een scholengemeenschap.
- We willen af van flexcontracten en tijdelijke aanstellingen op scholen. Onderwijspersoneel dient zicht te hebben op een vaste aanstelling.
- De Onderwijsinspectie gaat minder waarde hechten aan op toetsen behaalde cijfers. Zo krijgen scholen de ruimte om afscheid te nemen van de toetscultuur. We moedigen aan om breder te kijken naar hoe scholen presteren en de voortgang van leerlingen niet enkel in cijfers te vatten.
- We stimuleren middelbare scholen om brede brugklassen aan te bieden en pas na twee tot drie jaar klassen in te delen in specifieke onderwijsrichtingen.
- Leraren, leerlingen en ouders krijgen veel meer autonomie bij het bepalen van het beleid van de school.
- Leerlingen krijgen waar mogelijk inspraak in een deel van het curriculum, zodat zij kunnen bijdragen aan hun individuele lesprogramma. Ook krijgen leraren de kans om een deel van het curriculum zelf in te vullen, bijvoorbeeld op basis van specifieke interesse of deskundigheid.
- De urennormen vervallen, scholen kunnen zelf de hoeveelheid uren afstemmen op de exameneisen.
- Basisscholen krijgen de vrijheid af te zien van de doorstroomtoets als zij op een andere manier kunnen aantonen dat aan de wettelijke eisen is voldaan.
- We investeren in reken- en taalvaardigheid. Leesvaardigheid is een voorwaarde voor succes voor bijna alle schoolvakken. De Partij voor de Dieren pleit voor meer leestijd in schoolverband. Leesplezier wordt bevorderd door het leesmateriaal meer aan te laten sluiten bij de interesses van de leerling.
- Bibliotheken spelen een grote rol in het bevorderen van leesplezier en vervullen een belangrijke sociaal-maatschappelijke functie. We investeren in voldoende bibliotheken en hun activiteiten, inclusief kleinere buurtbibliotheken, zodat ze hun belangrijke rol met verve kunnen vervullen.
- Kritisch denken, digitale vaardigheden (inclusief digitale veiligheid) en mediawijsheid worden aangescherpt en opgenomen in de kerndoelen en eindtermen. Scholieren leren zo om te gaan met internet en andere media. Zo leren leerlingen onder andere nepnieuws herkennen.
- Er wordt in het gehele onderwijs, naast lichamelijke ontwikkeling, ook ruimte gegeven aan geestelijke ontwikkeling.
- Praktische en culturele vaardigheden worden ruimschoots aangeboden aan de kinderen. Activiteiten als handarbeid, schoolzwemmen, sportlessen, cultuurlessen (theater-, dans-, muziek-, schilderles, etc.) en schooltuinen worden gefaciliteerd en er komt extra geld voor.
- Leren is een recht. Kinderen krijgen leerrecht om zich op een school te ontwikkelen, inclusief het recht op maatwerk.
- Er wordt meer geïnvesteerd in passend onderwijs. Meer handen in de klas, kleinere klassen, meer expertise op scholen, meer aandacht voor individuele leerlingen.
- We stimuleren de omslag van systemen waarin alle kinderen hetzelfde tempo volgen, naar kindgericht onderwijs waarin persoonlijke ontwikkeling en eigen tempo vooropstaan.
- De wildgroei van bijlesbureaus roepen we een halt toe. Bijlessen worden voortaan via scholen georganiseerd en voor iedereen op de middelbare school toegankelijk. Jongeren van ouders met een laag inkomen krijgen indien nodig toegang tot gratis bijles.
- De bestaande subsidieregeling gericht op het versoepelen van de overstap van vmbo naar mbo of havo, wordt ook opengesteld voor leerlingen uit het voortgezet speciaal onderwijs.
- De pilot pro-vmbo, waarin gemengde onderbouwklassen worden aangeboden voor het praktijkonderwijs en het vmbo, wordt opengesteld voor alle scholen die daaraan willen deelnemen.

- Scholen in het praktijkonderwijs en voortgezet speciaal onderwijs krijgen, net zoals in het mbo nu al mogelijk is, extra middelen om persoonlijke nazorg voor hun oud-leerlingen mogelijk te maken.
- Zorgteams op scholen zijn voldoende groot en beschikken over de juiste expertise en middelen om de veelheid aan onderwerpen aan te kunnen die komen kijken bij onderwijs op maat. Denk aan zorg, basiskennis en vroegsignalering op het gebied van leerontwikkelingen, beperkingen en uitzonderlijke intelligentie. Maar ook aan zorg rondom het sociaal-emotionele functioneren.
- Er komen meer mogelijkheden om, in overleg met de leerlingen, te experimenteren met maatwerk en op persoonlijke zorg- en onderwijsbehoeftes ingerichte samenwerking tussen jeugdzorg en het gespecialiseerd onderwijs.
- Het Rijk investeert extra in toegankelijkheid van alle scholen voor mensen met een beperking.
- Er komen verbeterde en geconcretiseerde kerndoelen en eindtermen in het onderwijs rondom seksuele voorlichting, maar ook over het doorbreken van taboes (bijvoorbeeld rond menstruatie), over sekse-, gender-, en seksuele diversiteit, stereotypering, relaties, online seksualiteit en het aangeven van wensen en grenzen.
- Scholen geven voorlichting over sekse-, gender- en seksuele diversiteit. Vaardigheden om LHBTIQA+- acceptatie te bevorderen worden onderdeel van docentenopleidingen. Initiatieven die het onderwijs LHBTIQA+-vriendelijker maken worden gesteund. Als scholen hierin tekortschieten, treedt de Onderwijsinspectie op.
- De vrijheid van onderwijs mag niet misbruikt worden om te discrimineren. Intentieverklaringen die homoseksualiteit en genderdiversiteit afwijzen zijn onacceptabel. Artikel 23 van de Grondwet wordt aangepast.
- Onderwijssegregatie wordt tegengegaan en discriminatie actief bestreden. In de kerndoelen komt extra aandacht voor de koloniale geschiedenis en de geschiedenis van arbeidsmigratie naar Nederland. Ook is er aandacht voor inclusiviteit, kansengelijkheid en emancipatie.
- Samenstellers van leermethoden zorgen bij ieder vak voor een representatieve weerspiegeling van de samenleving in hun lesmateriaal. Er worden hierover afspraken gemaakt met uitgeverijen. Diversiteit, inclusie en aandacht voor koloniale geschiedenis zijn hierbij een aandachtspunt.
- Net als in veel andere landen, starten scholen met het aanbieden van gezonde maaltijden, met 100% biologische en plantaardige inkoop. Op scholen komt aandacht voor gezonde, diervriendelijke en duurzame voeding. Schoolmelkregelingen worden stopgezet.
- Kinderen en jongeren die thuis om wat voor reden dan ook geen ontbijt of lunch krijgen, kunnen op school, de voorschoolse opvang of het kinderdagverblijf gezond ontbijten en lunchen. Er worden ook uitsluitend gezonde tussendoortjes gegeven, zoals groente en fruit, en geen suikerrijke dranken geschonken.
- Biologisch en lokaal geteeld schoolfruit neemt de plek in van frisdrankmachines en snoepautomaten.
- We investeren in groene schoolpleinen. Buitenlessen worden gestimuleerd.
- Kennis- en lespakketten over duurzaamheid, klimaat, voedsel, natuur- en milieueducatie en dierenwelzijn komen ter beschikking aan het onderwijs. Dat geldt ook voor de opleiding van leraren.
- Lesmateriaal afkomstig van de fossiele industrie, van jagers, van vissers, de vee-industrie of andere ontwrichtende sectoren wordt geweerd uit het onderwijs.
- In het agrarisch onderwijs stimuleren we het verder versterken van de positie van biologische landbouw en natuurinclusief ondernemerschap.
- De basisbeurs had nooit afgeschaft mogen worden. Nu de basisbeurs terugkeert is deze nog te laag om zonder druk te kunnen studeren. Daarom verhogen we de basisbeurs naar minimaal 475 euro per maand voor uitwonende studenten en 125 euro per maand voor thuiswonende studenten.
- Het collegegeld wordt fors verlaagd. Collegegeld wordt voor alle studenten hetzelfde, ongeacht leeftijd, het aantal eerder gevolgde studies of behaalde diploma's.
- Er komt alsnog een royale compensatieregeling voor de pechgeneratie 'leenstelsel-studenten'.
- De rente die studenten moeten betalen op studieschulden wordt afgeschaft en gaat dus naar 0%.
- De ov-kaart voor studenten (mbo, hbo en universiteit) wordt omgezet in een gift en blijft geldig zolang de student studeert. Leerlingen die stage lopen in de bovenbouw van het praktijkonderwijs krijgen ook recht op een gratis ov-kaart.

- Het bindend studieadvies wordt afgeschaft. In plaats daarvan krijgen studenten voortaan een persoonlijke en onderbouwde terugkoppeling.
 - Iedere student krijgt een studentbegeleider toegewezen met wie op regelmatige basis studieresultaten worden besproken. Daarnaast krijgt iedere student directe en laagdrempelige toegang tot een studieadviseur, studentendecaan en vertrouwenspersoon.
 - Er komt een jaarlijkse meting naar het studentenwelzijn in het kader van preventie, vroegsignalering en taboedoorbreking.
 - Het aanbod van studentenpsychologen wordt verruimd, zodat studenten op een redelijke termijn hulp kunnen inroepen.
 - Door nauwere samenwerking tussen mbo, hbo en wo verbeteren we de mogelijkheden voor studenten om van richting te wisselen en elders in te stromen.
 - Flexstuderen maakt het voor studenten gemakkelijker hun studie een jaar te combineren met een bestuursfunctie of medezeggenschapsraad, mantelzorg of ander maatschappelijk werk, zonder dat jaar het volledige bedrag aan collegegeld kwijt te zijn. Bij de inrichting van flexstuderen staat het belang van studenten voorop.
 - Mbo-instellingen, hogescholen en universiteiten worden verder gedemocratiseerd: studenten en docenten krijgen in de medezeggenschapsraden meer invloed. Bestuurders worden gekozen, in plaats van benoemd door de minister.
 - We stellen grenzen aan de doorgesloten instroom van buitenlandse studenten. Het aantrekken van veel buitenlandse studenten is een verdienmodel geworden, omdat universiteiten met deze studenten veel extra collegegelden binnenhalen. De toegenomen massaliteit gaat ten koste van de kwaliteit van het onderwijs en zorgt voor grote problemen in de huisvesting van studenten.
 - Werkgevers worden verplicht een stagevergoeding te betalen aan hun stagiairs van minimaal 500 euro per maand bij een voltijd stage.
 - Er komen mogelijkheden voor het verzamelen van studiepunten met vrijwilligerswerk.
 - Er wordt onderzocht op welke manier er een ontwikkelbudget voor iedere Nederlander beschikbaar kan worden gesteld.
- Er is een doorlopende campagne om leerlingen en onderwijsinstellingen op de hoogte te brengen van de rechten van dierproefweigeraars en de beschikbare alternatieven.
 - Studenten in (bio)medische opleidingen worden standaard onderwezen in én met gebruik van alternatieven voor dierproeven.
- We investeren in behoud en heropening van gratis openbare bibliotheken. Digitalisering van archieven van culturele en historische organisaties wordt gestimuleerd.
 - Museumbezoek wordt financieel toegankelijk voor alle burgers.
 - Cultuur-, kunst- en muziekeducatie krijgen een vaste plek in het lesprogramma van het basis-, voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs. Scholen worden een plek waar verbinding ontstaat tussen wijk, ouders, culturele instellingen, bibliotheken, kunstcentra, musea, verenigingen en podia.

Wat er verder nog staat

- Mensenrechtenverdragen zoals het Kinderrechtenverdrag, Vrouwenrechtenverdrag en het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap worden strikt nageleefd.
- Toegang tot openbare informatie, overheidsgebouwen, publieke voorzieningen – waaronder onderwijs, openbare instellingen en openbaar vervoer – wordt vanzelfsprekend voor iedereen.
- Alle paren krijgen dezelfde rechten als heteroseksuele paren. Er komt een volwaardige wettelijke regeling, inclusief tijdsplanning, voor een meerouderschap, -gezag en een draagmoederschapsregeling. Kunstmatige inseminatie blijft vergoed voor vrouwenparen en alleenstaande vrouwen. IVF bij draagmoederschap wordt vergoed voor diverse gezinsvormen, dus ook bij bijvoorbeeld mannenparen en trans personen. De bescherming van donorkinderen wordt verbeterd en er komt een wettelijk maximum aan het aantal donaties per spermadonor.
- Burgerlijke staat wordt gezien als een privéaangelegenheid, die alleen mag worden uitgevraagd wanneer dit juridisch noodzakelijk is.
- Sinterklaas wordt een leuk feest voor alle kinderen: Zwarte Piet wordt afgeschaft.
- Abortus is geen misdaad, deze medische ingreep wordt uit het Wetboek van Strafrecht gehaald.
- Er komt een wettelijke regulering die medisch niet-noodzakelijke behandelingen van intersekse kinderen zonder hun uitdrukkelijke en goed geïnformeerde toestemming aan banden legt. Zo kunnen intersekse kinderen zélf kiezen wat er met hun lichaam gebeurt.

- We schaffen de officiële geslachtsregistratie overal waar dat kan af. Tot die tijd krijgt iedereen die daar behoefte aan heeft een laagdrempelige, kosteloze officiële erkenning van hun sekse en/of genderidentiteit. De deskundigenverklaring vervalt en ook mensen onder de 16 jaar kunnen hun geslachtsregistratie met toestemming van hun ouders wijzigen.
- Er komt een wettelijk verbod op 'conversiehandelingen' waarmee wordt geprobeerd om de seksuele oriëntatie, genderidentiteit of -expressie van mensen te veranderen.
- Gebruik en de productie van softdrugs wordt gelegaliseerd, zodat teelt legaal wordt en er accijns over kan worden geheven. Jongeren en volwassenen worden indringend voorgelicht over de impact van (synthetische) drugs op hun gezondheid, het milieu en criminaliteit. Er komen geen nieuwe coffeeshops in de buurt van scholen.
- Gedupeerden van het toeslagenschandaal worden ruimhartig gecompenseerd. Acute financiële nood wordt waar nodig zo snel mogelijk opgelost. Maatwerk, eventueel gekoppeld aan financiële bijstand, vormt het uitgangspunt. Dit zorgt ervoor dat het hele proces wordt doorlopen op alle vijf de sociale gebieden (zorg, werk, inkomen, wonen en onderwijs). Collectieve oplossingen krijgen hun plek in overleg met hen die het aangaat. De aspecten van emotioneel herstel, gelijkwaardigheid en eigen regie zijn altijd cruciaal. Het is een waardevolle en noodzakelijke investering om de schade van dit schandaal te herstellen.
- Uithuisgeplaatste kinderen en hun ouders worden, waar mogelijk, snel herenigd. Er komt een fonds waaruit slachtoffers van uithuisplaatsing (ouders en kinderen) hun afgebroken opleiding kunnen afmaken.
- Er wordt verder geïnvesteerd in een cultuuromslag bij de overheid: van wantrouwen van de burger, naar vertrouwen als basis. Medemenselijkheid komt centraal te staan bij alle handelen van overheidsinstanties. De ambtelijke organisatie wordt hervormd.
- De politiek maakt keuzes die een grote impact hebben op de toekomst van jongeren. De kiesgerechtigde leeftijd wordt daarom verlaagd naar 16 jaar en daarvoor worden de Grondwet en de Kieswet aangepast.
- Er wordt geïnvesteerd in organisaties die zich inspannen om jongerenparticipatie, ervaringsdeskundigheid en de ondersteuning van jongvolwassenen in kwetsbare omstandigheden mogelijk te maken, en om ze een vaste en gelijkwaardige plek aan de tafel te geven om mee te praten en mee te beslissen.

PVV, Nederlanders weer op 1

<https://www.pvv.nl/nieuws/geert-wilders/11015-verkiezingsprogramma-pvv-2023.html>

Steeds meer Nederlandse gezinnen verkeren in een diepe crisis en kunnen door de almaar oplopende vaste lasten nog maar met moeite hun hoofd boven water houden. Ze hebben grote problemen om de boodschappen, de huur, de energierekening en de zorgkosten te betalen. Dat geldt zowel voor werkenden als niet-werkenden. Het is onaanvaardbaar dat basisbehoeften niet meer worden gegarandeerd.

Tanken is met de bizar hoge brandstofprijzen pure luxe geworden. Een dagje weg voor het hele gezin zit er vaak niet meer in. En als de wasmachine stukgaat, is er geen spaargeld meer om die te kunnen vervangen. Iedere euro moet tien keer worden omgedraaid.

Na een leven lang hard werken is nu zelfs een goed pensioen extreem onzeker geworden. Hardwerkende Nederlanders vragen zich terecht af waar ze het allemaal nog voor doen. Hun bestaanszekerheid is gesloopt.

Dat komt doordat de meerderheid van politiek Den Haag de Nederlanders keihard in de steek heeft gelaten en jarenlang voor de gek heeft gehouden met valse koopkrachtbeloftes.

Ondertussen raakt de portemonnee leeg en zien Nederlanders dat er miljarden worden verspild aan alles waar zij niets aan hebben.

Er gaan miljarden naar een oorlog die niet de onze is, miljarden naar Afrika, miljarden naar Brussel, miljarden naar onzinnig klimaat- en stikstofbeleid, miljarden naar massa-immigratie. Onze verzorgingsstaat wordt leeggezogen door niet-westerse profiteurs, voor wie wél alles tot in de puntjes wordt geregeld. Ondertussen slaan de Nederlanders noodgedwongen maaltijden over; anno 2023 deelt het Rode Kruis zelfs voedselpakketten uit in Nederland. Dat is ronduit absurd. Dit moet echt anders. Het is tijd dat Nederlanders weer kunnen doen wat in een rijk land als het onze normaal zou moeten zijn: rondkomen, geld overhouden in de portemonnee om normaal van te kunnen leven zonder financiële stress. Daarom verlagen wij de belasting op boodschappen en energie. Het eigen risico in de zorg schaffen we af, en de huren gaan omlaag.

Onze sociale zekerheid beschermen we voor Nederlanders die tijdelijk een steuntje in de rug nodig hebben. We laten ons niet meer belazeren door fraudeurs. Uitkeringsfraude en misbruik van onze sociale zekerheid worden keihard aangepakt. Zelfstandigen zonder personeel gaan we niet pesten met nog meer regels en verplichtingen: we maken het voor hen mogelijk om betaalbaar en vrijwillig bij te verzekeren voor pensioen en arbeidsongeschiktheid.

Om ervoor te zorgen dat Nederlanders zich na een leven lang keihard werken geen zorgen meer hoeven te maken over hun oude dag, verhogen we de ouderenkorting en verlagen we de AOW-leeftijd. We draaien de onverantwoordelijke en extreem onzekere nieuwe pensioenwet terug. We voeren een reële rekenrente in. Zo wordt indexatie sneller mogelijk, worden onnodige pensioenkortingen voorkomen en herstellen we het vertrouwen in ons pensioenstelsel.

Werk

De PVV maakt daarom geld vrij om de personeelstekorten weg te werken. Bijvoorbeeld door het aannemen van nieuw personeel, het aantrekkelijker maken voor de huidige zorgwerknemers om meer uren te werken, het aanpakken van de administratietijd en overhead. Dan is er geen personeelstekort.

Zorg en Gezondheid

- De verkoop van drugs aan minderjarigen wordt dubbel zo zwaar gestraft.
- Vanaf 14 jaar altijd volwassenstrafrecht toepassen bij zeden en geweldsdelicten.
- Terugdringen wachtlijsten in de jeugdzorg.

Onderwijs

Het onderwijs is onder de kabinetten van Rutte in een vrije val geraakt. Een kwart van onze leerlingen is semi-analfabeet en in sommige wijken haalt inmiddels meer dan de helft van de kinderen niet meer het vereiste leesniveau. Dat betekent dat 25% van onze scholieren semi-analfabeet deze ingewikkelde samenleving wordt ingestuurd. Zij zullen de rest van hun leven de grootste moeite hebben om zich te redden, niet in staat om zich volwaardig te ontplooien. Dat is een schande van de eerste orde voor een ontwikkeld land als Nederland. Er heerst bovendien een gigantisch lerarentekort, omdat steeds minder mensen voor de klas willen staan. Dit heeft tot gevolg dat veel scholen noodgedwongen op een vierdaagse lesweek zijn overgegaan.

Daarnaast zorgt de massale instroom van asielzoekers ervoor dat ook ons funderend onderwijs ernstig onder druk komt te staan. In een stad als Den Haag komen er maar liefst vier klassen per maand bij! Totaal onhoudbaar en onwenselijk gezien de alsmal dalende leerprestaties.

Ook de vernieuwingsdrang in het onderwijs blijft maar doorwoekeren; elke 'vernieuwing' brengt onrust met zich mee en leidt tot kwaliteitsverslechtering. Door alle zogenaamde vernieuwingen is er steeds minder aandacht voor de kernvakken taal en rekenen en wordt kostbare onderwijstijd verspild aan allerlei modieuze maatschappelijke zaken.

Wij willen terug naar de kern van onderwijs: terug naar de pedagogiek van de 'directe instructie' in de klas. Een leraar die vertelt, uitlegt en controleert in plaats van zoek-het-zelf-maar-uitonderwijs.

Wij willen dat er weer structuur, veiligheid, rust en regelmaat in de klas heersen. In grote, gefuseerde scholen gaan leerlingen ten onder in de grote massa. Wij willen kleinschalig onderwijs, waar leerlingen weer worden gekend en geen nummer zijn.

Wij constateren in de scholen een toename van politieke indoctrinatie. Schoolkinderen worden geïndoctrineerd met klimaatactivisme, genderwaanzen en met een gevoel van schaamte over de geschiedenis van ons land. Wij willen onderwijs dat vrij is van politiek activisme. Wij willen politiek neutrale leraren voor de klas en politiek neutrale leerboeken in de klas. Zo moeilijk is het voor een leraar niet om 's morgens zijn of haar politieke overtuiging samen met z'n jas aan de kapstok te hangen. Vorming in levensvisie en politiek is aan de ouders, niet aan de school. Leerkrachten moeten kinderen leren hóe ze moeten denken en niet wát ze moeten denken.

Het beroep van leraar moet weer aantrekkelijk worden: de leraar weer als een zelfstandige en zelfbewuste pedagoog voor de klas in plaats van de leraar als uitvoerder van onwerkbaar onderwijsvernieuwingen, bedacht door beleidsmakers en bestuurders die nauwelijks voor de klas hebben gestaan.

Een bevoegdheid die vakkennis en pedagogische bagage waarborgt, is essentieel om de leerprestaties weer op orde te krijgen. Binnen de lerarenopleidingen moet daarom de kennisbasis weer hersteld worden.

Wij willen het bijzonder onderwijs en artikel 23 van de Grondwet behouden. De vrijheid van onderwijs is een groot goed. Er is echter geen plaats voor onderwijs dat haaks staat op de belangrijkste uitgangspunten waarop onze samenleving is gebaseerd: vrijheid, gelijkwaardigheid van man en vrouw, heteroseksueel of LHBTI, gelovig of geloofsverlater. Dat betekent dat wij islamitisch onderwijs geen plek in ons bestel geven en daarom verbieden.

De onderwijskolom voor het beroepsonderwijs, van vmbo-mbo-hbo, willen wij versterken. Daarom willen wij geen samensmelting van hbo en wetenschappelijk onderwijs.

De internationalisering heeft de toegankelijkheid van universiteiten voor de kinderen van Nederlandse belastingplichtige ouders flinke schade toegebracht en het Nederlands als academische taal marginaal gemaakt. Dat vindt de PVV onacceptabel. De universiteiten moeten er in de eerste plaats zijn voor onze kinderen. De PVV wil dan ook dat de studiemigratie fors wordt beperkt. De bachelor opleiding willen wij daarom alleen nog in het Nederlands aanbieden.

- Onderwijsveroudering in plaats van onderwijsvernieuwing
- Politieke neutraliteit van de leraren
- Einde aan de indoctrinatie van onze kinderen
- Kleinschalig onderwijs
- Taal en rekenen weer centraal
- Meer leraren voor de klas
- Geen onbevoegde leraren meer voor de klas
- Maximaal 20% van de onderwijsbegroting naar overhead, minimaal 80% naar de klas
- Behoud van artikel 23 van de Grondwet, de vrijheid van bijzonder onderwijs
- Verbod op islamitisch onderwijs, omdat dat onze vrijheid en onze waarden bedreigt
- Doorlopende leerlijnen van het vmbo naar het mbo en uiteindelijk het hbo
- Forse beperking van het aantal buitenlandse studenten
- Stoppen met kunst- en cultuursubsidies.

Wat er verder nog staat

- Jongeren – één op de tien 25-plussers – wonen noodgedwongen nog bij hun ouders en kunnen geen gezin stichten. Alleenstaande vrouwen met kinderen trekken van camping naar camping. En ga zo maar door. Het gebeurt allemaal in Nederland, één van de rijkste landen ter wereld. Dat is onaanvaardbaar.
- Gemeenten werken niet mee aan gender-maatregelen, klimaatwaanzin en diversiteitsgeneuzel.

SGP, Woord houden

<https://tweedekamer.sgp.nl/actueel/nieuws/woord-houden-verkiezingsprogramma-2023-2027>

Onderwijs

De SGP wil:

- dat de vrijheid van onderwijs gewaarborgd blijft, waaronder het thuisonderwijs. Scholen moeten het recht behouden om hun identiteit te verwoorden, die in de praktijk uit te dragen en daarbij van ouders en leerlingen medewerking te vragen;
- stoppen met het verstrekken van subsidies die uitdrukkelijk bedoeld zijn om de genderideologie aan burgers en leerlingen op te dringen;
- dat scholen de vrijheid hebben om de burgerschapsopdracht vanuit hun eigen identiteit uit te werken;
- dat een bestuurlijke aanwijzing van de minister alleen aan de orde kan zijn bij problemen die het onderwijsstelsel raken, waarbij geldt dat problemen op beperkte schaal gewoon onder het toezicht van de inspectie vallen;
- adequate bekostiging van goede onderwijshuisvesting en meer aandacht en ruimte voor innovatief bouwheerschap;
- investeren in de sectoren zorg, ICT en techniek, waaronder de bouw, in het middelbaar beroepsonderwijs;
- dat het lagere, wettelijke collegegeld voor de tweede studie ook moet gelden voor degenen die al een opleiding in de zorg of het onderwijs hebben gevolgd;
- mogelijkheden om de instroom van buitenlandse studenten te beperken;
- dat de handhaving van het Nederlands als voertaal serieus moet worden opgepakt, zeker bij bacheloropleidingen;

- uitbreiding van de aanvullende beurs voor studenten;
- meer ruimte om een ambitieus bindend studieadvies te hanteren, mits daarbij voldoende oog is voor de persoonlijke situatie van de student.
- dat de kleine scholentoeslag behouden blijft en er meer zeggenschap komt voor de direct belanghebbenden bij de dreigende sluiting van een school of opleiding;

Gezin

De SGP wil:

- een ministerie van jeugd- en gezinsbeleid; In aansluiting bij Vlaanderen moet er ook in Nederland een minister van Volksgezondheid, Welzijn en Gezin komen die ervoor zorgt dat de aandacht voor het gezin niet langer versnipperd is. Er komt ook een jaarlijkse rapportage over de staat van het gezin, met onder meer sociale, financiële en demografische informatie.
- een nationale gezinspas die met korting toegang geeft tot musea, speeltuinen en andere gezinsactiviteiten. Heeft een gezin meerdere kinderen, dan hoeven ouders voor niet meer dan twee kinderen te betalen;
- dat relatietherapie gratis wordt; een wettelijk recht op rouwverlof;
- de rechtsbescherming van ouders versterken en kinderrechtters extra tijd geven voor een zorgvuldige beoordeling;
- een gezinsvriendelijk belastingstelsel, waarbij niet langer het individu maar het huishouden het uitgangspunt vormt;
- geen mogelijkheden voor meerouderschap en draagmoederschap.
- De positieve waardering van het klassieke gezin van vader, moeder en kinderen verdient een plaats in de Grondwet, zodat het gezin meer bescherming krijgt.
- De unieke status van het huwelijk van één man en één vrouw, de relatie waaruit op natuurlijke wijze kinderen worden geboren, dient in regelgeving en beleid tot uitdrukking te komen.
- De overheid investeert in een pedagogisch klimaat waarin kinderen in een liefdevolle omgeving kunnen opgroeien, thuis, in de buurt, op de kinderopvang, in de klas en in hun vrije tijd. Gezinnen moeten voldoende tijd kunnen hebben voor elkaar. Het bevorderen van de beschikbaarheid van zogenoemde buurtgezinnen zorgt ervoor dat ook kinderen uit kwetsbare gezinnen een plek hebben waar ze in moeilijkheden terecht kunnen.
- Ambtenaren van de burgerlijke stand die op grond van hun geweten niet mee kunnen werken aan een 'homohuwelijk' moeten die vrijheid blijvend hebben, zoals door de wetgever bij de invoering in 2001 is beloofd en destijds breed werd erkend.
- Het huwelijk is een verbond voor het leven, geen contract voor zolang als het wederzijds voordeel oplevert. Wetgeving mag daarom niet voorsorteren op een (echt)scheiding, laat staan dat deze (echt)scheiding faciliteert. De algehele gemeenschap van goederen van gehuwden moet weer de wettelijke norm worden. In ieder geval moeten echtgenoten die in algehele gemeenschap van goederen willen trouwen dit eenvoudig en zonder extra kosten kunnen doen.
- Vaders die ongehuwd of ongeregistreerd samenwonen moeten actiever worden geïnformeerd over de consequentie dat zij niet automatisch delen in het ouderlijk gezag over een kind dat zij binnen die samenlevingsvorm krijgen.
- De Rijksoverheid dient te faciliteren dat gemeenten loketten openen die ouders ondersteunen bij het redden van hun relatie in plaats van loketten die een (echt)scheiding faciliteren.
- De regering moet met landelijke organisaties als de Kinderombudsman en het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) samenwerken in campagnes om de voordelen en gezondheidswinst van stabiele relaties onder de aandacht te brengen. Daarbij hoort ook dat mannen en vrouwen zich bewust worden van de ellende die het gevolg is van vreemdgaan en echtscheiding.
- Gemeenten moeten gestimuleerd en ondersteund worden om gebruik te maken van de juridische mogelijkheden om reclames voor vreemdgaan en ander verraderlijk gedrag te weren uit de publieke ruimte.
- Zolang gemeenten te weinig programma's voor vroegtijdige hulp en begeleiding bij huwelijksproblemen aanbieden, wil de SGP de kosten van relatieondersteuning in het basispakket van de zorgverzekering opnemen.
- Flitscheidingen waarbij een huwelijk makkelijk ontbonden kan worden door een ambtenaar van de burgerlijke stand, miskennen de waarde van het huwelijk en doen geen recht aan de complexe werkelijkheid, zelfs als er geen (minderjarige) kinderen zijn.
- Kinderen moeten vanwege hun kwetsbare positie bij een scheiding voor de behartiging van hun belangen een onafhankelijke, professionele begeleider toegewezen krijgen.
- Het ouderschapsplan moet in het belang van het kind beter gehandhaafd worden.

- De rechter dient actief gebruik te maken van de mogelijkheid om bij schrijnende situaties de nieuwe alimentatietermijn van vijf jaar te verlengen. De alimentatieverplichtingen moeten effectief worden gehandhaafd. De rekening van een echtscheiding mag niet zomaar op de samenleving worden afgewenteld.
- Om bewustwording te stimuleren is meer onderzoek nodig naar de maatschappelijke kosten van echtscheiding.
- De nauwe verwantschap in benadering van peuters en kleuters maakt het wenselijk om de afstemming te vergemakkelijken. Kinderen die naar de peuterspeelzaal gaan moeten bijvoorbeeld als leerlingen van een school kunnen worden ingeschreven en bekostigd. Juridische obstakels voor samenwerking tussen scholen en peuterspeelzalen moeten verdwijnen.
- De leeftijdsgrens van de leerplicht moet ongewijzigd blijven. De ontwikkelingsfase van kleuters vraagt inhoudelijk een minder schoolse benadering in opvang en onderwijs. Ouders die samen op vrijwillige basis opvang willen organiseren, verdienen daarvoor volop de ruimte. Deze ouders mogen zeker niet in het keurslijf van de bekostigde opvang geperst worden.
- Ook ouders die geen betaald werk doen, dienen op gelijke voet financiële steun te krijgen als zij hun kind naar de peuterspeelzaal willen sturen, juist vanwege de pedagogische functie van de peuterspeelzaal.
- Het eerste jaar is voor de hechting van een kind aan de ouders van enorm belang. Daarom moet voor kinderen tot de leeftijd van één jaar in beginsel geen recht bestaan op kinderopvangtoeslag. De financiële ondersteuning van ouders in het eerste jaar wordt in verband daarmee versterkt.
- Het toezicht van de GGD op peuterspeelzalen en kinderopvang moet zodanig geregeld worden dat willekeur als gevolg van verschillen in regels tussen gemeenten verdwijnt.
- Seksuele opvoeding van kinderen en jongeren is eerst en vooral de verantwoordelijkheid van de ouders. Daarnaast spelen scholen een belangrijke aanvullende rol. Subsidies aan scholen voor lesmethoden inzake seksuele opvoeding moeten ook beschikbaar zijn voor scholen die over huwelijk en seksualiteit klassieke, Bijbelse opvattingen hebben.
- De GGD moet minder eenzijdig leunen op programma's en materiaal van organisatie Rutgers. De regering dient de instellingssubsidie aan deze verre van neutrale stichting stop te zetten en zal na moeten gaan of het materiaal van Rutgers de toets van objectiviteit kan doorstaan en of het voldoet aan degelijke wetenschappelijke standaarden.
- Nieuwe overheidsmaatregelen moeten ook getoetst worden op de effecten daarvan op gezinnen met drie of meer kinderen.
- Gemeenten verdienen voldoende ruimte om gezinnen in armoede te helpen vanuit de bijzondere bijstand. Financiële ondersteuning vanuit kerken en maatschappelijke organisaties moet niet direct en volledig verrekend worden met de uitkering.

Adoptie, pleegzorg en draagmoederschap

- Er moeten goede voorzieningen voor pleegouders en adoptiefouders zijn, zoals een toereikende pleegoudervergoeding en ruime verlofregelingen.
- De godsdienstige overtuiging van burgers en de keuzes die zij op basis daarvan maken, mogen als zodanig geen reden zijn om hen uit te sluiten als pleegouder of adoptiefouder.
- We zetten interlandelijke adoptie op zorgvuldige wijze voort voor kinderen waarvoor de natuurlijke ouders echt niet kunnen zorgen. Hierbij leggen we de focus op extra alertheid bij misstanden en goede waarborgen. Nederland conformeert zich aan het Haags Adoptieverdrag en werkt niet samen met landen waar grote risico's zijn dat er sprake is van kinderhandel.
- Het is voor geadopteerden belangrijk hun herkomst te weten. Adoptiekinderen moeten dan ook te allen tijde het recht hebben hun adoptiedossier in te zien.
- Uitzonderingssituaties daargelaten wordt het welzijn van het kind het beste gediend als het opgroeit in zijn natuurlijke omgeving, bij zijn eigen vader en moeder. Dat is ook de les uit adoptie. Het registreren van de 'ontstaansgeschiedenis' van een kind is geen volwaardig alternatief voor deze situatie. Adoptie anders dan in noodsituaties wordt daarom tegengegaan. Indien een kind niet bij zijn eigen ouders opgroeit, is het wel van belang dat het inzicht kan krijgen in zijn genetische verwantschap.
- Nu de mogelijkheden voor interlandelijke adoptie zijn afgenomen, is het des te belangrijker om meer aandacht te vragen voor langdurige pleegzorg, vanwege het tekort aan pleegouders.

- Omdat kinderen het beste af zijn met een vader en een moeder, is het niet goed om bewust een situatie te creëren waarin een vader of moeder ontbreekt. Adoptie in andere situaties dan die waar sprake is van een pleeg-/adoptievader én -moeder, is dan ook onwenselijk.
- Het krijgen van kinderen mag nooit een commercieel project zijn. Bij draagmoederschap uit het buitenland is in veel gevallen sprake van uitbuiting en het om financiële redenen ondergaan van een belastende behandeling als eiceldonatie. Dat is ongewenst, mede gezien de gevolgen die het voor kinderen heeft.
- Het verbod op draagmoederschap blijft gehandhaafd. Nederland spant zich in om een einde te maken aan de praktijk in landen waar (commercieel) draagmoederschap nu wel is toegestaan.
- Het is ongewenst de regels te versoepelen ten aanzien van het aantal ouders dat kinderen hebben. Uitgangspunt is dat er geen regeling voor het zogenoemde meerouderschap komt. De overheid dient niet-natuurlijke gezinssituaties te zien als zo beperkt mogelijke uitzondering, niet als ideaal.

Jeugdzorg

- De SGP steunt de beweging die met de Hervormingsagenda Jeugd in gang is gezet. Het komt nu aan op de uitvoering ervan.
- Bij veel gemeenten hangt de jeugdzorg als een financiële molensteen om de nek, wat hen belemmert om de transformatie van de jeugdhulp vorm te geven. De SGP vindt dat gemeenten hiervoor financieel gecompenseerd moeten worden door het Rijk.
- Tegelijkertijd is het nodig dat gemeenten het jeugdhulpstelsel doelmatiger en doeltreffender inrichten zodat zij de vraag naar hulp en ondersteuning weer onder controle krijgen. Dit vraagt om een duidelijke visie, consistent beleid en scherpe(re) keuzes van gemeenten.
- Gemeenten moeten vooral wat doen aan de vraag naar lichte vormen van jeugdhulp. Niet elke opvoedvraag hoeft uit te monden in een intensief hulptraject.
- De SGP vindt het belangrijker dat gemeenten zelf strikter afbakenen wat zij als jeugdhulp zien en wat niet, dan dat er een wettelijke begrenzing van de jeugdhulpplicht komt.
- Gemeenten moeten meer werk maken van het versterken van de eigen kracht en regie van jongeren en hun sociale netwerk. Het wettelijk recht op een familiegroepsplan moet nadrukkelijk onder de aandacht worden gebracht van hulpverleners en gezinnen.
- Jeugdzorg is erg complex. Daarom krijgen gemeenten en professionals meer ruimte om zelf prioriteiten te stellen, zodat ze beter maatwerk per gezin kunnen leveren. Buiten de lijntjes van te 'strakke' protocollen kleuren mag. Minder bureaucratie en meer samenwerking met andere betrokkenen moet.
- Op regionaal, bovenregionaal en landelijk niveau moet voldoende specialistische jeugdhulp aanwezig zijn. De (wettelijke) voorwaarden die de regering stelt aan een stabiel regionaal aanbod van specialistische jeugdzorg, mogen geen afbreuk te doen aan de beleidsvrijheid en democratische legitimiteit van gemeenten. Jeugdhulp is en blijft immers decentraal georganiseerd.
- Niet de leeftijd, maar 'zelfstandigheid' moet het criterium zijn om de jeugdzorg te verlaten. Veel jongeren die 18 jaar worden, kunnen nog wel wat hulp en ondersteuning gebruiken als opmaat naar hun volwassenheid. De SGP wil daarom dat de harde leeftijdsgrens verdwijnt en een vorm van 'verlengde jeugdhulp' een optie wordt voor alle jongeren in de jeugdzorg.
- De Rijksoverheid moet erop toezien dat gemeenten daadwerkelijk voldoen aan hun verplichting om identiteitsgebonden jeugdhulp te bieden.
- Het toezicht op zorg voor jongeren moet beter. Dit is niet alleen een opgave voor gemeenten, maar vraagt ook om versterking en verbreding van de taken van de Jeugdautoriteit.
- De zwaarte van de problematiek in de jeugdzorg is met name toegenomen door veel (complexe) (v)echtscheidingen. Het is van belang om te investeren in stabiele gezinnen en duurzame relaties. Het bestaande landelijke aanbod van interventies op het gebied van relatie- en opvoedingsondersteuning moet toegankelijker worden gemaakt en steviger verankerd in het gemeentelijke beleid. Daarnaast wil de SGP dat relatietherapie via het basispakket vergoed wordt.
- Jongvolwassenen met een licht verstandelijke beperking dreigen tussen wal en schip te vallen. De samenleving wordt voor hen te ingewikkeld. Snellere en betere samenwerking tussen school, zorgaanbieder en gezin is nodig om te zien welke hulp en ondersteuning nodig is.
- Veel pleegouders ervaren een grote druk op het gezin, moeite in de omgang met de ouders van het pleegkind of problemen met het zorgsysteem. De ondersteuning van pleegouders moet beter.

Kinderen veilig thuis

- Rechteren dienen meer tijd te krijgen om maatregelen van kindbescherming zorgvuldig te onderzoeken en te behandelen, onder meer door het inzetten van deskundigen en een second opinion.
- Er is extra inzet nodig om in de jeugdbescherming meer personeel te werven en (jong) personeel te behouden. Bij dit zware en verantwoordelijke werk past een goed salaris.
- Ouders dienen meer rechtsbescherming te krijgen als ze geconfronteerd worden met ingrijpende maatregelen van kindbescherming. Hun positie zou ten minste vergelijkbaar moeten zijn met die van burgers in het bestuursrecht.
- De kwaliteitskeuring van instellingen die kindbescherming uitvoeren (gecertificeerde instellingen) moeten ook aandacht besteden aan zorgvuldige dossiervorming, iets waaraan het nu nogal eens ontbreekt.
- Gecertificeerde instellingen moeten hun inzet meer en beter afstemmen op de werkzaamheden van gemeentelijke wijkteams.
- Groepsplannen die de verantwoordelijkheid voor jongeren primair binnen de eigen familie of sociale kring beleggen, verdienen meer aandacht om het aantal maatregelen van kindbescherming te kunnen beperken.
- Het aantal schakels in de keten van kindbescherming kan en moet minder.
- Wachtlijsten in deze sector zijn onacceptabel als het gaat om de uitvoering van rechterlijke maatregelen voor kindbescherming. De rechters moeten desnoods op kosten van gemeenten vervangend aanbod kunnen inschakelen.
- Het aantal jongeren dat in gesloten jeugdzorg verblijft, dient zoveel mogelijk beperkt te worden.

Gezin en financiën

Overheidsfinanciën raken ieder gezin, iedere familie, iedere ondernemer. Ze raken ons allemaal. Deze realiteit ligt aan de basis van de zeven concrete uitgangspunten die de SGP heeft als het gaat om de overheidsfinanciën:

- Er vindt een opwaardering plaats van onbetaalde of deels betaalde arbeid, zoals mantelzorg en vrijwilligerswerk.
- De kloof tussen een- en tweeverdieners wordt gedicht. Het belastingstelsel moet gezinsvriendelijk worden, en er moet meer geld komen voor gezinnen.
- Om de werkgelegenheid te stimuleren moeten de lasten op arbeid omlaag.
- De overheid gaat belasten naar gezinsdraagkracht.
- De ontwikkeling van de koopkracht moet evenwichtig verdeeld zijn tussen rijk en arm, oud en jong.
- Om de werkgelegenheid en de economische groei te stimuleren moeten de lasten voor ondernemers (met name voor het midden- en kleinbedrijf) omlaag.
- De overheidsfinanciën moeten degelijk zijn en vertrouwen wekken.
- Het stelsel van de drie kindregelingen (kinderopvangtoeslag, kindgebonden budget en kinderbijslag) wordt vervangen door één vereenvoudigde kinderbijdrage. Er wordt extra geld in deze kinderbijdrage gestoken voor de ondersteuning van gezinnen.
- Het belastingstelsel moet gezinsvriendelijk worden. Op dit moment is het stelsel sterk individualistisch. Als het gezin en het huishouden weer centraal komen te staan, kunnen gezinnen en huishoudens zelf bepalen hoe zij de verdeling van zorg en arbeid vormgeven.

Arbeid en zorg

- Werken moet lonender worden gemaakt. De lasten op betaald werk, zowel voor werknemers als voor werkgevers, moeten omlaag. Om ervoor te zorgen dat mensen meer overhouden van iedere verdiende euro moet het belasting- en toeslagenstelsel stevig hervormd worden.
- Het belastingstelsel moet eerlijker worden gemaakt. Dat betekent: de onrechtvaardige behandeling van eenverdieners wordt teruggedraaid. Zij verdienen, ook fiscaal, waardering voor hun onmisbare inzet voor de samenleving, als opvoeder, mantelzorger of vrijwilliger.
- Mantelzorgers leveren een waardevolle bijdrage aan onze samenleving. Daarom krijgen uitkeringsgerechtigden voldoende ruimte om mantelzorg te kunnen verrichten.
- Werken is goed, maar niet zonder rust op zijn tijd. De zondag wordt als gemeenschappelijke rustdag in ere hersteld. Werknemers kunnen niet worden gedwongen om op zondag niet-noodzakelijke werkzaamheden te verrichten.

- Werknemers krijgen het recht om iedere week, bijvoorbeeld op zondag, ten minste 24 uur aaneengesloten onbereikbaar te zijn voor hun werk.
- Voor de mooie momenten in het leven kennen we royale verlofregelingen. Verlof in droeve dagen ontbreekt. Daarom komt er een wettelijk recht op betaald rouwverlof om terug te keren naar de werkvloer na verlies van geliefden, flexibel inzetbaar en in goed overleg met de werkgever in te vullen.
- Alleenstaande ouders in de bijstand worden tot de leerplichtige leeftijd van hun kind niet verplicht om te solliciteren. Van die ouders mag wél verwacht worden dat zij zich voorbereiden op het functioneren op de arbeidsmarkt, bijvoorbeeld door het volgen van een (online) opleiding of cursus.
- Bijstandsgerechtigden die gehuwd zijn of een gezamenlijke huishouding voeren en die te maken hebben met een indicatie langdurige zorg, verdienen royale ondersteuning.
- Ouders bepalen zelf hoe zij arbeid en zorg verdelen. Het faciliteren en financieren van kinderopvang is dan ook geen overheidstaak. Het budget voor kinderopvang moet worden geïnvesteerd in alle gezinnen.
- Er moet nu eindelijk duidelijkheid komen over de vraag welke zzp'er een echte ondernemer is, en wie eigenlijk gewoon een werknemer is. Schijnzelfstandigheid moet worden tegengegaan, en daarvoor is het antwoord op deze vraag van groot belang. Dat kan via een heldere definitie of door het stellen van criteria.
- De fiscale regelingen voor zzp'ers zijn de achterliggende jaren flink afgebouwd, waardoor de koopkracht van deze doelgroep terugloopt. De fiscale behandeling tussen werknemers en zzp'ers moet beter op elkaar afgestemd worden. Daarbij moet uitdrukkelijk rekening worden gehouden met de extra risico's die zelfstandigen hebben.
- Daarnaast moeten (potentiële) zelfstandigen zonder personeel bewust gemaakt worden van de lusten én de lasten van het zzp-schap. Een zzp'er krijgt niet alleen ruimte om te ondernemen, hij of zij krijgt ook te maken met het risico op arbeidsongeschiktheid of inkomensterugval. Als (potentiële) zzp'ers meer oog hebben voor bijvoorbeeld de risico's van het zzp-schap, kan voorkomen worden dat werknemers onbewust het zzp-schap inrollen. Zo kan uiteindelijk schijnzelfstandigheid voorkomen worden.
- Er moet een uitzonderingsmogelijkheid komen op de verplichte arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zzp'ers voor zzp'er die gegarandeerd en langjarig de verantwoordelijkheid nemen om zelf andere, passende maatregelen voor hun risico's te treffen. Bijvoorbeeld door eigen vermogen, bedrijfskapitaal of een voorziening als een broodfonds of schenkkring.
- Zzp'ers in de agrarische sector worden uitgezonderd van de verzekeringsplicht vanwege de specifieke positie van deze sector en de beschikbaarheid van beter passende arrangementen die in deze sector gangbaar zijn.
- Varianten die overwogen kunnen worden, zijn een verzekeringsplicht voor volledige en blijvende arbeidsongeschiktheid, of een basisverzekering voor alle werkenden. In alle gevallen geldt dat gemoedsbezwaarden de mogelijkheid moeten hebben om niet deel te nemen aan een regeling met een verzekeringskarakter.

Mantelzorg en vrijwilligerswerk

- Zorg en ondersteuning is allereerst een opgave voor ons allemaal. Families, kerken en (lokale) maatschappelijke organisaties spelen een belangrijke rol in de zorg voor wie eenzaam, kwetsbaar of ziek is. Daarom moeten we gemeenschappen in staat stellen om zelf zorg en hulp te bieden waar dat nodig is. Mantelzorgers en vrijwilligers moeten hiervoor geen fiscale afstraffing krijgen, maar verdienen juist waardering en beloning vanwege hun bijdrage aan een zorgzame samenleving.
- De SGP wil verhoging van de jaarlijkse mantelzorgwaardering.
- Er komen lokale en regionale afspraken over de ondersteuning van mantelzorgers. De SGP wil een gemeentelijke stimuleringsregeling voor structurele ondersteuning van alle vrijwillige inzet.
- De maatschappelijke diensttijd voor jongeren wordt voortgezet, maar niet verplicht.
- Toezichthouders moeten er scherper op letten of gemeenten wettelijke verplichtingen nakomen om – met name overbelaste – mantelzorgers en vrijwilligers te ontlasten. De toegang tot respijtzorg (zoals logeervoorzieningen of dagbesteding) moet worden vereenvoudigd.
- De SGP wil de regeldruk voor vrijwilligersorganisaties, stichtingen en verenigingen verminderen.

Wat er verder nog staat

- Via het belastingstelsel gaan we mantelzorgers en vrijwilligers waarderen in plaats van afstraffen.
- Een hervorming van het belasting- en toeslagenstelsel, waarbij wordt toegewerkt naar afschaffing van toeslagen.
- Extra investeringen in betaalbare woningen, onder andere voor starters.
- Een btw-vrijstelling voor het openbaar vervoer. Kinderen moeten gratis mee kunnen reizen. Zo wordt het voor gezinnen aantrekkelijker om de trein in plaats van de auto te nemen.
- Een speciaal fonds voor moeder- en kindzorg
- Dat de EU haar lidstaten niet onder druk zet bij zaken als abortus of het homohuwelijk en lhbt-beleid
- De huidige abortus- en euthanasiepraktijk is daarmee onmiskenbaar in strijd. Die wetten moeten afgeschaft. Zolang dat niet het geval is, moet de overheid er alles aan doen om het aantal abortussen en euthanasiegevallen te verminderen. Met de huidige stand van de medische praktijk, moet op zijn minst de 24-wekengrens bij abortus worden verlaagd.
- Een rem is wenselijk op 'wensgeneeskunde' en op kwalijk gebruik van prenatale screening als 'selectie aan de poort'. Ook bij onderzoek en behandelingen met embryo's ligt 'mensverbetering' op de loer. Hier is grote terughoudendheid geboden. Het verbod op kiembaanmodificatie moet blijven bestaan.
- De positionering van de openbare bibliotheek vraagt lokaal maatwerk. De uitleenfunctie dient wel in elke gemeente beschikbaar te zijn.
- Een representatieve oudercommissie dient invloed te krijgen op de classificatie van films en reclames op grond van de Kijkwijzer.
- De SGP wil een Deltaplan mentale gezondheid om de veerkracht (met name van jongeren) te versterken.
- De SGP vindt het belangrijk dat ouders een gefundeerde en gewetensvolle keuze maken over het vaccineren van hun kinderen. Ouders moeten daarom worden voorzien van correcte informatie over inenten.

SP, Nu de mensen

https://www.sp.nl/sites/default/files/conceptverkiezingsprogramma_sp.pdf

Werk

- Zonder werkende mensen is er geen winst. Niet alleen bestuurders en aandeelhouders, maar ook alle medewerkers krijgen voortaan recht op een deel van de winst. Zo profiteren alle werknemers collectief, op het moment dat dividend wordt uitgekeerd aan aandeelhouders. Dit komt bovenop het reguliere salaris. Het minimale percentage van deze winstdeling leggen we vast in een wet. Bij cao kunnen er per sector afspraken gemaakt worden.
- Werknemers krijgen meer te zeggen. Bij grote bedrijven kiezen zij de helft van de commissarissen, de andere helft wordt gekozen door de aandeelhouders. Op deze manier worden de belangen van werknemers beter vertegenwoordigd. Aandeelhouders die langer aandelen in bezit hebben krijgen dubbel stemrecht. Flits-kapitalisten krijgen zo niet alleen tegenmacht van de werknemers, maar ook van investeerders die duurzame belangen hebben.
- Wij verlagen de inkomstenbelasting voor iedereen tot en met een modaal inkomen en verhogen het minimumloon tot 16 euro per uur. De AOW-uitkering, de Wajong, de WIA en het sociaal minimum (bijstand) stijgen daardoor mee. Een verhoging van het minimumloon leidt ook tot verhoging van alle salarissen. Het minimum jeugdloon vanaf 18 jaar schaffen we af, zodat ook jongeren een gelijk loon krijgen voor gelijk werk.
- Het stelsel van toeslagen maken we overbodig, door alle inkomens te verhogen en door de zorg, het wonen en de kinderopvang voortaan voor alle inkomens betaalbaar te maken. Daardoor stoppen we met het nutteloos rondpompen van geld, met de bureaucratie en zeker ook met het mensen ten onrechte beschuldigen van fraude. De 'kostendelersnorm', een korting op de uitkering, schaffen we geheel af. Mantelzorgers mogen geen boete krijgen voor de steun die zij verlenen.
- We voorkomen dat mensen gedwongen als zelfstandige aan de slag moeten, zoals in de bouw, de zorg of bij bedrijven als Uber. De handhaving hierop wordt flink opgeschroefd. Voor ZZP'ers verbeteren we de sociale zekerheid, onder meer door het recht op een goed pensioen en een collectieve verzekering tegen arbeidsongeschiktheid. We stoppen met de uitbuiting van werk-

nemers, door een einde te maken aan alle vormen van onzekere arbeidscontracten, zoals nuluren-contracten.

- Met een landelijk aanvalsplan gaan we armoede en schulden bestrijden (en ook voorkomen). Armoede onder kinderen moet zo snel mogelijk worden uitgebannen. Mensen met schulden worden voortaan beter geholpen, door goede en toegankelijke schuldhulpverlening en met één herkenbaar verwijzingsloket. Incassobureaus die zich misdragen verliezen hun vergunning. Deurwaarders mogen niet langer commercieel zijn, dit wordt een publieke taak. De maximale rente op kredieten wordt verlaagd. Voedselbanken moeten overbodig worden.
- We accepteren ook niet dat vrouwen hetzelfde werk doen en daarvoor minder betaald krijgen dan mannen.

Zorg en gezondheid

- De financiële verantwoordelijkheid voor de specialistische jeugdzorg komt bij de rijksoverheid. Financiële afwegingen bij gemeenten mogen de kwaliteit van de jeugdzorg niet onder druk zetten. We beperken ook de bureaucratie bij de organisatie en de verantwoording van jeugdzorg. Betere zorg is nodig voor mensen met een handicap. Hun belangen verdienen dan ook meer aandacht in alle onderdelen van het overheidsbeleid.
- Onze ouderen verdienen een waardige oude dag. We willen geen wachtlijsten voor verpleeghuizen en de personele bezettingsnorm voor voldoende personeel in het verpleeghuis handhaven we. We willen dat ouderen kunnen kiezen tussen goede zorg thuis, of voor een fijne plek in een kleinschalig Zorgbuurthuis, met een inloopfunctie voor de hele buurt. In Oss laten wij zien hoe een Zorgbuurthuis kan werken. Naar dat voorbeeld organiseren wij de ouderenzorg in het hele land.
- De sociaaleconomische gezondheidsverschillen gaan we verkleinen. Door meer in te zetten op preventie, onder meer door het stimuleren van sport en bestrijding van overgewicht. Preventieve middelen waarvan de effectiviteit is aangetoond komen voortaan in het verzekerde pakket. De mondzorg met preventieve controles voor kinderen wordt verbeterd, onder meer door het organiseren van de tandarts vanuit de scholen.

Onderwijs

- Er is een groeiend tekort aan leraren. Het vak van leerkracht maken wij daarom veel aantrekkelijker. Docenten krijgen een hoger salaris en de lonen worden landelijk uitbetaald. Daarin worden over de hele linie de lonen van docenten verhoogd. Geld voor het onderwijs is niet bedoeld voor hoge beloningen of voor dure bonussen, bestuurders vallen voortaan onder de onderwijs cao. Wij versterken ook de zeggenschap van docenten in het bestuur, onder andere door hen instemmingsrecht te geven op de begroting van scholen.
- We voeren een kleine klassenstrijd. We werken naar klassen van maximaal 23 kinderen, te beginnen op scholen met veel kinderen uit armere gezinnen. Zo verlagen we de werkdruk voor docenten, terwijl ieder kind meer aandacht kan krijgen. Elk kind verdient gelijke kansen, scholen mogen kinderen niet meer uitsluiten door een hoge ouderbijdrage. Niet particuliere instituten, maar scholen zélf gaan leerlingen die dat nodig hebben hulp aanbieden. Goed onderwijs mag geen dure luxe worden, particulier onderwijs leggen we daarom aan banden.
- Het 'passend onderwijs' heeft niet opgeleverd wat werd beloofd en moet op de schop. De behoefte van kinderen komt centraal te staan en niet meer het geld. Nieuwe scholen voor speciaal onderwijs worden mogelijk gemaakt. Het starten van speciaal onderwijs binnen het regulier onderwijs wordt ook gemakkelijker, zolang de kinderen daar profijt van hebben. Alle kinderen krijgen een leerrecht, dat hen beschermt tegen schoolbesturen die ruzie maken over waar een kind terecht kan.
- Sport verbreedert, brengt mensen samen en is gezond. We willen meer gymlessen en sportbeoefening op school, onder leiding van vakleerkrachten. Ook zwemveiligheid moet meer prioriteit krijgen, onder andere door het invoeren van meer schoolzwemmen in het basisonderwijs. Sporten moet voor iedereen betaalbaar zijn. Sport heeft ook een voorbeeldfunctie: misstanden worden krachtig bestreden, zoals racisme op en langs het veld, gebruik van doping of seksueel misbruik.
- Veel jongeren leren beter op een echte werkplek dan in een klaslokaal. We geven het MBO daarom alle ruimte voor goede beroepsopleidingen, die ook aansluiten op de arbeidsmarkt. De jongeren die geen startkwalificatie kunnen halen krijgen een arbeidsmarktqualificatie, die veel duidelijker maakt wat hun vaardigheden zijn. We maken het aantrekkelijk om een leven lang bijscholingen te volgen, bij voorkeur aan een mbo, hogeschool of universiteit.

Iedereen die dat wil en kan moet zonder belemmeringen, en zonder zichzelf in de schulden te steken, kunnen studeren. Alle studenten krijgen een hogere studiebeurs, zodat ze meer tijd hebben om te studeren. Iedere studie moet ook volledig in het Nederlands te volgen en te voltooien zijn. Het aantal studenten uit het buitenland is de afgelopen jaren veel te hard gestegen en moet worden beperkt, om opleidingen en studentenhuisvesting voor jongeren uit Nederland toegankelijk te houden.

- In het onderwijs komt ook meer aandacht voor onze democratie, waarin mensen andere opvattingen mogen hebben.
- Artikel 23 gaat op de schop. De vrijheid om een school te stichten mag geen vrijbrief zijn om jongeren uit te sluiten. Elke school dient iedere leerling of docent in principe te accepteren. Levens- of geloofsovertuiging mag hierbij geen rol spelen. Op elke school krijgen kinderen les over de waarden, de rechten en plichten die gelden in onze samenleving.

Wat er nog meer staat

- Kinderen moeten buiten kunnen spelen, dat is van belang voor hun fysieke en hun sociale ontwikkeling. Het kan ook bijdragen aan het beperken van overgewicht. Bij de inrichting van buurten moet veel meer rekening worden gehouden met mogelijkheden voor kinderen om te spelen en te sporten. Dat moet ook mogelijk zijn voor kinderen met een handicap. Jongeren hebben recht op een eigen plek, ook om rond te hangen. We gaan investeren in het buurtwerk en in buurtcentra.
- Onder meer de jarenlange gaswinning in Groningen, de mijnbouwschade in Limburg en het toeslagenschandaal hebben laten zien hoe mensen ernstig getroffen kunnen worden door een falende staat. Om het vertrouwen van mensen te herstellen bouwen wij aan een eerlijke overheid, die niet tegenover de mensen, maar naast hen staat. Het eindeloos procederen tegen mensen moet stoppen. Als overheden toch schade veroorzaken wordt die ruimhartig vergoed. Veel gemeenten kampen met grote tekorten, bijvoorbeeld in de jeugdzorg, maatschappelijke ondersteuning, onderhoud van de buurt of hulp aan mensen met schulden. In grote delen van het land verdwijnen belangrijke voorzieningen, omdat die niet 'rendabel' zouden zijn, zoals bibliotheken en zwembaden. Wij stoppen deze kaalslag. Gemeenten krijgen meer geld om te investeren in voorzieningen voor hun inwoners. Dat geldt in het bijzonder voor regio's waar de bevolking krimpt en voorzieningen al jaren onder druk staan. Uitvoeringsdiensten van de overheid gaan hun diensten weer in de buurt aanbieden.
- Wij bestrijden de zogenaamde 'graaiflatie'. Het is oneerlijk dat de winsten van bedrijven historisch hoog zijn, terwijl de boodschappen onbetaalbaar zijn geworden. Wij verlagen de prijzen door de BTW op voedingsmiddelen en openbaar vervoer geheel te schrappen. Tegelijkertijd verhogen wij de winstbelasting voor grote bedrijven, zodat die minstens zo zwaar worden belast als het inkomen van werknemers. Wij maken ook afspraken met supermarkten om de prijzen van basisproducten te verlagen, zoals in andere landen gebeurt.
- In een nationaal historisch museum laten we zien hoe onze samenleving en ons land zijn ontstaan, welke waarden hieraan ten grondslag liggen en welke strijd hiervoor is gevoerd; Wat het belang is van de rechtsstaat en de sociale verzorgingsstaat. Hierbij besteden wij ook aandacht aan de zwarte bladzijden uit onze geschiedenis. Rijksmusea maken we gratis. Regionale musea worden minstens één dag per week gratis. We zorgen voor een eerlijke spreiding van cultuursubsidies over het land.

Volt, Toekomst, nu.

https://voltnederland.org/storage/doc/conceptverkiezingsprogramma_voltnederland.pdf

Werk

- We bouwen een Europese Sociale Unie waarin gelijk loon voor gelijk werk en de bescherming van werknemersrechten in heel Europa gegarandeerd is en elke Europeaan verzekerd is van fatsoenlijke levensomstandigheden.

Kinderopvang

Volt is ervan overtuigd dat gelijke kansen in het onderwijs beginnen bij een gelijke start. Daarom willen we dat de kinderopvang toegankelijk wordt voor alle kinderen, waarbij het niet mag uitmaken of je ouders wel of niet werken of hoe hoog het inkomen is. De opvang van

kinderen tot 12 jaar moet een publieke voorziening worden en bekostigd worden zoals het primair onderwijs. Gezien de uitdagingen waar de kinderopvang op dit moment mee te maken heeft door het personeelstekort en de problematiek rondom de kinderopvangtoeslag, ziet Volt dat dit niet op korte termijn te realiseren is. Daarom willen we dat er de komende kabinetsperiode wordt ingezet op een geleidelijke verandering, waarbij de ontwikkeling van het kind centraal staat.

- We willen dat onderwijs, voorscholen en kinderopvang samen gaan in ontwikkelplekken voor kinderen vanaf 2 jaar voor minimaal 3 dagen in de week. Op deze plekken is er gedurende de dag voor alle kinderen (ongeacht of hun ouders werken) aandacht voor de ontwikkeling van sociale, emotionele en intellectuele vaardigheden, sport, spel, creativiteit, persoonlijke leerbehoeften en een gezonde leefstijl.
- We willen dat het mogelijk wordt dat de kinderopvang voor alle kinderen, ongeacht de werksituatie van de ouders, gratis wordt voor 3 dagen per week. Waarbij Volt de optie openhoudt om een inkomensafhankelijke ouderbijdrage te vragen aan ouders met een hoog inkomen (bijvoorbeeld een gezamenlijk inkomen boven de 100.000 euro), om de financiële haalbaarheid daarmee te vergroten.
- De administratiedruk in de kinderopvang moet omlaag. Dit bereiken we door in te zetten op slimme digitale middelen en door uit te gaan van vertrouwen in plaats van wantrouwen.

Onderwijs

- We verzorgen gratis en gezonde schoolmaaltijden naar Zweeds voorbeeld in het onderwijs, waarbij de schoolmaaltijd gezien wordt als onderdeel van het onderwijsprogramma. Hiermee wordt gezond eten bevorderd, ongelijkheid aangepakt en zit niemand meer met honger in de klas.
- We stellen digitale leermiddelen in het onderwijs gratis beschikbaar, zodat het niet uitmaakt of de school voldoende financiële middelen en digitale kennis in huis heeft voor de aanschaf en het ook niet uitmaakt of ouders de financiële middelen hebben. Daarnaast kan er beter toezicht gehouden worden op de digitale veiligheid en privacy als de overheid de digitale leermiddelen beschikbaar stelt.
- Volt versterkt de digitale geletterdheid van kinderen en jongeren door digitaal onderwijs te bestempelen als basisvaardigheid in het funderend onderwijs. Volt pleit voor de ontwikkeling van een nationale strategie.
- We schaffen privéscholen af. Particuliere scholen zijn alleen voor kinderen met vermogende ouders toegankelijk, en belemmeren daardoor het creëren van gelijke kansen.
- We houden op met het financieren van religieus onderwijs. Voor een open samenleving is het nodig dat kinderen uit alle geloofsovertuigingen elkaar al op school kunnen leren kennen. Door te stoppen met het bekostigen van scholen die een of meerdere geloofsovertuigingen uitdragen, zullen kinderen met verschillende wereldbeschouwingen elkaar eerder ontmoeten en van elkaar leren. Voor het realiseren van dit voorstel is aanpassing van artikel 23 van de Grondwet nodig.
- Volt vindt dat er op school aandacht zou moeten zijn voor medialessen, inclusieve geschiedenislessen (zoals o.a. het koloniale verleden), inclusieve seksuele educatie, en racisme en discriminatie.
- We schaffen de Centrale Eindtoets in het primair onderwijs af. Dit leidt tot kansenongelijkheid en onnodig veel stress onder kinderen.
- We stoppen met onnodige administratie in het onderwijs. Leraren krijgen zo ons volste vertrouwen en we verminderen de werkdruk.
- We stimuleren de inzet van hybride-leraren in het onderwijs. Zo brengen we theorie en praktijk dicht bij elkaar.
- Volt kiest voor een later selectiemoment in het funderend onderwijs door in te zetten op brede brugklassen.
- Volt onderzoekt de mogelijkheden om een toegankelijke en praktische vorm van taalonderwijs verplicht te maken in de grensregio's om culturele, sociale en economische uitwisselingen over de grens te faciliteren.
- Volt investeert in gezonde en klimaatneutrale onderwijshuisvesting in het primair en voortgezet onderwijs.
- We verhogen de basisbeurs conform het voorstel van het SER Jongerenplatform, inclusief inflatiecorrectie, naar 464 euro per maand voor uitwonende studenten en naar 123 euro voor thuiswonende studenten. Via een aanvullende beurs kunnen thuiswonende studenten aanspraak maken op 154 euro per maand en uitwonende studenten op 301 euro per maand

extra. De aanvullende beurs is inkomensafhankelijk en het recht op de beurs neemt evenredig af met de mogelijkheid van ouders om financieel bij te dragen.

- We maken ons hard voor een rechtvaardige compensatie van de pechgeneratie van gemiddeld 10.000 euro per student. De compensatie die hen door het afgelopen kabinet beloofd is, is te laag.
- Volt zorgt ervoor dat mbo-studenten onder dezelfde gunstige voorwaarden als studenten in het hoger onderwijs aanspraak kunnen maken op een aanvullende beurs. Dit doen we door de aanspraakgrond voor de aanvullende beurs voor mbo-studenten gelijkgetrokken wordt met hbo- en wo- studenten (ouderlijk verzamelinkomen tot 70.000 euro).
- We beginnen met het afschaffen van het collegegeld voor opleidingen en studies die opleiden richting cruciale/vitale beroepen en sectoren, zoals de ict, de techniek, de bouw, het onderwijs en de zorg.
- Volt pleit voor verkenning van de mogelijkheden voor invoering van een renteplafond van 2,5% op studieleningen. Met de huidige stijging van de rentestanden en de ontoereikende basisbeurs dreigt studeren op termijn onbetaalbaar te worden voor grote groepen jongeren.
- We verplichten een minimale stagevergoeding van 550 euro voor fulltime stages van zowel mbo, hbo als wo opleidingen. Een fulltime stage moet gelijkwaardig beloond worden. Studenten die fulltime stage lopen kunnen daarnaast . niet nog een bijbaantje hebben. Op deze manier hoeft er niet onnodig veel geleend te worden door studenten.
- We willen betere toegang tot cultuureducatie en bibliotheken door de financiering die gemeenten ontvangen voor cultuureducatie te verhogen en de leeftijdsgrens van een gratis lidmaatschap van de openbare bibliotheek te verhogen
- We maken digitale vaardigheden een kerncompetentie in het primair en voortgezet onderwijs.
- Alle schoolgaande kinderen leren over de basis van AI, inclusief codering, statistiek en ethiek. Net als in Zweden, moet 'mediawijsheid' verplicht onderdeel worden van het primaire en voortgezet onderwijs. In Zweden krijgen leerlingen medialessen, waarin ze onder andere leren over nepnieuws en over hoe ze veilig met sociale media omgaan. Door kinderen en jongeren leren om te gaan met alle vormen van media (van nieuwsartikelen tot reclames en van entertainment tot het acht uur journaal) zullen zij beter mee kunnen komen in de samenleving en worden ze weerbaarder tegen desinformatie en nepnieuws. Het leert ze bovendien de waarde van journalistiek en journalisten kennen.

Zorg en Gezondheid

- Jeugdzorg wordt gezinszorg met de jongere als uitgangspunt. Dit betekent dat er breed gekeken wordt wat een gezin nodig heeft en dat medezeggenschap voor alle jongeren die betrokken zijn bij jeugdzorg goed geregeld is.
- We laten de leeftijdsgrens van 18 jaar los in de jeugdzorg met verblijf, zoals gezinshuizen en gesloten jeugdzorg. Nederlandse jongeren gaan gemiddeld op hun 23ste uit huis, maar jongeren in de residentiële jeugdzorg moeten er op hun 18de al klaar voor zijn.
- Volt wil dat een jongere minimaal tot de leeftijd van 23 jaar in jeugdzorginstellingen moet kunnen blijven als dit nodig is. In alle gevallen moet er ook sprake zijn van voldoende hulp bij deze transitie in de vorm van begeleiding en hulp bij het vinden van een huis en inboedel.
- We maken anticonceptie gratis, bijvoorbeeld door het op te nemen in de basisverzekering. Ook menstruatieproducten moeten gratis beschikbaar zijn en worden aangeboden op publieke plekken.
- Er moet meer aandacht komen voor mentale gezondheid in het onderwijs, door mentale gezondheid als vak op te nemen in het curriculum.
- Daarbij wil Volt het onbegrip voor ADHD en autisme verkleinen met lesprogramma's voor leraren en medeleerlingen.
- We zorgen dat de GGZ beter toegankelijk wordt en voor jongeren tot 25 jaar gratis is. Drie kwart van de psychiatrische stoornissen manifesteren zich voor het 25ste levensjaar; laagdrempelige en adolescent- vriendelijke hulp is hierbij van groot belang.
- Het is belangrijk dat de overheid een regiefunctie heeft in het borgen van suïcidepreventie voor de lange termijn, ook via wetgeving en met investeren in het bereikbaar houden van de hulplijn.
- We investeren in het bereikbaar houden van de hulplijn en een versterkte aanpak via de vierde Landelijke Agenda Suïcidepreventie.
- We zorgen voor een inclusieve en laagdrempelige toegang tot sport voor iedereen. Zo zorgen we voor meer bewegingsonderwijs en meer bewegingstoestellen in woonwijken, betere

aansluiting tussen het onderwijs en sportverenigingen, en meer financiële middelen voor kinderen uit minimagezinnen om te sporten.

- Zwemles wordt gestimuleerd en beter toegankelijk voor alle kinderen, mensen met een beperking en ouderen. Dit doen we onder andere door zwemles verplicht onderdeel van het bewegingsonderwijs te maken.
- We zorgen ervoor dat sporttalenten hun topsport en onderwijs beter met elkaar kunnen combineren door meer flexibiliteit en meer financiële middelen voor talenten uit sociaaleconomisch kwetsbare gezinnen.

Gezin

- We zorgen voor flexibeler ouderverlof met een minimum van 16 weken zwangerschapsverlof voor de moeder. De overige 30 weken kunnen partners onderling vrij verdelen.
- Het doorbetaalde loon bij ouderschapsverlof mag niet onder het minimumloon zakken. Dit betekent dat ouders die het minimumloon verdienen tijdens ouderschapsverlof 100% in plaats van 70% van hun loon houden, zodat ouders met een laag inkomen ook ouderschapsverlof kunnen opnemen zonder in de financiële problemen te komen.
- Volt wil een nieuw wettelijk recht op een periode van 'aanpassingsverlof' om ouders van een kind met een intensieve zorgvraag in staat te stellen om zorgarrangementen op te zetten.
- We investeren in het tegengaan van hechtingsstoornissen. Kinderen met een hechtingsstoornis hebben geen gelijke kans op een stabiel, gezond en gelukkig leven.
- Juridisch meerouderschap wordt op korte termijn mogelijk, ter bevordering van de rechtspositie van regenbooggezinnen.
- De erkenning van trans ouderschap wordt wettelijk vastgelegd.
- Mensen met een X in hun paspoort krijgen dezelfde rechten als andere personen. Dus dat zij ook kunnen trouwen en als ouder hun kind kunnen aangeven bij de gemeente.
- Er komt zo snel mogelijk een wet op draagmoederschap. Daarnaast moet er in Europees en internationaal verband gezocht worden naar oplossingen om massaspermadonoren te stoppen en anonimiteit tegen te gaan.
- Er komt een maandelijkse huishoudtoelage die alle toeslagen vervangt. Deze inkomensonafhankelijke toelage bestaat uit een vaste basisuitkering per huishouden. Bovenop die basis wordt er per volwassene en per kind extra geld uitgekeerd. Ook alleenstaande ouders ontvangen extra geld bovenop de basisuitkering.
- We schaffen alle toeslagen, heffingskortingen, aftrekposten, vrijstellingen en de werkgevers- en werknemerspremies af. Al deze regelingen worden afgedekt door invoering van de nieuwe huishoudtoelage en doordat we de inkomstenbelasting met een aantal extra schijven uitbreiden. Hiermee zet Volt een eerste, grote stap op weg naar een basisinkomen.
- We schaffen het minimumjeugdloon geleidelijk af door het gelijk te trekken met het wettelijk minimumloon. Zo zorgen we ervoor dat iedere werkende vanaf achttien jaar een fatsoenlijk loon krijgt.
- We moderniseren het partnerpensioen: we bieden de optie om versneld meer pensioen op te nemen.

Jongeren

- Die stem vergroten we door de stemgerechtigde leeftijd te verlagen van achttien naar zestien jaar. Het is belangrijk dat juist jongeren eerder kunnen en mogen meedenken en stemmen over beleid.
- We verstevigen de Generatietoets door er een verplichte verantwoording aan toe te voegen. De Generatietoets toetst de langetermijneffecten van beleid, zodat we weten wat de gevolgen zijn over tien, twintig en dertig jaar. Volt wil dat de regering actief verantwoording aflegt over de langetermijneffecten van nieuwe wet- en regelgeving. De Generatietoets is hét middel om de gevolgen van ons beleid op toekomstige generaties die nu geen stem hebben in kaart te brengen.

Wat er verder nog staat

- We spreiden het OV-verkeer beter over de dag en de week. Dit doen we door een dalkorting op het OV-tarief (tijdelijk) te subsidiëren. Ook passen we de thuiswerk- en kilometervergoeding aan op spits/dal en verschillende werkdagen, en maken we afspraken met maatschappelijke partners, bijvoorbeeld over hybride werken.

- Volt wil meer betaalbare koopwoningen voor starters met een middeninkomen, door versnelde uitbreiding van het Nationaal Fonds Betaalbare Koopwoningen.
- We investeren in innovatieve en coöperatieve leef- en woonvormen. Niet alleen voor studenten en senioren, maar voor iedereen die in meer sociale samenhang wil leven.
- Bij het inrichten van de publieke ruimte ondersteunt Volt met subsidies initiatieven die gezond gedrag stimuleren, zoals (educatieve) fiets- en wandelpaden, natuurtoerisme en groene schoolpleinen. Dit geeft inwoners ruimte om sociale en duurzame buurtinitiatieven te ontwikkelen en buurtcoöperaties te starten.
- We schaffen de kostendelersnorm in de participatiewet volledig af, zodat ook boven de 27 jaar inwoners niet meer tot korting op de bijstand leidt.
- Iedereen moet toegang hebben tot goed en betaalbaar openbaar vervoer om onder andere naar werk, de dokter, school en sociale contacten te komen.
- We willen dat de hersteloperatie naar aanleiding van de toeslagenaffaire snel wordt afgerond, in samenspraak met gedupeerden en gemeenten. Door minder ambtelijke bureaucratie en te werken op basis van vertrouwen.
- We geven aandacht voor anti-Zwart racisme en anti-Aziatisch racisme, door ervoor te zorgen dat er geen overheidsmiddelen meer gaan naar Sinterklaasintochten waar de pieten zwart geschminkt worden én door scholen bewust te maken van racisme in kinderliederen, verhalen en andere leermiddelen die zij gebruiken.
- Er wordt een einde gemaakt aan niet noodzakelijke geslacht corrigerende operaties bij baby's met een intersekse conditie, zoals in Portugal en Malta al gedaan is.
- Ivf-behandelingen worden vergoed en toegankelijk voor alleenstaande vrouwen en lesbische stellen.
- Alle middelgrote tot grote bedrijven en overheidsorganisaties verplicht worden om het genderevenwicht en de loonkloof tussen mannen en vrouwen openbaar te maken en erover te rapporteren. Daarnaast moeten zij een gendergelijkheidplan hebben om voor gelijkheid te zorgen (als die er niet is).

VVD, Een vuist tegen onvrijheid

<https://www.vvd.nl/wp-content/uploads/2023/09/Verkiezingsprogramma-VVD-2023-2027.pdf>

Onderwijs

- We steunen leraren. Leraren weten het beste hoe hun vak eruit moet zien. Als het gaat over de inrichting van het onderwijs, de lerarenopleiding en een professionele werkomgeving, staat de autonomie en medezeggenschap van leraren voor ons centraal. Beslissingen over geld moeten dicht bij de werkvloer genomen worden.
- We willen dat er voldoende leraren en schoolleiders zijn. Daarom verbeteren we de arbeidsvoorwaarden en komt er een meerurenbonus. We zetten in op het aanspreken van de stille reserve, uitbreiding van uren, verminderen van uitval en het ondersteunen van overstappers uit andere beroepen en mensen die willen bijdragen. Scholen werken hiervoor verplicht regionaal samen. Er komen meer universitair geschoolde leraren, onder andere door deze leraren in hogere salarisschalen in te laten stromen.
- Leraar zijn is een vak. Daarbij horen goede arbeidsvoorwaarden, een goede opleiding, intensieve begeleiding voor startende leraren en in de basis arbeidscontracten van minimaal vier dagen per week. Daarom stimuleren we contractuitbreiding en beperken we externe inhuur. Dat voorkomt ook dat commerciële bureaus misbruik maken van het lerarentekort. Continue professionele ontwikkeling wordt verplicht. De inhoud van de lerarenopleiding wordt landelijk vastgesteld, samen met leraren en wetenschappers. Er komt in ieder geval meer focus op basisvaardigheden door een centrale eindtoets voor leraren, we stimuleren opleiden in de praktijk en er komen losse opleidingen voor het jongere en oudere kind.
- We maken het leraarschap aantrekkelijker. Leraren krijgen meer mogelijkheden om door te groeien of te specialiseren. Samen met leraren komen we tot vaste carrièrepaden in het onderwijs. De functietitels junior-, medior- en seniordocent vervangen de huidige salarisschalen en de beste leraren kunnen een hoger salaris krijgen. Scholen gaan verplicht een stagevergoeding geven aan stagiairs.

- Ondersteunen leraren en schoolleiders bij digitale vaardigheden. We gaan door met de opstart van het expertisepunt digitale geletterdheid om leraren te ondersteunen met kennis over kunstmatige intelligentie en digitale vaardigheden.
- Geen onnodige werkdruk. Scholen laten leraren vaak meer administreren en toetsen dan verplicht of nodig is. De inspectie gaat extra controleren op onnodige administratie, onnodige toetsdruk en betere arbeidsvoorwaarden. We gaan uit van vertrouwen en autonomie.

Leraren moeten veilig hun werk kunnen doen, en leerlingen moeten veilig kunnen leren. Dat gaat zowel over fysieke als sociale veiligheid. We doen wat nodig is, zodat iedereen veilig op school is.

- De fysieke veiligheid voor leerlingen en leraren staat altijd voorop. Wanneer leerlingen, bijvoorbeeld door wapenbezit, een gevaar zijn voor andere leerlingen of leraren, mogen zij langer dan een week geschorst worden. Ook mag een leerling dan van school worden gestuurd zonder dat een vervangende school is gevonden. Wanneer de politie vermoedt dat een leerling of student andere studenten aanzet tot crimineel gedrag, wordt de school geïnformeerd.
- Scholen moeten veilig zijn. Om het meebrengen van messen of andere wapens tegen te gaan krijgt een schoolmedewerker, zoals de conciërge, bij redelijke verdenking, de bevoegdheid om kluisjes te doorzoeken of leerlingen te fouilleren. Wanneer een leerling wapens bezit, gaat de politie altijd op huisbezoek bij de ouders.
- Iedereen is welkom op school. We wijzigen artikel 23 van de grondwet zodat de vrijheid van onderwijs niet het gelijkheidsbeginsel mag ondermijnen. Er komt een acceptatieplicht van leerlingen in het bijzonder onderwijs. Identiteitsverklaringen schaffen we af, want iedereen moet veilig zichzelf kunnen zijn. Ouders mogen kinderen niet langer thuishouden vanwege richtingsbezwaren.
- Beschermen vrije waarden op school. We ontslaan sneller bestuurders als de burgerschapsopdracht niet wordt uitgevoerd. Ook privéuitingen van bestuurders gaan hieronder vallen. Er komt een verbod op lesmaterialen die kinderen ondemocratische waarden aanleren. De inspectie krijgt de wettelijke verplichting om hierop te controleren. Gebedsruimtes op openbare scholen staan we niet toe.
- Geen anti-integratief informeel onderwijs. We voeren de Wet toezicht op informeel onderwijs in, zodat kinderen geen onvrije waarden aanleren.
- Meer inzicht in veiligheid. We wijzigen de wet zodat scholen verplicht worden om (sociale) veiligheidsincidenten te registreren. Ernstige incidenten, bijvoorbeeld een vermoeden van genitale verminking, worden verplicht gemeld bij de inspectie.
- Instemmingsrecht voor gemeenteraad bij de oprichting van een nieuwe school. Hierdoor worden geen scholen opgericht waar geen draagvlak voor is. We evalueren de Wet meer ruimte voor nieuwe scholen zo snel mogelijk.

Onderwijs moet leerlingen voorbereiden op de maatschappij. Die voorbereiding begint met een goede basis in taal, rekenen, burgerschap en digitale vaardigheden. Met toekomstgericht onderwijs zorgen we voor die basis.

- Rekenen en taal voorop. We leggen de nadruk op basisvaardigheden. We zetten de huidige curriculumherziening voort en reken- en taalvaardigheid worden onderdeel van elk schoolvak. Tijdelijke noodmaatregelen vanwege het lerarentekort mogen niet de onderwijstijd in de basisvaardigheden raken.
- Het curriculum moet minder vol. Minimaal tweederde van de onderwijstijd op basisscholen moet worden besteed aan basisvaardigheden. Zolang schoolresultaten ondermaats zijn, is minder tijd voor bijvoorbeeld projectweken en losse lespakketten.
- Scholen helpen met basisvaardigheden. De basisteams basisvaardigheden breiden we uit. Scholen zijn dus niet afhankelijk van commerciële partijen.
- Alleen nog bewezen effectieve lesmethoden. De onderwijsinspectie controleert of gebruikte lesmethoden wetenschappelijk onderbouwd en bewezen effectief zijn.
- We verlagen de leerplicht naar het vierde levensjaar. Om achterstanden aan te pakken gaan daarnaast alle kinderen met een taalachterstand vanaf twee jaar verplicht naar voorschoolse educatie.
- Meer ruimte voor techniek. Er komen centrale examens in wiskunde D en informatica. In plaats van het verplichte vak cultureel kunstzinnige vorming mogen leerlingen ook examen doen in een nieuw te ontwikkelen vak praktische techniek.
- We scherpen de burgerschapseisen verder aan. Iedere leerling en student moet Nederlandse normen en waarden kennen en daarnaar handelen. De normen zijn nu te vaag, en burgerschapsonderwijs moet gegeven worden door bevoegde docenten.

- Goede scholen krijgen meer ruimte. Ze mogen afwijken van regels over bijvoorbeeld onderwijstijd en curriculum. Scholen die onvoldoende presteren houden we aan strenge regels. We bouwen het aantal subsidies af en gaan oormerken in de lumpsum. Aan schoolbestuurders worden meer eisen gesteld.
- Mobiele telefoons horen niet in de klas. Basis- en middelbare scholen staan telefoons alleen toe als dat nodig is voor de les, bijvoorbeeld voor het aanleren van digitale vaardigheden.
- Scholen in kleine dorpen zijn belangrijk voor de leefbaarheid. We investeren in kleine dorpsscholen door de kleine scholentoeslag te herzien. De toeslag wordt afgeschaft in grote steden, het vrijkomende geld gaat naar dunbevolkter gebied.
- Aanpakken laaggeletterdheid. We zetten de huidige programma's, zoals Tel mee met taal, voort.

Als ouder wil je het beste onderwijs voor je kind, maar ook een school die met je meedenkt. Wij willen dat scholen meer rekening houden met werkende ouders.

- We zorgen dat onderwijs past bij gezinnen. We willen dat kinderen niet langer naar huis worden gestuurd vanwege een studiedag van het personeel. Dat is beter voor leerlingen en werkende ouders. Dit moet voor scholen wel te dragen zijn. We stimuleren het aanbieden van één flexibel opneembare vakantieweek per jaar, in plaats van een tweede week meivakantie. We willen dat werkende ouders de mogelijkheid krijgen om in de zomervakantie hun kinderen een programma op school te laten volgen, zodat geen opvang geregeld hoeft te worden.
- Kinderopvang en basisonderwijs gaan beter samenwerken. We schrappen regelgeving die integrale kindcentra bemoeilijkt, zodat meer kinderen op dezelfde plek naar buitenschoolse opvang en school gaan. We werken toe naar de dagschool, waar ouders ontzorgd worden en leerlingen zichzelf maximaal kunnen ontwikkelen.
- De kwaliteit van scholen wordt inzichtelijk gemaakt. De inspectie houdt strenger toezicht door in de klas te kijken in plaats van op bestuursniveau en grijpt sneller in. Scholen worden op verschillende aspecten beoordeeld van 'zeer zwak' tot 'excellent'. Deze beoordelingen worden eenvoudig in te zien voor ouders.
- Ieder kind verdient een kansrijke start. We gaan daarom door met gratis schoolmaaltijden en komen met een toegankelijke huurregeling voor kinderen die dat het hardste nodig hebben. Scholen benadrukken dat de vrijwillige ouderbijdrage echt vrijwillig is en gebruiken de bijdrage alleen voor extracurriculaire activiteiten. Schoolkosten als een kluisje, fietsenstalling of printpas komen niet voor rekening van ouders. We gaan verspillen van schoolboeken tegen.

Iedere leerling moet het beste uit zichzelf kunnen halen, en zijn of haar talenten kunnen ontwikkelen.

- Praktisch en theoretisch onderwijs zijn even belangrijk. Nederland heeft het talent van ieder kind nodig, van vmbo tot vwo. We hernoemen de schoolniveaus om niet langer in termen van hoger of lager te spreken. Vakmanschap is in het onderwijs te veel verwaarloosd, daarom voegen we praktische vaardigheden toe aan het curriculum en de doorstroomtoets.
- De doorstroomtoets in groep 8 blijft bestaan. Om vooroordelen te voorkomen is objectief meten waar een leerling staat belangrijk en gaan we breder toetsen.
- Makkelijker opstroom, in plaats van de brede brugklas. We willen dat leerlingen zoveel mogelijk op hun eigen niveau les krijgen. Het niveau waarop je instroomt is nu echter te bepalend. Scholen moeten leerlingen die onvoldoende uitgedaagd worden al gedurende het jaar op laten stromen. De extra subsidie voor brede brugklassen schaffen we af. Categoriële gymnasia kunnen blijven bestaan. We stimuleren maatwerkdiploma's die toegang geven tot het vervolgonderwijs.
- Het gespecialiseerd onderwijs is van grote waarde en blijft behouden. Wanneer veel leerlingen die extra aandacht nodig hebben in één reguliere klas zitten, gaat dat ten koste van het leerproces van alle leerlingen en van leraren. Onnodige barrières in het reguliere onderwijs halen we weg, bijvoorbeeld voor leerlingen met een lichamelijke beperking.
- Volwaardig onderwijs voor hoogbegaafde leerlingen. Elke school heeft een plusklas en elke regio biedt voltijds hoogbegaafdheidsonderwijs aan. Er komt een landelijke handreiking voor invulling van plusklassen en extra vakken.
- Leerlingen mogen niet tussen wal en schip vallen. Samenwerkingsverbanden krijgen doorzettingsmacht en kunnen scholen gaan verplichten passend onderwijs aan te bieden. We werken toe naar een digitale school voor kinderen die niet naar een fysieke school kunnen. Bovenmatige reserves van scholen vloeien voortaan automatisch terug.

Opleidingen moeten meer met studenten meedenken. Bijvoorbeeld door eerlijke voorlichting, door ruimte te bieden op een ander tempo te studeren en door goed en modern onderwijs aan te bieden.

- De basisbeurs voor alle studenten blijft behouden. De basis- en aanvullende beurs zorgen voor minder kosten voor gewone gezinnen. Het wordt mogelijk het collegegeldkrediet in één keer op te nemen, zodat je vooraf verschuldigd collegegeld in één keer kan betalen.
- We leiden studenten kansrijk op. We zorgen ervoor dat elke student over goede basisvaardigheden beschikt en na de opleiding perspectief heeft op een baan. Daarvoor is goede voorlichting over baankans, salaris en het onderscheid tussen beroepsonderwijs en academisch onderwijs noodzakelijk. We zorgen ervoor dat het beroepsonderwijs in elke regio beschikbaar blijft.
- Goedkoper studeren voor een tekortberoep. Voor tekortberoepen schaffen we het lesgeld in het mbo af en verlagen we het collegegeld in het hoger onderwijs. Ook begrenzen we de hoogte van het collegegeld voor een tweede opleiding.
- We zorgen voor meer flexibiliteit in het onderwijs. Door flexstuderen en microcredentials breed in te voeren kunnen werk en studie makkelijker worden gecombineerd. Daarnaast voeren we de Wet leeruitkomsten in, waardoor je een vak niet hoeft te volgen als je de kennis al in de praktijk hebt opgedaan. Hoorcolleges worden online beschikbaar. We maken experimenten met leerrechten weer mogelijk.
- Een goed curriculum en goede lessen. Bij accreditatie van opleidingen komt meer aandacht voor de wetenschappelijke onderbouwing van onderwijsmethoden. We laten goede opleidingen vrij, maar houden scherper toezicht op ondermaatse opleidingen.
- We nemen maatregelen voor meer studiesucces. Onderwijsinstellingen mogen zelf een geschikt bindend studieadvies blijven kiezen. Hierdoor voorkomen we verlate uitval en stimuleren we studiesucces. We stoppen met decentrale loting, omdat selectie aan de poort rechtvaardiger is dan loten. Wel moeten instellingen de selectiecriteria beter onderbouwen.
- In de praktijk leren werkt het beste. Daarom starten we een BBL-offensief om 35% van alle mbo'ers op te leiden op de werkvloer en stimuleren we duaal studeren in het hbo. We verhogen de subsidie om mbo'ers op de werkvloer op te leiden en gaan bedrijfsscholen deels bekostigen.
- Iedere student moet zich vrij voelen om zich te uiten. Of studenten zich vrij voelen hun mening te geven wordt onderdeel van beoordeling van opleidingen.

Nederland heeft alle beschikbare mensen, talent en kennis nodig om de grote uitdagingen van deze eeuw aan te kunnen. Elke student moet kansrijk worden opgeleid, en het budget voor onderzoek moet vooral ten goede komen aan de grote transitie's.

- Beroepsonderwijs moet aansluiten op de arbeidsmarkt. Het is van groot belang dat we mensen opleiden voor beroepen waar onze arbeidsmarkt ook echt behoefte aan heeft. Er komt een periodieke arbeidsmarkttoets in het hoger beroepsonderwijs. Beroepsopleidingen in het mbo en hbo met weinig kans op een baan krijgen een numerus fixus of zetten we stop. Door goede baankansen wordt het hbo aantrekkelijker voor vwo-scholieren.
- Vervolgonderwijs voor de toekomst van Nederland. Instellingen werken meer samen, profileren op thema's en gaan minder concurreren op studentenaantallen. We gebruiken de gestarte toekomstverkenning om te bezien hoe het stelsel vernieuwd kan en moet worden, voeren capaciteitsbekostiging in en zorgen voor een duidelijker onderscheid tussen beroepsonderwijs en academisch onderwijs. De wet hoger onderwijs wordt gemoderniseerd, zodat instellingen hun aanbod makkelijker kunnen vernieuwen.
- Wetenschappelijke kennis beschermen. We screenen waar nodig internationale onderzoekers en samenwerkingen zodat militaire of dual-usekennis nooit in verkeerde handen valt. We toetsen of nieuw beleid niet tot onverantwoorde risico's voor de kennisveiligheid leidt. Om heimelijke beïnvloeding tegen te gaan wordt de herkomst van onderzoeksfinanciering openbaar. Onderzoekers die loyaal zijn aan onvrije regimes worden sowieso geweerd uit gevoelige kennisgebieden.
- Een leven lang ontwikkelen wordt de norm. Bij- en omscholing zijn essentieel voor persoonlijke ontwikkeling en economische groei. Publiek bekostigde instellingen worden verplicht om hun onderwijsaanbod beschikbaar te stellen aan volwassenen en werkenden. De prioriteit ligt bij tekortberoepen, mbo en mkb. Oud-studenten behouden na afstuderen vijf jaar toegang tot lesmateriaal en andere leermiddelen.
- Onderzoek moet ook bijdragen aan het toekomstig verdienvermogen van Nederland.
- We stellen een strategische kennisagenda op zodat kennis beter doorvertaald wordt naar de economie en maatschappij en gebruikt kan worden voor maatschappelijke transitie's. We

profiteren van de kansen die Europese samenwerking ons biedt. We werken samen met Europese universiteiten en maken gerichte keuzes, zodat onderzoeksgeld meer gaat naar bijvoorbeeld technisch, medisch en bèta-onderzoek. We vragen de private investeerders bij te dragen aan het behalen van de Lissabondoelstelling. Het budget voor topwetenschap moet aan de hand van objectieve indicatoren verdeeld worden. We stimuleren de uitbreiding van kenniscampussen zodat valorisatie en ondernemerschap meer ruimte krijgen.

Werk en Geld

- Helderheid voor zelfstandigen. De meeste zzp'ers kiezen weloverwogen en bewust voor het zelfstandige ondernemerschap en werken voor eigen rekening en risico. De overheid moet hen niet onnodig in de weg zitten. Tegelijkertijd is schijnzelfstandigheid een reëel probleem. Wie in alles een werknemer is, moet ook gewoon een arbeidscontract krijgen. We verduidelijken daarom de regels, waarbij evidente zzp'ers buiten schot blijven. Bij de handhaving richten we ons in eerste instantie op risicosectoren. We werken toe naar een aparte rechtsvorm voor zzp'ers, om iedere zelfstandige ondernemer op voorhand duidelijkheid te kunnen bieden. En we blijven de positie van zzp'ers in de polder versterken.

We willen dat werkenden meer terugzien van hun inzet. We willen dat meer werken meer loont en laten werknemers sneller meeprofiten als het goed gaat. Daarbij nemen we maatregelen om het dagelijkse leven betaalbaar te houden voor mensen met een middeninkomen.

- De belasting op werk verlagen. We willen dat werken loont, en dat mensen gestimuleerd worden om meer uren of voltijd te werken. Daarom willen we de belasting op werk verlagen, zodat middengroepen er meer op vooruit gaan en het loont om (meer) te gaan werken. We verruimen de werkkostenregeling, zodat werkgevers hun personeel kunnen belonen, bijvoorbeeld met een meerurenbonus.
- Een eenvoudiger belasting- en toeslagenstelsel. We gaan door met de ingezette vereenvoudiging van het belasting- en toeslagenstelsel, waarbij bijvoorbeeld de kinderopvangtoeslag op termijn wordt afgeschaft. Uiteindelijk willen we af van het hele toeslagenstelsel. Naast eenvoudiger maken wij het stelsel zo ook voorspelbaarder, waardoor het beter te overzien is en we armoede verder voorkomen. Hierbij is de koopkracht van middengroepen randvoorwaardelijk.
- Werknemers mee laten profiteren. Als het goed gaat met een bedrijf, moet het ook goed gaan met de werknemers van dat bedrijf. Daarom willen we meer mogelijkheden creëren om werknemers mee te laten delen in de winst die het bedrijf maakt.
- Meer inzicht in hoe meer werken loont. Veel goedbedoelde regelingen maken meer werken minder lonend. Daarom gaan we bij financiële besluiten vooraf standaard het effect op de marginale druk inzichtelijk maken en meewegen. De overheid zorgt ervoor dat het effect van meer uren werken op je nettoloon snel en eenvoudig uit te rekenen is. En werkgevers geven iedere werknemer een begrijpelijk en overzichtelijk loonstrookje, zodat mensen snappen wat ze verdienen en waar ze voor betalen.
- Goedkopere kinderopvang voor werkenden. We hervormen de kinderopvangtoeslag naar bijna gratis kinderopvang voor werkenden. We nemen voor deze hervorming zorgvuldig de tijd vanwege de krappe arbeidsmarkt en houden vast aan de diversiteit in de opvang. Daarbij passen we slimme prijsregulering toe, om te voorkomen dat de kosten te veel stijgen. De huidige opvangcapaciteit wordt als eerste ingezet voor werkenden.
- Goedkoper naar je werk kunnen. Om naar je werk gaan betaalbaar te houden, willen we de belastingvrije reiskostenvergoeding standaard indexereren. En in ieder arbeidscontract moet een afspraak over een reiskostenvergoeding gemaakt zijn. Ook verlagen we de accijnzen op benzine, zodat autorijden betaalbaar blijft.
- Ieder kind moet de armoede kunnen ontstijgen. We gaan anders naar het bestrijden van armoede kijken. Kinderen kunnen er niks aan doen dat zij in armoede geboren worden. We willen dat nog meer kinderen dan nu de armoede ontgroeien. Zij verdienen gelijke kansen. We steunen gezinnen met kinderen.
- Geven waar je recht op hebt. Het niet-gebruik van sociale regelingen is veel te hoog. Dat pakken we aan. Het kan bijvoorbeeld niet zo zijn dat iemand in armoede leeft omdat sociale diensten geen contact mogen opnemen.
- Werknemers meer vrijheid geven. We willen dat werkenden, in overleg met werkgevers, meer vrijheid krijgen om hun werk en leven in te richten zoals zij dat zelf willen. Daarbij moet meer ruimte zijn voor verzoeken van werkenden voor flexibelere werktijden. Thuiswerken gaan we extra stimuleren.

- Zelfstandigen ook opvangen bij een tegenslag. Veel zelfstandigen zijn nu kwetsbaar bij arbeidsongeschiktheid. Daarom gaan we door met de invoering van de arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zelfstandigen, met keuzevrijheid tussen een publieke en een private verzekering. Bij de vormgeving van deze nieuwe verzekering zijn zelfstandigen een gesprekspartner.
- Tegengaan van arbeidsmarktdiscriminatie. Iedereen verdient een eerlijke kans op de arbeidsmarkt, ongeacht leeftijd, geslacht of afkomst. We voeren daarom de Wet toezicht gelijke kansen bij werving en selectie in en zetten samen met de werkgevers en vakbonden in op een langjarige aanpak van arbeidsmarktdiscriminatie.

Jeugdzorg

We willen dat iedereen zo zorgeloos mogelijk kan opgroeien. Daarom is het nodig dat we zorg en hulp voor kinderen, jongeren en mensen met mentale problemen verbeteren.

- De jeugdzorg hervormen. We gaan door met de Hervormingsagenda jeugdzorg. De meest kwetsbare jongeren en gezinnen moeten kunnen rekenen op hulp als zij die nodig hebben. Gezinnen die kampen met meerdere problemen worden geholpen met een totaalplan en vaste regisseur. We versterken de rol van de ouders door vrijwillige vormen van ondersteuning bij opvoedkundige taken breed beschikbaar te maken. Verbetering van gesprekken bij jeugdbeschermingsvragen moet ondertoezichtstelling en uithuisplaatsing voorkomen. Kloten in wetgeving waardoor jongeren niet de hulp en ondersteuning krijgen die ze nodig hebben, pakken we aan.
- Problematiek op tijd in beeld. We willen ervoor zorgen dat (mentale) problematiek sneller gezien en verholpen wordt, om erger te voorkomen. We verstevigen de rol van sportverenigingen, het onderwijs en de werkgevers hierbij. Bij mensen met psychische klachten moet breder gekeken worden naar oorzaken. Samenwerking met andere terreinen, zoals hulp bij schulden, is daarbij noodzakelijk. We bevorderen het opzetten van mentale gezondheidscentra en laagdrempelige herstel- en zelfregiecentra door heel Nederland. We gaan door met het verkorten van wachttijden in de ggz en we willen een groter aanbod van digitale ggz-zorg.
- Betere hulp voor mensen met ernstige psychische problemen. De ggz in Nederland moet beter worden georganiseerd. Zodat mensen die zware mentale zorg vragen en hulp hard nodig hebben die ook krijgen.
- Passende hulp voor personen met verward gedrag. We versterken de leidende rol van de ggz bij hulp aan personen met verward gedrag, zoals een betere samenwerking met de politie. Dit ontlast de politie en zorgt er tegelijkertijd voor dat personen met verward gedrag de juiste hulp krijgen. We verbeteren veilige informatiedeling tussen gemeentes en ggz-instellingen zodat zorg en veiligheid beter en veilig aan elkaar verbonden worden. Daarmee ondersteunen we ook de politie.

Wat er nog meer staat

- Streng toezicht op informeel onderwijs en weekendscholen. De onderwijsinspectie moet kunnen ingrijpen bij informele onderwijsinstellingen die onderwijzen op een manier die botst met onze democratische rechtsstaat. Dit geldt ook voor voegschoolse educatie. We werken met een aanpak waarbij we extra aandacht hebben voor informeel wahhabi-salafistisch onderwijs.
- We voorkomen dat jongeren afglijden naar de zware criminaliteit. Dat betekent dat we blijven inzetten op maatregelen en interventies die jongeren bewezen effectief uit de zware criminaliteit houden. We zetten daarbij in op wijkrecherche en jeugdboa's. In kwetsbare wijken wordt meer ingezet op wijkrechtspraak. Het programma 'Preventie met gezag' wordt voortgezet. We bieden jongeren kansen om uit de criminaliteit te komen, maar treden hard op tegen beroepscriminelen.
- Toepassing van HALT-straffen ook voor jongeren onder de twaalf jaar. HALT krijgt meer mogelijkheden om informatie, zoals onderwijsdossiers, in te zien.
- We bevorderen ouderparticipatie bij het doorbreken van crimineel gedrag van hun kinderen. Ouders die hardnekkig weigeren te participeren krijgen een bestuurlijke boete. Preventie krijgt een sterke rol om dit te voorkomen.
- We verhogen de maximale straffen in het jeugdstrafrecht. Ook passen we vaker het volwassenenstrafrecht toe bij 16- en 17-jarigen die zeer ernstige gewelds- en zedenmisdrijven plegen. We voeren ook een verplichte zogenaamde SCIL-test in bij jongeren die hun eerste delict plegen. Hierdoor worden jongeren met een licht verstandelijke beperking sneller herkend, zodat we gerichte maatregelen kunnen treffen om recidive te voorkomen. Geharde jeugdigen die

een prominente rol hebben in een crimineel netwerk kunnen in een regime voor volwassenen worden geplaatst om zo beter toezicht te kunnen uitoefenen.

- Kinderen beter beschermen. We werken de aanbevelingen van het Expertteam Ouderverstoting verder uit, zodat het vaststellen van een sanctie snel kan plaatsvinden en uitvoering daarvan plaatsvindt door agenten die hier goed op zijn voorbereid. We voorkomen kinderverstoting. Door betere signalering te ontwikkelen zorgen we een kind niet zomaar buiten de Nederlandse grens kan worden meegenomen, terwijl vaak al meldingen van mogelijke ontvoering gedaan zijn.
- Ieder gezin telt mee. We werken aan wettelijke regelingen voor meerouderschap, gezag en draagmoederschap in lijn met de adviezen van de Staatscommissie Herijking ouderschap en het recente wetsvoorstel Kind, draagmoederschap en afstamming. Daarnaast onderzoeken we hoe zorg voor mensen met een kinderverstoting, ongeacht relatievorm, verbeterd kan worden.
- Beschermen kwetsbare kinderen. We verkennen de juridische mogelijkheden om medisch niet-noodzakelijke ingrepen bij intersekse kinderen zonder hun eigen toestemming in de toekomst te voorkomen.
- Er komt een bibliotheekvoorziening in elke gemeente. De bibliotheek is ontmoetingsplek voor jong en oud, en een belangrijke plek om leesvaardigheden en digitale vaardigheden op te doen. Ook zetten we in op de online bibliotheek.
- We werken aan passende hypotheek. Om jongeren te helpen bij het kopen van een huis en de maandlasten naar beneden te brengen, stimuleren we dat meer starters gebruik kunnen maken van een startershypotheek. De mogelijkheden om een hypotheek te krijgen, vergroten we door de studieschuld minder te laten meetellen bij het afsluiten van een hypotheek. Voor zzp'ers komen er meer mogelijkheden om eenvoudiger een hypotheek af te sluiten.
- Vertrouwen in vaccinaties versterken. We willen met de samenleving in gesprek over het belang van vaccineren, met speciale aandacht voor nieuwe ouders, jongeren en moeilijk bereikbare groepen. We stellen een landelijke zienswijze op voor vaccinaties voor jong en oud waarmee we ons vaccinatiestelsel gaan verbeteren.
- Bescherming van kinderen tegen uitbraken. De vaccinatiegraad daalt op dit moment, wat het risico op een opleving van een infectieziekte vergroot. Dit is onder andere een risico voor kleine kinderen die nog niet gevaccineerd kunnen worden. We willen dat onze kinderen beschermd zijn wanneer er een ongecontroleerde verspreiding van een infectieziekte dreigt, en nemen daartoe maatregelen.
- Voortplantingsgeneeskunde verbeteren. We maken meer ruimte voor onderzoek om onze voortplantingsgeneeskunde te verbeteren en onderzoek naar de ontwikkeling van bijvoorbeeld ernstige genetische aandoeningen.
- Meer mogelijkheden om ernstige erfelijke aandoeningen niet door te geven. Draggers van een ernstige erfelijke aandoening hoeven zelf niet (ernstig) ziek te worden, maar kunnen de aandoening later wel doorgeven aan de eigen kinderen, die mogelijk wel ziek kunnen worden. We willen dat ouders de keuze hebben om ook dragerschap van een geslachtsgebonden erfelijke aandoening niet door te geven.
- Onrecht zetten we recht. De overheid heeft zich tegenover toeslagenouders en de Groningers onbehoorlijk gedragen. We zullen het leed niet volledig kunnen wegnemen, maar het onrecht dat zowel toeslagenouders als Groningers is aangedaan zetten we waar mogelijk snel recht. Daarvoor zijn stappen gezet, maar we doen meer waar mogelijk.